

II Chronicles

Hay Aat Ten Liblu

Hay Nangitudo' eten Liblu: mid mapto' ya da Shemaiah ay Iddo (12:15).

Hay Nangitud'an da eten Liblu: nan Hudyu.

Hay Aat ten Liblu: nan Liblu an I Chronicles ya nan Liblu an II Chronicles ya na'ohhan libluh din penghana.

Hay Pohdon nan Ngadan ten Liblun Ibaga: nan pidwan di patad.

Hay Gutud hi Nangitud'anan ten Liblu: hidin numbattanan di 458 B.C. hi engganah din 433 B.C.

Hay Teman ten Liblu: hay nahayhaynod an na'at hidin nun'alian nan Alin hi Solomon ad Israel ta engganah din nilayawan nan Hudyu ta niyuydad Babylon.

Hay Outline ten Liblu:

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI SOLOMON (1:1—9:31)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI RE-HOBOAM (10:1—12:16)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI ABIJAH (13:1-22)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI ASA (14:1—16:14)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JE-HOSHAPHAT (17:1—20:37)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AHAZIAH (22:1-9)

Hay na'at hidin nun'alian nan QUEEN AN HI ATHALIAH (22:10—23:21)

Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOASH
 (24:1-27)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI
 AMAZIAH (25:1-28)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI UZZIAH
 (26:1-23)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOTHAM
 (27:1-9)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AHAZ
 (28:1-27)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI
 HEZEKIAH (29:1—32:33)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI MAN-
 ASSEH (33:1-20)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI AMON
 (33:21-25)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JOSIAH
 (34:1—36:1)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JEHOA-
 HAZ (36:2-4)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JE-
 HOIAKIM (36:5-8)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI JE-
 HOIACHIN (36:9-10)
 Hay na'at hidin nun'alian nan ALIN HI
 ZEDEKIAH (36:11-23).

Hay Nunluwaluan Solomon ta Idat Apo Dios di La'engna

(I Ki. 3:4-15; 10:26-29; II Chron. 9:25-28)

¹ Hi Solomon an imbaluy din hi David ya nahamad mahkay di pun'ap'apuwana Israel ti winagahan Apo Dios an dayawona ya numbali-nona ta ongol di abalinanan mun'ap'apu.

² Ya la'tot ya impa'ayagnan amin nan a'ap'apun mangipapto' hinan linibun tindalu ya nan mangipapto' hinan ginahut, ya nan huhuwis, ya an amin nan a'ap'apud Israel, ya an amin nan mumpumpapto' hinan hinohha ay didan himpangapu. ³ Ya initnud Solomon an amin nan tatagun na'amung ta immuydah nan nabagtun lugal hi ad Gibeon ti hidiy wadan nan Tuldán Abung Apo Dios an din impiyamman Moses an baalnah din wadandah nan mapulun.* ⁴ Mu ma'innilan impi-tolman din hi David din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hi ad Kiriath Jearim ta impiyuy-nad Jerusalem ta nihinah di.† ⁵ Mu nunnonong an wah did Gibeon hinan hinagang nan Tuldán Abung Apo Dios din gambang an pun'onngan an din inyamman Bezalel an imbaluy Uri an ap'apun Hur. At hidiy nundayawan da Solomon ya an amin din tatagun nitnud ay hiya. ⁶ At hidiy nange'nongan Solomon hinan hinlibun animal ta Onong an Moghob.

⁷ Ya henen nahdom ya numpattig hi Apo Dios ay Solomon, ya inalinan hiyay, “Ibagam nan pohdom hi idat'un he”a.”

⁸ Ya tembal Solomon an inalinan Apo Dios di, “Gunmu impattig di nidugah an homo'mun David an hi ama, ya ten ad ugwan ya nunhaadona' hi ali ta ha”in di mihukat ay hiyan mumpapto'. ⁹ At ipa'annungmu mahkay, Apo Dios, din intulag-mun ama ti ten nunhaadona' hi ali an mumpapto' hitun tatagun do'ol ahan an umat hinan hupu' hitun luta. ¹⁰ At idatmuy ananomnoma' ya la'eng'u

* **1:3** Ex. 25:1-31:11, 35:4-40:38. † **1:4** II Sam. 6:1-23; I Chron. 15:1-16:43.

ti hiyay mahapul'u ta mihamad di pangipapto'a' ay daten tatagu. Ti undan udot way abalina' an mangipapto' hinan umat hitun do'ol ahan an tatagum?"

¹¹ Ya tembal Apo Dios hi Solomon an inalinay, "Ma"aphod ahan hene han endawmu ti bo'on at goh nan gina'uh tun lutay penhodmu, unu hay umadangyanam, unu nan a'al'alyam, unu hay atayan nan buhulmu, ya bo'on goh hay umadu'ayan di pitaguam! An un nan anomnomam, ya nan la'engmu an mangipapto' hinan tatagu' an nangihaada' ay he"ah pun'aliyam! ¹² At idat'un he"ay ananomnomam ya la'engmu, ya pa'adangyano' he"a, ya idat'uy nidugah an do'ol hi gina'um, ya nan a'e'gonam ta mi'id ah ohah mipaddung ay he"a an ta"on din nun'ahhun an nun'ali unu hay mun'alih pidwa."

¹³ Ya unat goh nalpah henen na'at ya nakak hi Solomon hidih nan nabagtun lugal an awadan nan Tuldan Abung Apo Dios hi ad Gibeon ta immuy ad Jerusalem. Ya hidiy numpapto'anah nan holag Israel.

¹⁴ Ya hinayup Solomon di himpulu ta opat di gahut an kalesan punluganan di mi'gubat ya din himpulu ta duway libun kabayu. Ya inhinanay udum hinan numbino'ob'on an babluy, ya nan udum ya wan hiyad Jerusalem. ¹⁵ Ya heden nun'alianad Jerusalem ya dimmo'ol di silver ya balitu' an umatdah ado'ol nan batu, ya nidugah an do'ol goh di ayiw an cedar an umat hinan ayiw an sicamor hinan buludna. ¹⁶ Ya hay nalpuwan nan kakabayun Solomon ya hidih nan adagwin

babluy ad Egypt, ya ad Kue‡ an lina'uan nan baal-nan mungkumildu. ¹⁷ Ya limma'uda goh ad Egypt hinan kalesan punluganan di mi'gubat an pituy kiluh silver di balulna, ya hay la'un nan ohan kabayu ya ohay kilu ta han nahuluk hi godwah kiluh silver. Ya ingkumildudah nan udumnan a'alín nan himpampun an holag Heth ya nan a'ali goh ad Aram. §

2

Hay Nundadaanandan Mangiyammah nan Timplu

(I Ki. 5:1-16)

¹ Ninomnom nan Alin hi Solomon an ete"an iyamma nan Timplu ta way pundayawan ay Apo Dios, ya nan palasyun di ali ta way punhituwana.

² At pento'nay napituy libuh linala'i ta diday mun'ub'ubuh nan ma'usal, ya nawaluy libu goh an munhelhel hinan batu, ya pento'na goh di tuluy libu ta han onom di gahut ta diday mangipapto' hinan muntamu.

³ At nuntudo' ta impiyuyna ay Hiram an alid Tyre an inalinay,

“Maphod din inatmun David an hi ama ti binadangam hiya ti indatam hi ayiw an cedar hi impiyammanah palasyu ta nunhituwana, ya atom ni' goh ay ha"ín. ⁴ Ti ten ipiyamma' di Timpluh pundayawan ay Apo Dios an Dios'u ta idawat'un Hiya ta hidiy panghoban hinan incense, ya pange'nongan hinan tinapay an

‡ **1:16** Hiyah ne ad Cilicia an provinciah nitungawan Apostoles Paul. § **1:17** Unu ad Syria.

me'nong ay Hiya, ya nan Onong an Moghob hinan ahelhehelhelong ya amahdomahdom, ya hinan gutud di ngilin an Habadu, ya Behtah nan Akayangan di Bulan, ya hinan udumna an algaw an napto' an ngilin hi pundayawan ay Apo Dios. Ti hiyah ne tugun hi unudonmin holag Israel hi enggana.

⁵ Ya nan Timplu an ipiyamma' ya ongol ahan ti nidugah di ana'abbagbagtun nan Diosmi ya un an amin nan udumnan madayaw. ⁶ Mu undan waday way abalinanan mangiyammah ongol an Timpluh ihinan Apo Dios? Ti ad abuniyan ya nidugah an abellog ahan, at adi damdama umdah ihinana! Ya undan way abalinan udot an mangipiyammah nan Timpluna? Han ipiyamma' an Timplu ya un hay panghoban hinan onong an me'nong ay Hiya.

⁷ At honogom ni' di ohah lala'in nala'eng an munhibug hi balitu', ya silver, ya gambang, ya gumo', ya nan nala'eng goh an mangiboldah nan hinulid an munggudla* ya mumpugagaw.† Ya ta middum hiyan mi'tamuh nan nala'eng hinan umat hinan tamu an iJudah an din pinilin aman hi David.

⁸ At ipiyalim ni' goh di ayiw an cedar, ya ayiw an bolbol, ya nan ayiw an algum hinad Lebanon ti inila' an nan baalmu ya iniladan munlagadih nan ayiw ta tablaonda. Mu umalida nan baal'uh na ta bumadangdah nan baalmu ⁹ ta didan amin di mangidadaan hinan do'ol ahan an tablan mahapul'u ti heten Timplu

* 2:7 Unu purple. † 2:7 Unu blue.

an ipiyamma' ya ongol ahan ya ma"aphod. ¹⁰ Ya hay ipiyali' hi midat hi lagbun nan puntamuom an munlagadi ya opat di libu ya han onom di gahut hi kaban hi wheat‡ ya umat goh hinan barle§ ya hingгахut ya han himpulu ta lemay libuh galon hi bayah, ya umat goh hinan lanan olibo.”

¹¹ Ya nuntudo' hi Hiram an alid Tyre ta tabolona nan tudo' Solomon ay hiya, ya impiyuynan inalinay,

“Dumalat nan pamhod Apo Dios hinan tata-guna ya he"ay nunhaadona ta alida!”

¹² Ya hay intudo' goh Hiram ya inalinay,

“Madayaw di Diosyu an holag Israel an nun-lumud abuniyan ya tun luta ti indatana nan Alin hi David hi imbaluyna an nanomnoman ya nala'eng! Ya ten ad ugwan ya pohdonan ipiyamma nan Timplun pundayawan ay Apo Dios, ya ipiyamma goh nan palasyun punhi-tuwana an ali.

¹³ At ten honogo' ad ugwan hi Hiram-Abi an do'ol di inilanah tamu. ¹⁴ Ya hi inan Hiram ya nalpuh nan holag Dan, mu hi amana ya nalpuh Tyre. Ya impa'enghanan muntamuh nan balitu', ya nan silver, ya nan gambang, ya gumo', ya nan batu, ya ayiw, ya nala'eng goh an mangiboldah nan hinulid an munggodla, ya mumpugagaw, ya nan linen. Ya nala'eng goh an mumpa'ot, ya abalinanan aton an amin nan way mipiyamma hiya. Ya mabalin an middum hiyan mi'tamuh nan nala'eng an tatagum ya

‡ 2:10 An umat hi paguy. § 2:10 An umat goh hi paguy.

ta'on un hinan nala'eng an nuntamuon din alin hi amam.

¹⁵ At ta'on ni' ya ipiyalim, Apu, nan wheat, ya nan barle, ya nan lanan olibo, ya bayah an din inalim hi idatmu. ¹⁶ Ya li'ayonmiy do'ol an ayiw an cedar hinan inalahan hitud Lebanon ta nan mahapulmu ya impa'anudmih baybay ta engganay unna iyalih nad Joppa. At okod'a mahkay an mangubuh nad Jerusalem.”

Nan Pangiyammandah nan Timplu

(I Ki. 6:1-29)

¹⁷ Ya hi Solomon ya impa'uyapna din tatagun bunag an ni'hituh nan babluy ad Israel an umat hidin inat amanan din hi David.* Ya hay uyapda ya hinggahut ta nabongle ta tuluy libu ya han onom di gahut. ¹⁸ Ya pinilin Solomon di napituy libu ay dida ta diday mangub'ubuh nan ma'usal, ya nawaluh libu di munhelhel hinan batuh nan dudunduntug, ya tuluy libu ta han onom di gahut di mangipapto' hinan tatagu ta itududay tamuanda.

3

¹ Ente"an Solomon an impiyamma nan Timpluh ad Jerusalem hinan buludna an nangadnan hi Moriah* an hiyah ne din numpattigan Apo Dios ay David an hi amana.† Ya hiyah ne goh din pun'el'elekan Araunah an nalpuh holag Jebus. ² At heden nangete"andan nangiyamma ya hidin

* **2:17** I Chron. 22:2. * **3:1** Bahaom nan footnote di Gen. 22:2 ta innilaom di udumnan na'at eten buludna. † **3:1** II Sam. 24:18-25; I Chron. 21:14-22:1.

miyadwan algaw eden miyadwan bulan hidin miyapat di tawon hi nunhaadanan nun'ali.‡

³ Ya nan bohwatondan Timplun Apo Dios ya nahiyam di umpih inadu"oyna, ya tulumpuluy umpih inabellogna. ⁴ Ya nan salas hinan pantaw ya nipaddung hinan inabellog nan Timplu an tulumpuluy umpi, ya hay inata'nangna ya hing-gahut ta han nawaluy umpi, ya na'amyudan hinan namahmah an balitu' di da'lig hi bunolna. ⁵ Ya heden Me'gonan an Kuwaltu ya nada'ligan hinan ayiw an cedar, at hiyanan impa'otda nan al'altina an umat hi ayiw an palma, ya umat hi kawod, ya unda amyudan hinan namahmah an balitu'. ⁶ Ya na'al'altian goh nan Timpluh nan na'angnginan batu, ya balitu' an din nalpud Parvaim. § ⁷ Ya impiyamyudnay balitu' hinan hamba, ya tu'ud, ya nan da'lig, ya nan pantaw nan Timplu. Ya nipa'ot goh hinan da'lig nan cherubim.

⁸ Ya impiyammana goh nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya hay inadu"oyna ya nipaddung hi inadu"oy nan Timplu an tulumpuluy umpi, ya tulumpulu goh di umpiy inabellogna. Ya hay niyamyud hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya duwampuluy libu ta han hiyam di gahut di kiluh nan namahmah an balitu'. ⁹ Ya hay damot nan balitu' an inyamyuddah nan lanha ya nahuluk hi godwah kilu, ya na'amyudan goh hi balitu' nan nammagtu an akuwakuwaltuh nan way da'lig an niyappit hi agwan ya iggid.

‡ 3:2 Unu 966 B.C. § 3:6 Mid mapto' ya ad Arabia.

¹⁰ Ya impiyamana goh nan duwan cherubim an na'amyudan hi balitu' hinan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu. ¹¹ Ya pinayad nan ohan cherubim di paya'na ta nitumu' nan ohah nan dedeng nan Timplu, ya nan ohan paya'na ya nitumu' hinan paya' nan miyadwan cherubim. Ya hay lammung di lukud di inadu"oy di paya' nan duwan cherubim ya tulumpuluy umpi, at hay inadu"oy di ohah nan paya' di hinohhan dida ya pitu ta han godway umpi. ¹² At numpaddung di lukuddan duwa ¹³ an hay lammung di lukud di paya'dan duwa ya tulumpuluy umpi. Ya tim-mata'dogda an hinahagangday pantaw di Timplu.

¹⁴ Ya impiyamman goh Solomon nan kultinan nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu an nan munggodla,* ya mumpugagaw,† ya mumbolah, ya nan maphod an linen. Ya naboldaan hi cherubim.

Nan Duwan Gambang an Tu'ud

(I Ki. 7:15-22)

¹⁵ Hidih nan way hinagang nan Timplu di nangipiyammanah duwah tu'ud an hay inata'nganda ya nabongle ta han duway umpi. Ya waday inhu"updah nan duwan tu'ud an pitu ta han godway umpih inadu"oy nah ¹⁶ pangipa'otandah nan al'alti an umat hi kawod, ya nan hinggahut an umat hi pomegranate an hay niyamma ya gambang. ¹⁷ Ya nipata'dog din tu'ud hinan hinagang nan Timplu ta nan oha ya wah appit hi agwan, ya nan oha ya wadah nan appit hi iggid. Ya heden wah appit hi agwan ya

* **3:14** Unu purple. † **3:14** Unu blue.

nginadnana ta hi Jakin,‡ ya nan oha an wah appit hi iggid ya nginadnana ta hi Boaz.§

4

Nan Gina'un nan Timplu

(I Ki. 7:23-26, 38-51)

¹ Impiyamman goh Solomon nan pun'onngan an gambang an hay inadu"oyna ya tulumpuluy umpi an nipaddung hinan inabellogna an tulumpulu goh di umpi, ya hay inata'angna ya himpulu ta lemay umpi. ² Ya impiyammana goh nan gambang hi ongol ahan ya na'imul an tangki, ya pitu ta han godway umpiy linuhungna, ya himpulu ta lemay umpih inabellogna, ya napat ta han lemay umpi nan lukud di nunlene'woh an na'imulana. ³ Ya nan ampan di ngalab nan tangki ya waday duwah ni'al'altih nabalatoy an umat hi manilhig an bakah nan nunlene'woh. Ya hay lukud nan ohan baka ya oha ya han godwah umpi.

⁴ Ya impabunda din ongol ahan an tangkih nan bonog di himpulu ta duwan umat hinan manilhig an baka an gumo' ta nan tulu ya hinagangday appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday buhu'an di algaw, ya nan tulu ya hinagangday appit hi alimuhan di algaw, ya nan tulu ya hinagangday appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. ⁵ Ya hay inugtul den tangki ya tuluy pulgada. Ya hay ngalab nan tangki ya umat hi ngalab di bahu an

‡ 3:17 Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangiha"ad*. § 3:17 Hay pohdonan ibaga ya *hiyay mangipabi'ah*.

naliyad an umat hinan habhabung di ha'ha'lung. Ya hay mittuh danum ya himpulu ta pituy libu ta han lemay gahut hi galon. ⁶ Ya impiyammada goh di himpuluh pamahan ta way pun'ulahan, ya inhinada nan lemah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya inhinaday lemah appit hi iggid. Ya hanan nidadaan ya hiyay pun'ulahan hinan me'nong an animal an Onong an Moghob. Ya nan danum hinan tangki ya hiyay pun'ihuan nan papadi.

⁷ Ya impahibug Solomon di balitu' hi himpuluh ipattu'an di hilaw an inyunnuddah nan na'alih aatda, ya inhinadah nan Timplu ta lemah nan appit hi agwan, ya lemah goh hinan appit di iggid.

⁸ Ya impiyammana goh di himpuluh lamehaan, ya inhinadah nan Timplu ta lemah appit hi agwan, ya nan lema goh hi appit hi iggid. Ya impiyammana goh di hinggahut hi malukung an duyun balitu' an mahapul hinan way mawalhian.

⁹ Ya impiyammanay gettaw ta ihinan nan papadih nan Timplu, ya impiyammana goh di belbellog an gettaw hinan pangngelna, ya waday pantaw nan duwan gettaw an nan tangobda ya na'amyudan hi gambang. ¹⁰ Ya din tangki ya impiha"adnah nan immapit hi agwan an neheggon hinan dugun nan Timplu an niyappit hinan buhu'an di algaw.

¹¹ Ya impiyammana goh din banga, ya pala, ya malukung an duyun balitu' an mahapul hinan way mawalhian.

At lempah Huram an tinamuan an amin din gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios an hiyah ne din impiyamman nan Alin hi Solomon ay hiya

- 12 an nan duwan tu'ud an gumo',
 ya nan duwan umat hi malukung di tigawna
 an nipattu' hinan tu'ud,
 ya nan duwan kawod an ni'al'altih nan
 duwan duyun nipattu' hinan tu'ud,
- 13 ya nan opat di gahut an ay pomegranate an
 gambang an nun'itayun hinan duwan ka-
 wod an nunle'woh hinan ay malukung an
 duyu,
 ya hindudway nunggoppong hi natuntunud
 hinan tu'ud,
- 14 ya nan himpulun pamahan,
 ya nan himpulun ipattu'anda,
- 15 ya nan ongol ahan an tangki,
 ya nan himpulu ta duwan umat hi manilhig
 an bakan nipabunana,
- 16 ya nan banga,
 ya pala,
 ya nan tuwi'.

An amin hana nan udum an gina'u ya hi Hiram
 an nala'eng di nangiyammah nan mahapul hinan
 Timplun Apo Dios, at an amin hanan inalin nan
 Alin hi Solomon hi iyamma, ya nan munletaa'
 an gambang di niyamma. ¹⁷ Ya hidih nan nun-
 dotal an Jordan hinan wadan di uklit an lutah
 nan numbattanan ad Sukkoth ya ad Zarethan
 di nangipiyamman Solomon. ¹⁸ Ya nidugah an
 do'ol ahan di niyammah gambang, at hiyanan
 adida pa"innilah atnay damot nan gambang an
 niyamma.

¹⁹ Ya impiyamman goh Solomon nan udum an
 gina'un mahapul hinan Timplu,
 an nan balitu' an pun'onngan,

- ya nan lamehaan an pangihinan hinan tina-
pay an me'nong ay Apo Dios,
- 20 ya nan namahmah an balitu' an ipattu'an di
hilaw,
ya nan punhilawan ta way matolgan hi du-
maladalang hinan way hinagang di pantaw
nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, ya
hay inyammada ya niyunnudan hidin nit-
ulag hi atonda,
- 21 ya nan balitu' an al'altina,
ya nan udum an punhilawan,
ya nan ipit,
- 22 ya nan umat goh hinan pun'olhangan,
ya nan malukung,
ya nan duyu,
ya nan pangittuwan hinan bala,
ya nan tangob an wah nan Nidugah an
Me'gonan an Kuwaltu,
ya nan pantaw hinan balkon.

5

¹ Nalpah an amin nan impatamun nan Alin hi
Solomon hinan Timplun Apo Dios, at innalnan
amin din gina'un indawat amanan hi David ay
Apo Dios an din balitu', ya din silver, ya din
udumnan gina'u,* ya inhigupnah nan kuwaltun
puntalepnan an wah nan Timplu.

*Hay Nangiyayandah nan Kahon an Nittuwan di
Uldin hinan Timplu
(I Ki. 8:1-21)*

* 5:1 II Sam. 8:11-12.

² At impa'ayag Solomon an amin nan a'ap'apud Israel an didan amin hinan mangipangpanguluh nan ahimpahimpangapu ta ma'amungdad Zion an Babluy David ta umuyda alan din Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.† ³ Henen gutud ya behta‡ hinan miyapitun bulan.§

⁴ Ya hay nangiyattang hinan Kahon ya nan holag Levi an papadi, ⁵ ya ni'yalada goh din Tuldán Abung, ya an amin nan me'gonan an gina'una. ⁶ Ya hidin dimmatongda an inta'inda din Kahon ya na'amung da Solomon ya an amin nan holag Israel, ya nun'onongdah kalnilu ya bakah nan way hinagang di Kahon, ya do'ol ahan di ene'nongda an adi ma'yap.

⁷ At inyattang nan papadi din Kahon ta enegopdah dih nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplu, ya inhinadah nan numbattanan din duwan cherubim. ⁸ Ya din paya' nan cherubim ya pinapayaddah nan tungul nan Kahon ta ina'allunganda ya ta'on un din attang. ⁹ Ya adu"oy din attang, at mamattig di ngamngamnah nan pantaw di Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu, mu adi mattig hinan udum an kuwaltu, ya engganad ugwan ya nunnanannong an wah di din attang. ¹⁰ Ya nan Kahon ya mi'id ah nittu an anggaw

† **5:2** Nan Tuldán Abung ya nihinad Gibeon (II Chron. 1:3), mu nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios ya nihinad Jerusalem hinan oha goh an tuldán abung an impiyamman David (II Chron. 1:4), ya napat di tawon di nihinanah di. At nilahhin nan Kahon hinan ustun Abungnah nabayag. ‡ **5:3** Hiyah ne Behtan di A'ab'abbung. § **5:3** Unu Tishri (hinan hapit di Hudyu) unu Ethaním (hinan hapit di iCanaan), 959 B.C. Ya hene ya September-October hinan calendar tu'ud ugwan.

din duwan batun ikab an inittun Moses hidin wadandah nan Duntug an Sinai hidin ni'tulagan Apo Dios hinan holag Israel hidin nalpuwandad Egypt.*

¹¹ At limmahun din papadih nan Me'gonan an Kuwaltu.

Ya hay na'amung hidi ya an amin nan papadi an din nangidawat hi odoldan Apo Dios an ta'on un nat'on an himpampun di niddumanda.

¹² Ya an amin din holag Levi an nun'ala'eng an mungtukal an da Asaph, ya hi Heman, ya hi Jeduthun, ya nan imbaluyda, ya nan tutulanga, ya numpunlubungdah nan linen, ya nun'odnanday ma'usal hinan pungkataan an nan cymbals, ya alpa, ya nan lyres,[†] ya timma'dogdah nan way pun'onngan hi appet hi buhu'an di algaw an didan amin hidin hinggahut ta han duwampulu an papadin din nun'ala'eng an muntalampet.

¹³ Ya nundedehhan nan muntalampet ya nan kumakanta an nangipadngol hinan kantadan mundayaw ya munyaman ay Apo Dios. Ya unat goh ente"adan mungkanta ya impagangohda din talampet, ya cymbals, ya nan udumnan ma'usal hinan pungkataan ta ipabagtudah Apo Dios an umat hituy ingkantada,

* **5:10** Nan Kahon ya tuluy nittuh din penghana an (1) nan duwan batun ikab, ya (2) nan hul'ud Aaron an himmalepeng, ya (3) nan tibung an nittuwan di manna an ay tinapay an nalpud daya (Heb. 9:4). Mu gapu ta mi'id nan hul'ud ya tibung eden gutud hidin amatagun Solomon at mid mapto' ya inakaw nan udum an linala'id Beth Shemesh, hiyaat un pinatoy Apo Dios nan napitun dida (I Sam. 6:19-20). [†] **5:12** Hiyah ne i"itang an alpa.

“Madayaw hi Apo Dios an dumalat nan anahamadna!

Ya nan munnanong an pamhodna!”

Ya himbumagga ya naho'napan hi bunut nan Timplun Apo Dios, ¹⁴ at mi'id di aton nan padin manginayun hinan tamuda an dumalat nan bunut an paddungnay benang Apo Dios ta hino'napanana nan Timplu.

6

¹ Ya nunluwaluh Solomon an inalinay, “Apo Dios, ina'allim di mihina'ah nan ma'ugtul an bunut,* ² mu ad ugwan ya ten impiyamma' di na'ahhamad an Timplu ta hiyay ihinam hi enggana.”

Hay Himmapiitan Solomon hinan Tatagu

³ At hinagangna din tatagun na'amung, ya winagahana didan ⁴ inalinay,

“Madayaw hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ti impa'annungna din intulagnan aman hi David ti inalinay, ⁵ Hidin nangekaka' hinan tatagu' ad Egypt ya mi'id ah pento"uh nan babluy an idat'un didah pangiyamman hi Timplu ta way pundayawandan Ha"in, ya mi'id goh ah pento"uh mangipapto' ay dida. ⁶ Mu ad ugwan ya pento"ud Jerusalem ta hidiy ihinan nan Timplu,† ya pento"u he"a, David, hi mumpapto' hinan tatagu'.‡

⁷ Hi ama ya pepenhodnah din ataguna an ipiyamma nan Timpluh pundayawan ay Apo Dios an Dios tu'un holag Israel. ⁸ Mu inalin Apo

* **6:1** Ex. 19:9. † **6:6** Deut. 12:5. ‡ **6:6** I Sam. 16:1-13.

Dios ay hiyay, Ma"aphod nan ninomnommu an ipiyamma nan Timplu ta way pundayawanyun Ha"in. ⁹ Mu ta"on un umat hinay ninomnommu ya bo'on he"ay mangipiyamma ti awni ta hay holagmuy mangipiyamma. §

¹⁰ Ya ten impa'annung Apo Dios din intulagna, at ha"in di nihukat ay amah mangipapto' hitud Israel. Ya ten impiyamma' nan Timpluh pundayawan ay Apo Dios an Dios tu'un holag Israel. ¹¹ Ya inhina' hinan Timplu nan Kahon an Nittuwan nan Duwan Batun Ikab an Nitud'an nan Uldin Apo Dios ay ditu'un holag Israel."

Hay Nunluwaluan Solomon
(I Ki. 8:22-53; Psa. 132:8-10)

¹² Ya immuy hi Solomon hinan hinagang di pun'onngan ay Apo Dios hinan way na'amungan nan holag Israel, ya inta'nangnay ngamayna an nunluwalu.* ¹³ Mu nahhun an impiyammanay gambang hi tuma'dogan an hay inadu"oyna ya waluy umpi, ya walu goh di umpih inabellogna, ya hay inata'nangna ya lemay umpi, ya inyuyna an inhinah nan gagwan di gettaw ta hiyay nunhippianan nunluwalu. ¹⁴ An inalinay,

"He"a, Apo Dios an dayawonmin holag Israel, mi'id ah Dios hi umat ay He"a an ta"on nan wad abuniyan ya tun luta! Ya ipa'annungmu nan itulagmun nidugah an pamhodmuh nan baalmun un'unnud ay He"a. ¹⁵ At engganad

§ **6:9** I Chron. 28:2-3. * **6:12** Manu ay inta'nangnay ngamayna ti hiyah ne ugalin di Hudyun munluwalu an ta"on un ad ugwan an gutud.

ugwan ya an amin din intulagmun aman hi David ya nipa'annung.

¹⁶ At nomnomom ni' goh Apo Dios an dayawonmin holag Israel din inalim ay Ama an nan holagnay manginaynayun an mangipapto' ay da'min holag Israel hi unmi ihamad an mangunud hinan Uldin an umat hidin inat aman hi David.† ¹⁷ At ipa'annungmu ni' din intulagmun hiya!

¹⁸ Mu undan nin umannung an mi'hitu'a, Apo Dios, hinan tataguh tun luta? Gulat ta adi umdad abuniyan hi ihinam at namamah ten Timplun impiyamma' an adi umda!

¹⁹ Donglom ni' tun luwalu' an baalmu ta abulutom ni' nan odawo' ay He"an Diosmi. ²⁰ At halimunam ni' heten Timpluh abigabigat ya amahdomahdom ti hiyay inalim hi pun-dayawanmin He"a. At donglom ni' tun iluwalu' hi ma'at eten Timplu. ²¹ Ya donglom ay ni' goh nan luwalumin tatagum hinad abuniyan an nunhituwam hi un ami umalin munluwalun te han Timplum, ya aliwam di baholmi! ²² Gulat ta waday alyondah nangat hi nappuhih nan ibbana ya mahapul an umalin ten pun'onngan eten Timplu ta ihapatanan mi'id di baholna, ²³ ya donglom ni' goh hinad abuniyan ta He"ay okod an manumalyah nan baalmu, ya mumoltah nan numbahol ta balloh di nappuhin ina'inatna, ya nan mi'id di baholna ya waghaham.

²⁴ Ya gulat ta abakon da'min tatagum hinan buhul an dumalat hinan numbaholanmin He"a

† 6:16 II Sam. 7:13, 15.

ta hiyay dumalat hi apakakanmi, mu wa ay ni' ta umali amin ten Timplu an munluwalu ta itutuyumin He"an amin nan ina'inatmin nun'appuhi ²⁵ ya donglom ni' hinad abuniyan ta aliwam di numbaholanmin tatagum, ya ibangngad da'mih nan luta an din indatmuh din o'ommodmi.

²⁶ Ya gulat ta adim ipa'aliy udan hi malpud abuniyan an dumalat nan numbaholanmin tatagum ay He"a, mu wa ay ta ihagangmin ten Timplun munluwalu ta itutuyumin amin nan numbaholanmin He"a, ya din'ugmi ti nagilat amih nan nangipaligligatam ay da'mi ²⁷ ya donglom ni' hinad abuniyan ta aliwam di numbaholanmin baalmu an tatagum an holag Israel. Ya itudum ni' ay da'mi nan makulug an ma'at ta hiyay atonmi ta miyunnudan hinan pohdom. Ya ipa'udanmu ni' ta mahebnaan tun luta an indatmun da'min tatagum ta minaynayun an banohmi.

²⁸ Ya wada ay di batel hitun babluy, unu naligat an dogoh, unu nan dudun an uman hi mihabal, unu gubaton nan buhul nan tatagum hinan babluyda, unu nan malgom an dumatong an punligatan, ²⁹ mu wa ay ta mumpahpahmo' amin tatagum an holag Israel ta ihagangmin ten Timplun mangita'nang hi ngamaymin munluwalu an dumalat nan holholtaponmi ³⁰ ya donglom ni' nan luwalumih nan nunhituwam ad abuniyan ta aliwam di numbaholanmi. Ti He"a ya anggay di nanginnilah nomnommin tatagu, at idatam da'min hinohhah abalinanmi ³¹ ta way atonmin tatagum an

mangita'ot ay He"a. At inaynayunmin gun mangunud hinan pohdom hi gutud di punhituwamih nan lutan indatmuh din o'ommodmi.

³² Ya umat goh hinan mangili ti dumalat hinan nangngolanah nan nidugah an anabagatum, ya nan anidugah di pangatmu, ya nan anidugah di bumadagam at wa ay ta umalin munluwaluh nan hinagang nan Timplu, ³³ ya donglom ni' hinad abuniyan. Ya an amin nan ibagan nan mangilin He"a ya ipa'annungmu ta way aton nan tatagun amin hitun lutan manginnilah nan anidugah di abalinam. Ya ta way atonda goh an mangita'ot ay He"a an umat hi pangita'tanmin tatagun an holag Israel ay He"a, ya ta innilaondan heten impiyamma' an Timplu ya hiyay pundayawan ay He"a.

³⁴ Ya wa ay ta umuy ami mi'gubat an tatagun hinan buhulmih nan malgom an pannagam ay da'mi, ya wa ay ta munluwalu amin ihagangmih tun Timplu an impiyamma' an pundayawanmin He"ah tun babluy an pento'mu, ³⁵ ya donglom ni' hinad abuniyan nan luwalumi, ya badangan da'mi ta mangabak ami.

³⁶ Ya gulat ta way numbaholanmin He"a ti undan way taguh adi mumbahol ta hiyay dumalat hi adim panalimunan ay da'mih pangabakan nan buhulmin da'mi ta miyuy amih nan adagwi unu neheggon an babluy, ³⁷ ya gulat ta henen babluy an niyayanmi ya ninomnommin itu-tuyu nan nappuhin inatmi ta munluwalu amin alyonmiy, Immannung an numbahol ami! ³⁸ Ya gulat goh ta hinan babluy an niyayanmi ya immannung an muntutuyu ami, ya munluwalu

amin He"a an ihagangmih nan Timplu an impiyamma' an pundayawan ay He"ah nan babluy an pento'muh nan lutan indatmuh din o'ommodmi, ³⁹ ya donglom ni' ahan hinad abuniyan nan luwalumi ta igohgohan ni' da'mi, ya aliwam ni' an amin nan numbaholanmin He"a.

⁴⁰ At amaphod ni' ahan Apo Dios hi un an amin nan umalin munluwalun ten Timplu ya ihamadmun donglon!

⁴¹ At umali'a, Apo Dios,
 hitun Timplun abungmun awadan nan
 Kahon an Nittuwan nan Uldin
 an mangipattig hinan nidugah an abalinam!
 Ya wagaham an amin di aton nan pa-
 padin baalmu,
 at umamlo'amlong amin tatagum an dumalat
 nan ama'ma'ullaymun da'mi!‡

⁴² Adia' ni' du'gon, Apo Dios an pento'mun ali,
 an dumalat hidin intulagmu
 an nan nidugah an pamhodmuh din
 baalmun hi aman hi David!"§

7

Hay Nidawatan nan Timplu

(I Ki. 8:62-66)

¹ Unat goh nalpah heden nunluwaluan Solomon ya himbumagga ya waday apuy an nalpud abuniyan, ya genhobnan amin din ne'nong an wah nan pun'onngan, ya nabenangan an amin nan Timpluh din benang Apo Dios ti wadah di Hiya. ² At mi'id di aton din papadin

‡ 6:41 Psa. 132:8-9. § 6:42 Psa. 132:10.

humigup hidi ti nunheglay benangna. ³ Ya heden nannigan an amin nan holag Israel hinan apuy an nun'ohop an nalpud abuniyan ya nan benang Apo Dios hinan bagtun di Timplu ya nunhippida, ya nunluungda an niyatam di angahdah nan luta, ya nundayawdan Apo Dios an inalday,

“Madayaw'a, Apo Dios, an dumalat nan amaphodmu

ya nan ami'id di pogpog di pamhodmu!”

⁴ Ya nan ali ya an amin din tatagu ya nun'e'nongda nan onongdan Apo Dios. ⁵ At hay indat Solomon an alih ene'nongna ya duwampulu ta duway libuh baka, ya hinggahut ta han duwampulu ta libuh kalnilu ya gandeng ta idawatda nan Timplun Apo Dios.

⁶ Ya din papadi ya innayunda din tamuda, ya umat goh hinan i'ibbadan holag Levi an innayundan nuntukal hinan gina'un ma'usal hinan pungkantaan an din impiyamman David hi pundayaw ay Apo Dios, ya na'usal hidin nunyamanan David hi nangalyanay, “Adi mapogpog nan pamhodmu!” At impagangoh nan papadi din talampet, ya numpangata'dog din tatagu.

⁷ Ya indawat Solomon nan gagwan nan gettaw an hinagang nan Timplun Apo Dios, ya intaduna, ya ene'nongnah di nan Onong an Moghob, ya din taban nan Onong di Pi'lenggopan ti nan gambang an pun'onngan an impiyamman Solomon ya adi umdah ihinan nan Onong an Moghob, ya nan Onong an Ma'an, ya nan taba.

⁸ At na'apituy algaw di nangatan da Solomon hinan behta. Ya do'ol ahan nan holag Israel an ni'yamung an waday nun'alpuh nan Bihhang hi

ad Hamath* hi engganah nan igad† ad Egypt.
 9 At heden angunuh hi nun'am'amlongandah
 nan nalpahan di pituy algaw hinan nidawatan
 nan pun'onngan ya nan pitu goh an algaw hi
 numbehtaanda ya nundayawda. 10 Ya heden
 miyaduwapulu ta tulun algaw hinan miyapitun
 bulan‡ ya impa'anamut Solomon din tatagu. Ya
 ma'am'amlongda nan tataguh nan ma"aphod an
 inat Apo Dios ay da David ay Solomon, ya didan
 amin an holag Israel.

*Hay Ni'hapitan Goh Apo Dios ay Solomon
 (I Ki. 9:1-9)*

11 Unat goh nalpah an impiyamman Solomon
 nan Timplun Apo Dios ya nan palasyuna an
 na'unud an amin din ninomnomnah ipiyam-
 manah aat nan Timplu ya nan abungna, 12 ya
 eden nahdom ya inalin Apo Dios ay Solomon di,
 “Dengngol'u nan luwalum, at abuluto'
 heten Timplu ta hiyay pange'nonganyuh nan
 e'nongyun Ha"in.

13 Ya gulat ay ta adi' ipa'udan, unu way ipa'ali'
 hinan dudun an mama"ih nan mihabal, unu
 nan way punligatanyun tatagu', 14 mu wa ay ta
 munluwalu ayu ta itutuyuyu nan nun'appuhi ta

* 7:8 Unu ad Lebo Hamath. † 7:8 Unu wangwang, ya
 mid mapto' ya hiyah ne nan Wangwang an Nile. ‡ 7:10
 Nan nangidawatandah nan Timplun Apo Dios ya na'at hidin
 Tishri/Ethanim 8-14, ya numbehtadah nan Behtan di A'ab'abbung
 hidin Tishri/Ethanim 15-21. Ya na'at nan ngilinda an Algaw hi Aha-
 nian di Bahol hinan Tishri/Ethanim 10 an ta"on un aggyu nibaag
 hinan texto (Lev. 16:1-34). Ya impa'anamut Solomon nan tataguh
 din Tishri/Ethanim 23. Henen bulan ya September-October hinan
 calendar tu'ud ugwan.

du'gonyu at donglo' hitud abuniyan, ya inaliwa' nan numbaholanyu, ya impaphod'u nan ihabalyu. ¹⁵ At dodonglo' di munluwalun ten Timplu. ¹⁶ Ti ad ugwan ya heten Timplu di pento'u, ya nidawat ta hiyay pundayawanyun Ha"iin, ya gun'u halimunan hi enggana. ¹⁷ Ya gulat ta Ha"iin di unudom, Solomon, an umat hidin inat amam an hi David ta atom an amin nan immandal'u, ya unudom an amin nan intugun'u ya inyuldin'un he"a ¹⁸ at mihamad di pumpapto'am. Hiyah te goh din intulag'un amam an hi David hidin nangalya' ay hiyay, Minaynayun an waday holagmu ta hiyay mangipapto' ad Israel. §

¹⁹ Mu gulat ta ibahhawyu nan Uldin ya nan mandal'un da'yu ta un at goh nan bulul di dayawonyu, ²⁰ at amino' da'yun holag Israel an pakakon hinan babluy an indat'un da'yu. Ya inganuy'uh ten Timplun indawatyuh pundayawanyun Ha"iin, at innilaon ay nan tataguh nan abablubabluy ya pahiwonda. ²¹ Ya ta"on un umat hituy amaphodnad ugwan mu gulat ta mapa"i at an amin nan maluh an mannig ya manoh'ada an alyonday, Anaad nin ta umat hituy inat Apo Dios hitun babluy ya nan Timplu? ²² Ya waday mambal an alyonday, Manu ay ya un din'ug nan holag Israel hi Apo Dios an Dios din o'ommodda an nangekak ay didad Egypt ta nan bulul di dinayawda. Hiyah ne dumalat hi aligligatanda.”

8

§ 7:18 II Sam. 7:12-16.

Nan Udumnan Tamun Solomon
(I Ki. 9:10-28)

¹ Heden angunuh di duwampuluh tawon hidin nangipiyamman Solomon hinan Timplun Apo Dios ya nan palasyuna ² ya impipaphodna mahkay nan abablubabluy an din indat Hiram ay hiya ta nunhituwona nan holag Israel hidi. ³ Ya immuy ginubat da Solomon ad Hamath Zobah, ya hinakupda. ⁴ At impipaphodna ad Tadmor hinan mapulun ya nan udum an siudad an puntalepnan ad Hamath. ⁵ Ya impipaphodna goh nan babluy ad Beth Horon an nan wah nan bagtuna ya ampana ta na'allup ya na'ammaan hi gumo' nan pantaw di allup. ⁶ Ya umat goh hinan babluy ad Baalath an impipaphodna, ya an amin goh nan babluy an wadan di abung an puntalepnana, ya nan abablubabluy an ihinan nan kabayuna ya nan kalesa. Ya impiyammanan amin nan penhodnan ipiyammad Jerusalem, ya ad Lebanon, ya an amin hinan babluy an hinakupna.

⁷ Ya an amin nan ahimpahimpampun an bo'on holag Israel an nan holag Heth, ya nan holag Amor, ya nan holag Periz, ya nan holag Hiv, ya nan iJebus ⁸ ti didana nan holag din na'angang hinan babluy an agguy pinatoy nan holag Israel, at numbalinon Solomon didah baalna ta diday muntamuh nan naligat an tamu, ya ninay-nayun henen tamudah engganad ugwan. ⁹ Mu agguyna numbalinon nan holag Israel hi baalna ti diday tindaluna, ya diday mangipangpanguluh nan kakapitan an tindaluna, ya kakapitan hinan kalesan punluganan di mi'gubat. ¹⁰ Ya wada goh

di pento'na an duway gahut ta han nabongle an u'upihyal ta way mumpapto' an amin hinan way mipatamu.

¹¹ Ya ta"on un din ahawan Solomon an imbaluy nan alid Egypt ya enekaknah nan ma'alih Babluy David ad Jerusalem ta inyuynah din impiyammanan punhituwan ahawana. Ti inalinay, “Adi mabalin hi un mihina han ahawa' hinan abung din alin nan holag Israel an hi David ti hidi din nihinan nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios.”

¹² Ya hidih nan impiyamman Solomon an pun'onngan hinan way hinagang nan Timplu di nange'nonganah nan Onong an Moghob.

¹³ Ya gun nun'onong an inunudna nan Uldin Apo Dios an din indatnan Moses hi ma'at hinan pun'onngan, at nun'onong hinan ngilin an Habadu, ya hinan Akayangan di Bulan, ya hinan tulun behtah tinawon an nan Behtan Panganan hinan Tinapay an Agguy Nabino'bo'an, ya nan Behtah nan Ahiboto', ya nan Behtan Punnomnoman hinan Tuldan A'ab'abbung.

¹⁴ Ya innaynayun Solomon an inunud din inat amanan hi David an nanguhig hinan gun aton nan papadin muntamu, ya nan aton nan udum an holag Levi an mangipangpanguluh nan pungkantaan, ya nan bumadangandah nan papadih nan tamudah abigabigat. Ya umat goh hinay inatna an nanguhig hinan mun'adug hinan apantapantaw hinan Timplu ta na'unud din intugun David an baal Apo Dios. ¹⁵ Ya na'unud an amin an mi'id ah nibahhaw hinan immandal David hi aton nan papadi, ya nan i'ibbadan holag

Levi, ya nan ma'at hinan puntalepnan hi gina'u.

¹⁶ At inhamad Solomon an impiyamma din Timplu an nete"ah nan nipabunan di tu'udna ta engganay un nalpah.

¹⁷ Ya la'tot ya immuy hi Solomon hi ad Ezion Geber ya ad Elath hinan pingit di baybay* ad Edom. ¹⁸ Ya hi Hiram an alid Tyre ya impiyuyna nan pupul hinan do'ol an pumpapto'onan nanginilan mummanihu ay Solomon. At nitnudda nan baal Solomon ta immuydah ad Ophir. Ya heden numbanggadanda ya indatday himpulu ta lemay libu ta han pituy gahut ya han napituh kiluh balitu' hi idatdan Solomon.

9

Hay Numbihhitaan nan Queen ad Sheba ay Solomon (I Ki. 10:1-13)

¹ Ya wada han babain queen ad Sheba an nangngol hinan abalanan Solomon, at immuy ad Jerusalem ta do'ol di minahmahanah nan nun'aligat ta han napto' di pambalna. Ya do'ol di initnudnah nan taguna, ya kamilunan nun'iluganan nan do'ol an gina'un umat hi bangbanglu, ya nan do'ol an balitu', ya nan batu an nun'angina. Ya unat goh nidatong ya nundammudan Solomon ya imbaganan amin din ninomnomnah mahmahanan hiya. ² Ya nepto' an amin di nambal Solomon hinan minahmahanan nan queen ay hiya. ³ At hinamad den queen an nanomnoman hi Solomon ya nan aat

* **8:17** Unu Red Sea hinan Gulf of Aqaba. Ya manu ay immuy hidi ta mumpa'ammah pupul (I Ki. 9:26-28).

di palasyun impiyammana, ⁴ ya tinnigna goh di aat di ma'an hinan lamehaana, ya nan ihinan nan u'upihyalna, ya nan pun'u'unnudandan muntamuh nan palasyuna, ya nan numpapaddung an gina'uda, ya tinnigna goh an wadaday mun'id'idat hi ma'inum an numpapaddung goh di gina'uda, ya tinnigna goh nan Onong an Moghob an me'nong. Ya unat goh tinnigna hana ya nidugah ahan di amanoh'aana.

⁵ Ya inalinah nan aliy, "Immannung din inulguddan ha"iin hinan babluymi an ina'inatmu ya nan ananomnomam! ⁶ Mu agguy'u kinulug nan inulgudda ta engganad ugwan an ten immalia' ta hinamad'u. Ya ten un agguy nigodwa tun nidugah an ina'inatmu ya ananomnomam an inalidan ha"iin! ⁷ At mipadenol nan linala'in punta-muom ya nan baalmun mimiddum ay he"an gun mangngol hinan anala'engmu. ⁸ At mipabagtuh Apo Dios an Diosmuh nan namto'anan he"ah alin nan tataguna. Ti dumalat nan minaynayun an pamhodnan da'yun tatagunan holag Israel at hiyanan he"ay numbalinonah ali ta nahamad di atom an munhumalya ya mumpapto'."

⁹ Ya indat den queen hinan Alin hi Solomon di nahuluk hi tuluy libuh kiluh balitu', ya nan udum an nun'anginan batu, ya nan do'ol an bangbanglu an mi'id ah umat hinah ado'ol di adaw hi nidat hinan a'ali an nihipun hidin hopapna.

¹⁰ Ya wada goh din innal nan tatagun Hiram ya nan tatagun Solomon hi ad Ophir an balitu', ya algum an ayiw, ya nan nun'anginan batuh indatdan Solomon. ¹¹ At impiyammana nan algum an ayiw hi agdan nan Timplun Apo Dios ya nan agdan nan

palasyuna, ya hiya goh di impiyammanah alpa ya lyres* ta usalon nan mungkanta. At mi'id ah nipaddungandah nan wad Judah.

¹² Ya indat Solomon an amin di penhod nan queen ad Sheba, at do'do'ol di indatna ya un din impa'daw nen babain hiya. At numbangngad din babaih babluyda an didan amin hidin baalna.

Nan Inadangyan Solomon

(I Ki. 10:14-29; II Chron. 1:14-17)

¹³ Hay gun midat ay Solomon hi atawotawon ya duwampulu ta duway libu ta han pituy gahut ya han duwampulu ta pituy kiloh balitu', ¹⁴ ya agguy ni'bilang nan buwit nan mumpungkumildu, ya ta'on un nan silver ya balitu' an gun idat nan gobelnadol ya nan a'alih ad Arabia.

¹⁵ At impiyamman Solomon di duway gahut hi dadamuna an hapiaw, ya hinohhah nan hapiaw ya niyamyud di tulu ta han godway kiluh nan namahmah an balitu'. ¹⁶ Ya impiyammana goh di tuluy gahut hi i'itang an hapiaw, ya hinohhah nan hapiaw ya niyamyud di oha ta han godway kiluh nan namahmah an balitu'. Ya inhinanan amin din hapiaw hinan way Palasyuna an hay Ayiw an Nalpuḏ Lebanon di Niyamma. ¹⁷ Ya impiyammana goh di ongol ahan an tronon di ali an na'al'altian hi ivory,† ya inamyudandah nan namahmah an balitu'. ¹⁸ Ya waday onom hi agdan ya un midatong hinan tronon di ali, ya waday balitu' hi niyamma an pangida"angan. Ya hidih nan numpinangngel nan trono ya waday

* **9:11** Hiyah ne i'itang an alpa. † **9:17** Hiyah ne ha'gud di elepante.

duwah niyammah pangipattu'an hi ngamay, ya wada goh di umat hi layon di tigawna an nedeloh. ¹⁹ At heden onom an agdan nan trono ya waday niyamma an himpulu ta duwan umat goh hi layon an nun'ipata'dog hinan numpinanggel. Ya henen tronon di ali ya mi'id ah nipaddunganah nan tronoh nan udum an pumpapto'an. ²⁰ Ya ta'on un nan bahun nan Alin hi Solomon ya namahmah an balitu' di niyamma, ya balitu' goh an amin nan gina'u an wah nan Palasyuna an hay Ayiw an Nalpud Lebanon di Niyamma. Ya mi'id ah gina'u an hay niyamma ya silver ti mi'id di balulna eden gutud di numpapto'an nan Alin hi Solomon. ²¹ Ya wada din pupul nan ali an mungkumildun umuy hi ad Tarshish,‡ ya din baal Hiram di nangipapto' eden pupul. Ya un mamenghan eden tuluy tawon di pumbangngadan nan pupul an malpud Tarshish, ya waday inyanamutdah balitu', ya silver, ya ivory, ya nan o"ongol an bullang, ya nan bubulbullang.

²² At nidugah di inadangyan nan Alin hi Solomon ya nan anala'engna ya un nan a'alih nan abablubabluy hitun luta. ²³ Ya an amin nan a'alih tun luta ya gunda umuy ay Solomon an mi'hapit ta donglonda nan aat di la'engnan indat Apo Dios ay hiya. ²⁴ Ya atawotawon ya an amin nan a'alih umuy mi'hapit ay Solomon ya waday gunda idat an adawna an nan numbino'ob'on an gina'un silver, ya balitu', ya lubung, ya nan gina'un di mi'gubat, ya nan bangbanglun middum hi ma'an,

‡ 9:21 Ohan babluy ad Spain.

ya nan kabayu, ya nan mul.s. §

²⁵ Ya waday opat di libu an niyammah ihinan nan kabayun Solomon ya nan kalesana. Ya wada goh di himpulu ta duway libun kabayuh nun'ihinanah nan numbino'ob'on an babluy, ya inhinanad Jerusalem di udumna. ²⁶ At nan Alin hi Solomon di ap'apuh an amin hinan a'aline mete"ah nan Wangwang an Euphrates ta engganad Philistia, ta engganah nan igad ad Egypt. ²⁷ Ya heden nun'alian Solomon ya nan silver ya nunheglan do'ol ad Jerusalem an umat hi ado'ol di batuh di, ya nan ayiw an cedar ya nidugah an do'ol goh an umat hinan ayiw an sicamor an wah nan aluhadhad di duntug. ²⁸ Ya hi ad Egypt ya hinan numbino'ob'on an babluy di namla'ananan do'ol an kabayuna.

Hay Natayan Solomon

(I Ki. 11:41-43)

²⁹ Nan udumna an na'ulgudan di aat di numpapto'an Solomon an nete"ah din nangete"ana ta engganah din angunuhna ya nitudo' hinan Na'ulgudan Nathan an propeta, ya hinan Imbaag Ahijah an iShiloh, ya hinan Nipattig ay Iddo an propeta an nitud'an goh di aat nan numpapto'an Jeroboam an alid Israel. ³⁰ At napat di tawon hi nangipapto'an Solomon hi ad Israel. ³¹ Ya hidin natoy,* ya nilubu' hidih nan Babluy David an hi amana. At hi Rehoboam an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

§ **9:24** Bahaom nan footnote di I Ki. 10:25 ta innilaom di aat ten animal. * **9:31** Natoy hidin 930 B.C.

10

Hay Namoholan nan Holag Israel ay Rehoboam (I Ki. 12:1-24)

¹ Hi Rehoboam ya immuy hidid Shechem ti hidiy na'amungan an amin nan holag Israel ta punhaadonda hiyah alida.* ² Ya wagwah dih Jeroboam an hina' Nebat ad Egypt ti hidiy nangihi'uganah din pamatayan nan Alin hi Solomon ay hiya.† Ya unat goh dengngolna an hay ali ya hi Rehoboam at nakak hidid Egypt ta immanamut hi ad Israel. ³ Ya impa'ayag nan holag Israel hi Jeroboam ta niddum ay dida ta immuydan ni'hapit ay Rehoboam. Ya inalidan hiyay, ⁴ “Hi amam ya nunholtapon da'mih din numpapto'ana an paddungnay unna impapipi'ug nan madamot ay da'mi. Mu gulat ta manghanom di atom an mangetlod ay da'mih nan tamu at umannung an he"ay itamuanmi.”

⁵ Ya tembal Rehoboam an inalinan diday, “Awni ta nomnomo' hi tuluy algaw ya un ayu mum-bangngad hitu.” At nun'akakdan amin din tatagu.

⁶ At immuy numpabadang nan Alin hi Rehoboam hinan mina'ma'ilog an nun'anomnoman an din gun bimmadang ay amanan hi Solomon hidin atagunan inalinalay, “Hay maphod hi itugun-yuh pambal'uh nan tatagu?”

⁷ Ya inaliday, “Gulat ta ma'ma'ullay'a ay daten tatagu, ya ipattigmuy homo'mu, ya ipa'amlongmu dida at umannung an diday baalmuh enggana.”

* **10:1** Na'at hidin 930 B.C. Hay nun'aliana ya hidin 930-913 B.C.

† **10:2** I Ki. 11:26-40.

⁸ Mu pinahiw Rehoboam din intugun nan mina'ma'ilog, at immuy hidin linala'in ungunan din papaddungna an manugtugun ay hiya ta diday numpabadangana. ⁹ Ya inalinan diday, "Hay maphod hi itugunyun ha'in hi pambal'uh nan tatagu? Ti hay alyondan ha'in ya manghano' din nidugah an namaligat aman dida."

¹⁰ Ya inalin din ungunan linala'in papaddungnay, "Hiyah te pambalmuh nan inalin nan tatagu: Tun ek'ekengngan'u ya mabi'bi'ah ya un nan gitang ama!‡ ¹¹ Nidugah ay di nangat aman da'yu at iyal'allana an nidugdugah di ato' ay da'yu! Hi ama ya hinumplit da'yuh nan haplat, mu hay panaplat'un da'yu ya nan napagatan!"

¹² Ya unat goh naluh di tuluy algaw ya numbangngad ay Rehoboam da Jeroboam ya an amin nan tatagu ti hiyah ne din inalina. ¹³ Mu na'appuhi din nambalnah din tatagu ti agguyna inunud nan intugun din mina'ma'ilog ¹⁴ an hay inunudna ya nan intudun din ungunan linala'ih alyona, at inalinan diday, "Hi ama ya un da'yu hinaplat, mu hay panaplat'un da'yu ya nan napagatan." ¹⁵ At agguy inunud nan ali din pohdon nan tatagu. Mu hi Apo Dios di nangiyabulut an umat hinay ma'at ta mipa'annung din inalinah aat Jeroboam an hina' Nebat an din impa'innilana ay Ahijah an iShiloh. §

¹⁶ Ya unat goh ininnilan an amin nan holag Israel an adi abuluton nan ali din invalidan hiya ya invaliday,

‡ **10:10** Bahaom nan footnote di I Ki. 12:10 ta innilaom di aat ten proverb. § **10:15** I Ki. 11:29.

“At taynan tu'uat henen holag David
ti undan tuwali niddum tu'uh imbaluy
Jesse?

At an amin tu'un hinohhan i'Israel ya
mumpanga'anamut tu'u.

At un ayu okod an holag David mahkay!”

At numpanga'anamutday udum. ¹⁷ Mu nan ho-
lag Israel an numpunhitud Judah ya nunnanong
an hi Rehoboam di nangipapto' ay dida.

¹⁸ Ya hennag nan Alin hi Rehoboam hi
Adoniram an gun mangetlod hinan nidugah
an tamu* ta immuy ad Israel, mu nan tataguh di
ya nundotnayda hiya ta engganay un natoy. Ya
dimmalat henen na'at ya nunnaudon han Alin
hi Rehoboam an nangipidadaan hinan kalesa,
ya nunlugan ta immuy ad Jerusalem. ¹⁹ At
ninaynayun di namoholan nan udum an holag
Israel hinan holag di a'apun David hi enggana.†

11

Hay Imbaag Shemaiah an Propeta

(I Ki. 12:21-24)

¹ Unat goh nidatong hi Rehoboam ad Jerusalem
ya inamungnan amin nan holag Judah ya nan
holag Benjamin. Ya piniliny hinggahut ta
han nawaluy libuh din linala'in nun'ala'eng an

* **10:18** Hiyah ne tamuna goh hidin nun'alian Solomon (I Ki.
4:6; 5:14), at nala'ay hiya an adi umat hinan tawon Rehoboam.

† **10:19** Na'at heneh din 930 B.C. ta na'uhig nan numpapto'an
nan i'Israel ta nagodwada ta waday ohan pumpapto'an hi appit
hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw an ma'alih *Israel* ya
waday ohah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw
an ma'alih *Judah*.

mi'gubat ta umuyda gubaton nan i'ibbadad Israel ta mumbangngaddan hiya ta hiyay mangipapto' ay dida. ² Mu ni'hapit hi Apo Dios ay Shemaiah an propetan inalinay, ³ “Umuy'an mi'hapit ay Rehoboam an hina' Solomon an alid Judah, ya an amin hinan holag Israel an wad Judah ya ad Benjamin ta alyom ay diday, ⁴ Hay inalin Apo Dios ya adiyu umuy gubaton nan tutulangyu an holag Israel! Mumpanga'anamut ayun amin ti manu ay na'at hana ti Ha" in di nangiyabulut.”

Ya inunudda nan hinapit Apo Dios, at numpanga'anamutda an aggyuda intuluy an nangubat ay Jeroboam.

Hay Nangipiyamman Rehoboam hinan Allup nan Babluy

⁵ Ya nunhituh Rehoboam ad Jerusalem, ya impi-hamadnay allup nan udum an babluy hi ad Judah ta ihanianda ⁶ an ad Bethlehem, ya ad Etam, ya ad Tekoa, ⁷ ya ad Beth Zur, ya ad Soko, ya ad Adullam, ⁸ ya ad Gath, ya ad Mareshah, ya ad Ziph, ⁹ ya ad Adoraim, ya ad Lachish, ya ad Azekah, ¹⁰ ya ad Zorah, ya ad Aijalon, ya ad Hebron. Hiya hanay nun'a'allup an babluy ad Judah ya nan

babluy nan holag Benjamin.* ¹¹ Ya enepongnay hinohhah kapitan di tindalu ay danen babluy, ya nun'ipiyuyna goh di do'ol hi ma'an, ya lana, ya bayah, ¹² ya nan usalondan mi'gubat an umat hi hapiaw ya gayang. At nidugah di abalinanda mahkay ad Judah ya ad Benjamin.

¹³ Ya ta'on un an amin nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi an numpunhitud Israel ya nun'akakda ta immuydan amin an niddum ay Rehoboam hidid Judah ¹⁴ ti adida ibilang hi padih Jeroboam ya nan lala'in imbaluyna an muntamuh nan ipatamun Apo Dios. At tinaynanda nan lutada ya nan gina'uda ta immuydan numpi'hitud Jerusalem ya hinan udum goh an babluy ad Judah. ¹⁵ Ti hi Jeroboam di namto' hinan papadinah nan lugal an pundayawandah nan dimunyu ya nan bulul an impiyammana an umat hi baka. ¹⁶ Ya wadada goh di holag Israel an nalpuh nan numbino'ob'on an himpangapu an mamamhod an mundayaw ay Apo Dios an Dios din o'ommodda, at inunudda nan holag Levi hidid Jerusalem ta idatday onongdan Apo Dios. ¹⁷ Ya hiyah ne bimmi'ahan di pinumhodan ad Judah an pumpapto'an Rehoboam an imbaluy

* **11:10** Hay awadan nan asiudasiudad ad Judah ya ad Benjamin an din impa'allupna ya nan wah appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw, ya nan wah a'anugan di algaw, ya nan wah buhu'an di algaw mu mi'id ah inatnan nangipa'allup hinan appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw hinan igad di pumpapto'an nan i'Israel. Anaad ta umat hinay inatna? Mid mapto' ya namnamaonan munlammung nan duwan pumpapto'an hi udum di algaw ta ma'ohhada goh an umat hidin numpapto'an amanan hi Solomon ya hi apunan hi David.

Solomon. At tuluy tawon[†] di nangunudandan Apo Dios an umat hidin inatdan nangunud hidin numpapto'an da David ay Solomon.

Nan Pamilyan Rehoboam

¹⁸ Hi Rehoboam ya inahawanah Mahalath an imbaluy Jerimoth an hina' David. Ya hi inana ya hi Abihail an imbaluy Eliab an hina' Jesse. ¹⁹ Ya tuluy linala'ih imbaluyda an da Jeush, ya hi Shemariah, ya hi Zaham. ²⁰ Ya hin'alina ya inahawan Rehoboam goh hi Maakah an imbaluy Absalom,[‡] ya opat di linala'ih imbaluyda an da Abijah, ya hi Attai, ya da Ziza ay Shelomith. ²¹ At hay uyap di ahawan Rehoboam ya himpulu ta waluda. Ya wadaday nanom hi udum hi imbilangnah ahawana. Mu hay pa'appohphodnan didan amin ya hi Maakah. Ya hay uyap di imbaluy-nan linala'i ya duwampulu ta han walu ya nanom hi binabai.

²² At pento' Rehoboam hi Abijah an inyimbaluyna ay Maakah ta hiyay ap'apudan amin an hina'agi ta hiyay mihukat ay hiyan mun'ali. ²³ Ya nala'eng hi Rehoboam ti inwa'atnay udumnah nan imbaluynah ad Judah ya ad Benjamin ta

[†] **11:17** 930-928/927 B.C. [‡] **11:20** Mid mapto' ya hiyay *ap'apun* Absalom an bo'on imbaluyna ti hi Tamar an holag Absalom di hi inana nin (II Sam. 14:27; 18:18), ya hi Uriel di hi amana (II Chron. 13:2). Mu agguy nibahhaw nan Biblia damdama ti hiyah ne panapit di Hudyu.

nepongdah dih nan nun'a'allup an babluy. § Ya indatnay ma'an hi mahapulda. Ya inyanapana didah do'ol an binabaih ahawaonda.

12

Hay Nangubatan Shishak ad Jerusalem

(I Ki. 14:21, 25-31)

¹ Unat goh nihamad di pumpapto'an nan Alin hi Rehoboam ya naliwana din Uldin Apo Dios, ya an amin nan holag Judah ya niddumdan hiyan numbahol. ² Ya dumalat nan adida pangunudan ay Apo Dios ya immuy ginubat da Shishak* an alid Egypt ad Jerusalem hidin miyaleman tawon hi numpapto'an Rehoboam. † ³ Ya hay tindalun impanguluna ya hinlibu ta han duway gahut an numpunlugan hinan kalesa. Ya nanom di libuh nan numpungkabayu. Ya do'ol ahan di niddum ay dida an tindalun nalpud Libya ya ad Sukki, ‡ ya ad Cush. § ⁴ At hinakupda din nun'ihamad di allupna an babluy hi ad Judah ta engganad Jerusalem.

⁵ Ya la'tot ya immuy nan propetan hi Shemaiah hinan Alin hi Rehoboam ya hinan

§ **11:23** Mid mapto' ya waday inadal Rehoboam hinan nappuhin na'at hidin nun'alian David an apuna ti wagwada da Absalom ay Adonijah hinan palasyu, ya ta'on un pento' David hi Solomon ta hiyay mihukat ay hiyan mun'ali mu nagulu damdama ti impadah da Absalom ay Adonijah an nun'ali. *

12:2 Hay nun'alianad Egypt ya hidin 945-924 B.C. † **12:2** Unu 925 B.C. ‡ **12:3** Mid mapto' ya diday ohan tribud Libya, ya immuydah abablubabluy an bimmadang hinan mamhod an mangubat hinan oha goh an babluy, ya manu ay niddumdan didan ni'gubat ya ta way inatdan

bimmo'la ti hiyah ne tamuda tuwali. § **12:3** Hiyah ne lugal ad Ethiopia.

i'ibbanan mangipangpanguluh nan iJudah hi na'amungandang Jerusalem ti tuma'otdan Shishak, ya inalinan diday, “Umat hituy inalin Apo Dios ay da'yu: Ingnganuya', at hiyanan inganuy'u goh da'yu ta abakon da'yun Shishak.”

⁶ At din a'ap'apud Judah ya din ali ya inabulutdan numbaholdan Apo Dios, at inaliday, “Abuluton tu'u nan inat Apo Dios ay ditu'u ti numbahol tu'u.”

⁷ Ya unat goh tinnig Apo Dios nan numpa'ampaanda ya inalina goh ay Shemaiah di, “Dumalat nan nuntutuyuanda ya nan numpa'ampaanda at adi' ubahon dida ta un'uat baliwan dida. At adi' iyabulut an pa"ion Shishak ad Jerusalem an dumalat di bungot'u.

⁸ Mu iyabulut'u an hakupon Shishak dida ta panginnilaandan mapmaphod hi un Ha"iin di unudonda an bo'on nan udum an alih tun luta.”

⁹ Ya unat goh ginubat da Shishak ad Jerusalem ya nun'aladan amin nan mun'apla'an an gina'un wah nan Timplun Apo Dios, ya din mun'apla'an an gina'uh nan palasyu. Ya ni'yalada goh an amin din balitu' an hapiaw an din impiyamman Solomon. ¹⁰ At hinukatan Rehoboam hi gambang an hapiaw. Ya impahalimunah din a'apu an mungguwalyah nan pantaw di palasyu. ¹¹ Ya wa ay ta umuy nan alih nan Timplun Apo Dios ya nitnud nan guwalya an itata'ina din hapiaw ta nalpah adyaan imbangngaddah nan kuwaltun nan guwalya.

¹² Ya dumalat nan numpa'ampaan Rehoboam ya na'udyaan din bungot Apo Dios ay hiya, at ag-

guyna inubah hiya, at hiyanan waday pinumhoda ad Judah.

Hay Aat di Numpapto'an Rehoboam

¹³ Napat ta han ohay tawon Rehoboam hidin nangete"anan nun'ali ya himpulu ta pituy tawon hi numpapto'ana eden babluy an pinilin Apo Dios ay danen amin an abablubabluy ad Israel ta way pundayawan ay Hiya. Hi inana ay ya hi Naamah an nalpuh holag Ammon. Manu ti waday abalinanan mumpapto', ¹⁴ mu nappuhiy inatnan numpapto' an agguyna inhamad an inunud hi Apo Dios.

¹⁵ Ya nan ina'inat Rehoboam ya nan holagnan nete"ah din hopapna ta engganah din angunuhna ya nitudo' hinan Liblun nan Propeta an hi Shemaiah, ya nan Liblun Iddo an oha goh an propeta an diday muntudtudo' hinan patad.* Da Rehoboam ay Jeroboam ya innaynayundan gimmubagubat hidin numpapto'anda. ¹⁶ Hidin natayan Rehoboam† ya nilubu' hinan lubu' an wah nan Babluy David. Ya hi Abijah an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

13

Hay Nunggubatan da Ahijah ay Jeroboam (I Ki. 15:1-2, 6-8)

* **12:15** Mid mapto' ya diday nuntudo' hinan I Chronicles ya II Chronicles. † **12:16** Natoy hidin 913 B.C.

¹ At ente"an Abijah an nun'alid Judah* hidin miyapulu ta waluy tawon hi nun'alian Jeroboam hi ad Israel.† ² Ya un tuluy tawon di numpapto'ananad Judah. Hay ngadan inana ya hi Maakah an imbaluy Uriel an iGibeah.

Ya hidin numpapto'ana ya nunggugubat da Ahiyah ay Jeroboam. ³ Ya hay initnud Abijah hinan tindalun nun'ala'eng an mi'gubat ya opat di gahut hi libu, ya hi Jeroboam ay ya waluy gahut hi libuy nun'ala'eng an tindaluh initnudna goh.

⁴ Ya nunti'id hi Abijah, ya timma'dog hinan Duntug an Zemaraim‡ hinan madinuntug ad Ephraim, ya nuntu'u' an inalinay, "Da'yu, Jeroboam ya an amin ayun tatagud Israel, ya donglonyu tun hapito!" ⁵ Unyu dan agguy inilan ni'tulag hi Apo Dios an Dios tu'un holag Israel an hay pento'nan manginaynayun an mun'ali ay ditu'u ya hi David ya nan holagna? ⁶ Hi Jeroboam an hina' Nebat an upihyal din hi Solomon an hina' David ya binuhulna din apuna. ⁷ At inamungna din adi mangngol an linala'i ta niddumdan hiya ta binoholdah Rehoboam an hina' Solomon. Ya un unгах Rehoboam,§ at mi'id di olognan mamaliw hi odolna. ⁸ Ya ten ad ugwan ya penhodyun buhulon nan pumpapto'an Apo Dios an indatnah nan holag David!

* **13:1** Unu 913 B.C. Hay nun'aliana ya hidin 913-910 B.C. † **13:1** Hay nun'alian Jeroboam I ya hidin 930-909 B.C. ‡ **13:4** Mid nanginnilad ugwan hi ustun lugal hi awadan ten duntug, mu mid mapto' ya wadah nan igad nan duwan pumpapto'an ad Israel ya ad Judah. § **13:7** Mu hay immannung hi tawona ya napat ta han oha (II Chron. 12:13)!

Manu ti nidugah an do'ol ayu, ya wadan da'yu nan balitu' an baka an din impiyamman Jeroboam ta hiyay dayawonyu. ⁹ Mu pinakakyu din papadi an holag Aaron ya din i'ibbayun holag Levi ta un da'yuan pento'yuy papadiyu an umat hinan aton nan udum an tataguh tun abablubabluy. Ti malgom hinan umalin waday inta'inah baka ya pitun kalnilun mun'onong ya numbalinonyuh padiyu ta munhulbih nan bululyu.

¹⁰ Mu da'mi ya hi Apo Dios di Diosmi ti agguymi din'ug Hiya. Ya nan imbabaluy Aaron an papadiy munhulbin Apo Dios, ya nan i'ibbadan holag Levi di mamadang ay dida. ¹¹ Ya ahelhehelhelong ya amahdomahdom ya gunda nun'onong ay Apo Dios hinan Onong an Moghob ya nan incense, ya gunda goh ipattu' din tinapay hinan abuluton Apo Dios an ma'usal an lamehaan. Ya amahdomahdom ya gunda tolgan din hilaw an wah nan balitu' an ipattu'ana. At gunmi inat nan pohdon Apo Dios, mu da'yu ya inaliwanyu Hiya!

¹² At hi Apo Dios di mangipangulun da'mi. Ya nan papadi goh di nidadaan hi mangipagangoh hinan talampet an mangipa'innilah pangubatanmin da'yu. At da'yud Israel ya adiyu gubaton hi Apo Dios an Dios din o'ommod tu'u ti adi ayu mangabak damdama!"

¹³ Mu hi Jeroboam ya agguyna inyal'ali, ya hennagna din udumnan tindaluna ta immuydah appit hi bonog nan iJudah, ya nan udumna ya immuydah appit hi hinagangda. ¹⁴ Ya unat goh nunligguh nan iJudah ya tinnigda an lini'ub nan buhulda dida, at nunluwaludan numpabaliw ay

Apo Dios, ya impagangoh din papadi din talampetda. ¹⁵ Ya endehhan din iJudah an tumanu'u', ya heden nuntu'u'anda ya impa'abak Apo Dios da Jeroboam ya nan tindalun di i'Israel ay da Abijah an didan amin hinan iJudah. ¹⁶ At numpangalayaw din tindalun i'Israel, mu impa'abak damdama Apo Dios didah nan iJudah. ¹⁷ At numpatoy da Abijah ya nan tindaluna din do'ol an tindalun i'Israel an hay uyap di nun'atoy ya lemay gahut di libuh din nun'ala'eng an tindalu. ¹⁸ Ya manu ay nangabakda ti nan Dios an dayawon din o'ommodday nange'kodanda goh hidin ni'gubatanda.

¹⁹ Ya innayun Abijah an gun nangubat ay Jeroboam, at hinakupnad Bethel, ya ad Jeshanah, ya ad Ephron, ya niddum nan bababbabluy hi nunlene'woh eden babluy. ²⁰ At nete"an de ya mi'id mahkay din abalanan Jeroboam eden nun'alian Abijah. Ya la'tot ya minoltan Apo Dios, at natoy.

²¹ Mu hi Abijah ay ya gun na'ud'udman di abalinana. Ya hay bilang di ahawana ya himpulu ta opatda, ya hay holagna ya duwampulu ta duway linala'i ya himpulu ta onom di binabai.

²² Ya nan udumna an mangipa'innilah aat di numpapto'an Abijah, ya din udum an ina'inatna, ya hinapitna ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan di Ina'inat Iddo an propeta.

14

¹ Hidin natoy hi Abijah an ali* ya inlubu'dah nan lubu' hinan Babluy David ad Jerusalem. Ya han imbaluyunan hi Asa di nihukat hi ali.

* **14:1** Natoy hidin 910 B.C.

Nan Alid Judah an hi Asa
(I Ki. 15:11-12)

Hi Asa[†] ya maphod an mi'id al'alín de han babluy eden gutud di numpapto'annahimpuluy tawon. ² Ya impa'amlongnah Apo Dios an dayawonah nan nahamad an pangatna ya nan a'un'unnudna ³ ti nun'itapalna din pun'onngandah nan nat'on an dios ya nan pundayawanda, ya numpipa"ina din dayawonda an batun bulul ya din bulul an Asherah. ⁴ Ya tinuguna nan tatagud Judah ta hi Apo Dios an dinayaw din o'ommodday dayawonda, ya ta nan Uldina ya nan Tugunay unudonda. ⁵ At hiyanan nun'ipa'aan Asa nongkay an amin nan pundayawan nan aggyu immunud ay Apo Dios ya nan pun'onngandah incense hinan abablubabluy hi ad Judah,[‡] at heden gutud di numpapto'ana ya mi'id di al'alín dida. ⁶ At nun'ipiyammanay allup hi ad Judah ti heden gutudna ya mi'id di al'alih nan babluyda, ya hadin tawon ya mi'id ah nangubat ay dida ti hi Apo Dios di nangiyabulut.

⁷ Ya inalinah din tatagud Judah di, "Ipaphod

[†] **14:1** Hay nun'alíana ya hidin 910-869 B.C. [‡] **14:5** Mu itudun I Ki. 15:14 an aggyuna nun'ipa'aan an amin nan pundayawan nan aggyu immunud ay Apo Dios, at hay aatna mah ti itudun ten verse an immannung an nun'ipa'aana? Mu ta'on nan nuntudo' eten verse ya intudo'na goh hinan mehnod an chapter an aggyuna nun'ipa'aan (II Chron. 15:17), at mid mapto' ya umat hituy na'at: (1) Ninomnomnan pun'ipa'aan, ya ente'ana, at immannung an waday nun'ipa'aana (II Chron. 14:5; 15:8); (2) mu gapu ta mabi'ah ahan di aggyu immunud an mundayaw hinan bulul at paddung-nay mid hulbin nan nun'ipa'aana, at hihidyada damdama (I Ki. 15:14; II Chron. 15:17). At adi tu'u alyon an nibahhaw nan Biblia!

tu'un amin nan abablubabluy, at allupon tu'u nan numpunlene'woh, ya iyamma tu'u nan ata'nang an abung an pun'adugan, ya nan pantawda an gumo' di tangobda. Ti heten babluy ya ditu'uy ad bagi ti inunud tu'u nan pohdon Apo Dios, ya ten indatna goh tun napinpinangngel an babluy.” At pinaphodda nan abababbabluy, at pinumhod di nitaguanda.

⁸ Ya waday tindalun Asa an tuluy gahut di libu an iJudah an napongdah o"ongol an hapiaw ya gayang, ya wada goh di duway gahut ta han nawaluy libun tindalun nalpuh nan holag Benjamin an napongda goh hi i"itang an hapiaw ya pana. Ya daten linala'i ya nun'atulidda ya nun'ala'engdan mi'gubat.

⁹ Mu wa han ohan algaw ya da Zerah an iCush§ ya immuyda ginubat nan iJudah an linibuy tindaluda, ya tuluy gahut di kalesah punluganan nan mi'gubat, ya immuyda ta engganah unda nidatong ad Mareshah. ¹⁰ Ya immuy da Asa ta mi'gubatdan dida, at nidadaandan nunhood hinan way Hadog an Zephathah an neheggon hi ad Mareshah.

¹¹ Ya nunluwaluh Asa ay Apo Dios an Diosna an inalinay, “He”a ya anggay di Dios, ya mi'id ah udum hi mamadang hinan mi'id di abalinanah nan nidugah an way abalinana! Badangan ni' da'mi, Apo Dios an Diosmi, ti He”ay pange'kodanmin ten pi'gubatanmi! Ya He”ay dumalat, hiyanan mi'id di ta'otmin mangubat ay daten nidugah an do'ol an tindalu! At adim ni' iyabulut an abakon da'ah nan tatagu!”

§ 14:9 Unu nan i'Ethiopia.

¹² Ya unat goh intagandan nunggugubat ya binadangan Apo Dios da Asa ya nan i'ibbanan holag Judah ta inabakda nan iCush, at numpangalayawda. ¹³ Mu da Asa ya nan tindalunan ni'yibbana ya numpudugda dida ta nangamung ad Gerar, ya do'olday nun'atoy, at mi'id aton nan iCush an lumaban. Hanan na'at ya dimalat di badang Apo Dios hinan tindaluna. At nan tindalun Asa ya nun'iyanamutday do'ol an hinamhamdah gina'u. ¹⁴ Ya numpa"idan amin nan bababbabluy hinan nunlene'woh ad Gerar ti impata'ot Apo Dios nan tataguh di. Ya nunhamhamdan amin din do'ol an nun'anginan gina'u. ¹⁵ Ya ginubatda goh an amin din kamupun nan mumpahtul hi a'animal, at do'ol di nun'aladah din kamilu, ya kalnilu, ya gandeng.

Ya unat goh nalpah hana ya numbangngaddad Jerusalem.

15

Hay Nunlumanan Asa hinan Atonda (I Ki. 15:13-16)

¹ Ya la'tot ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Azariah an hina' Oded, ² at immuy ta ni'hapit hinan Alin hi Asa, ya inalinan hiyay, "He"a, Asa, ya da'yun amin an holag Judah ya holag Benjamin ya donglonyu tun hapito"! Hi Apo Dios ya wadan da'yuh un Hiyay unudonyu, ya gulat ta Hiyay anaponyu at ah'upanyu! Mu wa ay ta du'gonyu Hiya ya du'gon goh da'yu! ³ Ti nadnoy di nangaliwan tu'un holag Israel ay Apo Dios, ya mi'id goh di padin muntudun

ditu'u,* ya paddungnay mi'id goh di Uldin tu'u ti agguy tu'u inilay aatna. ⁴ Mu wa ay ta mahapul tu'uy badang ya un tu'u mahkay nomnomon hi Apo Dios an Dios tu'u, ya immannung an badangan ditu'u. ⁵ Ya heden gutud ya atata'ot di numbaatan tu'uh nan malgom an lugal ti an amin nan tataguh nan abablubabluy ya mi'id di pun'u'unnudanda. ⁶ Ti gumanugubatday tataguh nan abablubabluy ti hi Apo Dios di nangiyabulut hinan do'ol an nunligatanda. ⁷ Mu ad ugwan ya mahapul an pabi'ahonyuy punnomnomanyu, ya adiyu higanan ti henen atonyu ya malagbuan ayu."

⁸ Ya unat goh dengngol Asa henen hinapit Azariah an hina' Oded ya adi mahkay tuma'ot, at nun'ipa'aanan amin din bulul an abobohol ahan ay Apo Dios hi an amin hinan babluy hi ad Judah an ta"on un nan awadan di holag Benjamin ya an amin hinan babluy an penlohdah dih nan madinuntug an babluy ad Ephraim. Ya impipaphodna din pun'onngan ay Apo Dios an nihagang hinan salas di Timplu.

⁹ Ya palpaliwan ya impa'ayag Asa an amin nan tatagud Judah, ya ad Benjamin, ya ta"on un nan holag Ephraim, ya hi Manasseh, ya hi Simeon an immuy ni'hituhdin dida. Ti hidin tinnigday inat Apo Dios an gun bumadang hinan ali an hi Asa ya do'ol ay diday immuy ni'hitud Judah, ¹⁰ at na'amungdan amin hinan kapitulyudad Jerusalem hidin miyatlung bulan eden

* **15:3** Hay ohan aptan ahan an tamun nan padi ya ta muntudtuduh nan Tugun Apo Dios hinan tatagu (Lev. 10:11).

miyapulu ta leman tawon hi numpapto'an Asa.†
 11 At ene'nongdan Apo Dios di pituy gahut hi baka ya pituy libuh kalnilu ya gandeng an din hinamhamdan inyanamut. 12 Ya intulagdan amin an ammunah Apo Dios an Dios din o'ommoddah nomnomondah dayawon, 13 ya intulagda goh ta an amin nan adi mundayaw ay Apo Dios ya mahapul an mapatoyda an ta"on unda ung'ungnga unu mina'ilog.‡ 14 At nun'ibugawdan intulag ay Apo Dios, ya nun'ipagangohda nan talampet ya nan tangguyub. 15 Ya an amin nan tatagud Judah ya nidugah di amlongda ti mid ah nun'ad'adih nan inatdan nangitulag ay Apo Dios, ya ongol di namhodandan nanginnilah aat Apo Dios, ya immannung an nipa'innilan dida. At an amin nan babluy hinan nunlene'woh ya mi'id al'ali.

16 Ya inaan nan Alin hi Asa goh di haad apunan hi Maakah an ahawan di ali an dumalat nan inyammanah nan lumihog an bulul an Asherah. Ya tinu"in Asa heden nipata'dog an bulul, ya numputungna, ya intungunah nan apuy hidih nan Hadog an Kidron. 17 Ya ta"on hi un agguy nun'ipa'aan Asa an amin nan pundayawan nan agguy immunud ay Apo Dios ad Judah§ mu nahamad di pangulugna damdama ti hi Apo Dios ya

† **15:10** Unu hidin 895 B.C. Nan Behtan di Boto' (unu Behtan di aDumiduminggu unu Pentecost) di na'at hinan gun miyatlun bulan hi hintawon (Lev. 23:15-21), at mid mapto' ya hiyay dimmalat hinan na'amungandan den gutud. Hiyah ne September unu October hinan calendar tu'ud ugwan. ‡ **15:13** Henen intulagda ta mapatoyda ya niyunnudan hinan Uldin an nidat ay Moses (Ex. 22:20; Deut. 13:6-9). § **15:17** Bahaom nan footnote di II Chron. 14:5.

anggay di inunudnah nan nitaguanah enggana.
 18 Ya nun'iyuynan amin hinan Timplun Apo Dios din gina'un ene'nongdan amana an bagin Apo Dios an din silver, ya din balitu', ya din udumnan gina'u.

19 Ya napogpog an mi'id mahkay ah gubat ta nangamung un nuntulumpulu ta lemay tawon* hi numpapto'an Asa.

16

Hay Nangubatan nan Holag Israel ad Judah (I Ki. 15:17-22)

1 Heden miyatulumpulu ta onom an tawon hi numpapto'an Asa ad Judah* ya immuy ginubat nan alid Israel an hi Baasha ya nan tindaluna nan iJudah, mu nungkampudad Ramah hi nahhun ta impa'allupda ta mi'id ah pange'wan an humgop unu bumuhu' ad Judah.

2 Ya hi Asa ya nun'alana din silver ya din balitu' hinan puntalepnan hinan Timplun Apo Dios ya

* **15:19** Unu 875 B.C. * **16:1** Mu itudun I Ki. 15:33 ya I Ki. 16:8 an na'aan nan nun'alian Baasha hinan *miyaduwampulu ta opat* an tawon hi numpapto'an Asa, mu itudun ten verse di *miyatulumpulu ta onom*, at hay aatna mah? Hay alyon nan udum ya nibahhaw nan ohan secretary an nuntudo' hinan nahhun an nali'up an pepel an nitud'an ten verse, at hay immannung an ituduna ya nan number an nitudo' hinan Liblu an I Kings. Mu hay alyon nan udum ya mid ah nibahhawana ti nan nuntudo' eten II Chronicles ya nob'on di inatnan numbilang hi numpapto'an Asa ti hay na'uhigan nan babluy ad Israel ya ad Judah hidin nun'alian Rehoboam di nangete"ana an bo'on hay te"an di nun'aliana tuwali. Ya gulat ta nepto' hene ya immannung nan *miyatulumpulu ta onom* an tawon hi numpapto'ana.

din wah nan palasyuna, ya impehnagna ta inuydan Ben-Hadad an alid Aram an mumpapto' ad Damascus, ya impaadna ta alyondan hiyay, ³ “Hay maphod ni' ya mumbaddanganta an umat hidin inat da ama ay amam! Ya ten impiyali' ay he" a nan silver ya nan balitu' hi adawmu. At hay maphod ni' ya pogpogom nan nuntulaganyun Baasha an alid Israel[†] ta taynan da'mi.”

⁴ Ya inabulut Ben-Hadad din inalin Asa, at hennagna din ap'apun di tindaluna ta immuyda ginubat ad Israel. At inabakda nan iDan, ya nan iAbel Maim, ya umat goh hinan i'Ijon an hakup ad Naphtali, ya nan udum goh an babluy an nun'italepnan di gina'uh did Naphtali. ⁵ Ya unat goh dengngol Baasha nan na'at at impadinongna din mun'ammah nan allup ad Ramah. ⁶ Ya initnud Asa din linala'id Judah ta immuyda nun'ala din batu ya ayiw an pun'allup Baasha hi ad Ramah ta hiyay nangallupdad Geba ya ad Mizpah.

Nan Propetan hi Hanani

⁷ Henen gutud ya hi Hanani an propeta ya immuy ay Asa, ya inalinan hiyay, “Dimmalat nan numpabadangam hinan alid Aram an bo'on at goh hi Apo Dios at hiyanan tinaynan da'ah nan tindalun nan alid Aram! ⁸ Ti unmu dan naliwan an ta'on un do'ol ya mun'abi'ah din tindalun nan iCush[‡] ya nan iLibya an do'ol di kalesadan punluganan di mi'gubat ya nan kabayuda. Mu unat goh ene'kodmun Apo Dios ya nangabakon

[†] **16:3** Hay nun'alian Baasha ad Israel ya hidin 908-886 B.C.

[‡] **16:8** Unu i'Ethiopia.

da'a. ⁹ Ti titiggon Apo Dios an amin di ma'ma'at hitun luta ta nan nahamad an un'unnud ay Hiya ya badangana dida. Mu nappuhi din inatmu, at mete"ad ugwan ya minaynayun an waday pi'gubatmu!"

¹⁰ At ma'abbungot hi Asa hidin nangngolanah nan inalin nen propeta, at impibaludna hiya. Ya hiyah ne di nangete"an Asa an nangipaligat hinan udumnan tatagu.

*Hay Angunuh di Numpapto'an Asa
(I Ki. 15:23-24)*

¹¹ An amin nan ina'inat Asa hidin numpapto'ana ya nitudo' hinan Liblu an Na'ulgudan nan A'alid Judah ya ad Israel. ¹² Ya heden miyatulumpulu ta hiyam di tawon hi numpapto'ana ya waday dogoh di hu'ina. Mu ta'on un nidugah di nunligatana ya agguy damdama numpabadang ay Apo Dios ti un at goh nan mun'agah di nange'kodana.

¹³ At natoy eden miyanapat ta han ohay tawon hi numpapto'ana. § ¹⁴ Ya impalo'dah nan lungun an maphod di ammana, ya nunhiitan-dah nan numbino'ob'on an lanan ma"aphod di hunghungda, ya inlubu'dah din impiyammanan lubu' hinan Babluy David ad Jerusalem, ya nun'apuydah ongol ahan di dalangna ta ipattig-day aat di punlungdayaandah nan natayana.

17

Nan Alid Judah an hi Jehoshaphat

§ 16:13 Unu hidin 869 B.C.

¹ Hi Jehoshaphat ya nihukat ay amanan hi Asa ta hiyay nun'ali,* ya inatnan amin di abalinana ta baliwana nan babluyna ta mid aton nan i'Israel an mangubat ay dida. ² At hennagna nan tindaluna ta immuyda inyadug an amin nan nun'a'allup an babluy ad Judah ya ad Ephraim an din penloh amana.

³ Ya binadangan Apo Dios hiya eden hopap di tawon an numpapto'ana ti inyunnudnah din nangat apunan hi David ti aggyu numpabadang hinan do'ol an bulul an Ba'al. ⁴ Ya hay dinayawna nongkay ya hi Apo Dios an Dios din o'ommodna, ya Hiya goh intamuana, ya inunudnan amin nan Uldina an agguyna inyunnud hinan nappuhin nangat nan i'Israel. ⁵ Ya impaphod Apo Dios di nangat Jehoshaphat an numpapto', at pinumhod nan babluy ad Judah. Ya an amin nan tatagud Judah ya nun'iyuyday adawdan hiya, at immadangan ya nundongol di a'e'gonana. ⁶ At ene'kodnan Apo Dios an amin nan inatna, at numpa"inan amin din wah nan nabagtun pundayawan nan aggyu immunud ay Apo Dios ya nan bulul an

* **17:1** Hay nun'aliana ya hidin 872-848 B.C. Mu gapu ta natoy hi amanah din 869 B.C. at mattig an nundehhan da Asa ay Jehoshaphat an nun'alih tuluy tawon. Ya mattig goh an itudun II Chron. 20:31 an duwampulu ta han lemay tawon di numpapto'an Jehoshaphat, mu itudun II Ki. 3:1 an waday duwampulu ta duway tawon hi numpapto'ana, ya mahapul an middum nan opat an tawon (II Ki. 8:16), at duwampulu ta han onom di uyapnan amin. Ya manu ay aggyu numpaddung di alyonda nin ti nundehhandan nun'alih din nundoghan Asa (II Chron. 16:12).

Asherah hi ad Judah.†

⁷ Ya heden miyatlun tawon an numpapto'ana‡ ya nuntudtuduwona din u'upihyalna an da Ben-Hail, ya hi Obadiah, ya hi Zechariah, ya hi Nethanel, ya hi Micaiah hidid Judah. ⁸ Ya impit-nudnan dida din holag Levi an da Shemaiah, ya hi Nethaniah, ya hi Zebadiah, ya hi Asahel, ya hi Shemiramoth, ya hi Jehonathan, ya hi Adonijah, ya hi Tobijah, ya hi Tob-Adonijah, ya nan duwan padin da Elishama ay Jehoram. ⁹ Ya heden im-muyda nuntudtuduwan ya inta'inda din Liblu an Nitud'an nan Uldin Apo Dios ta bina'eldan amin nan bababbabluy ad Judah ta intudtududah din tatagu.

Hay Nipabagtuan Jehoshaphat

¹⁰ Ya impata'ot Apo Dios an amin nan Hentil hinan abablubabluy an wah nan nunlene'woh ad Judah ta adida gubaton da Jehoshaphat. ¹¹ Ya nan udumnan iPhilistia ya inyuyday do'ol hi silver ay Jehoshaphat ya nan udumnan ipa'dawda. Ya hay inyuy nan Arabo ya pituy libu ta han pituy gahut di buta'al an kalnilu ya pituy libu ta han pituy gahut di gandeng.

¹² At gun niyal'allay abalanan Jehoshaphat, ya nun'ipihamadnay ihinan di tindalu, ya umat goh

† **17:6** Ta'on un tene"an Jehoshaphat an nama"in amin hi pundayawan nan aggy immunud ay Apo Dios an itudun ten verse mu mabi'ah damdamay lelehyon di mundayaw hi bulul, at hihidya damdama, at paddungnay mid inatna (II Chron. 20:33). ‡ **17:7** Mid mapto' ya pa'attoy hi amana, at hiyah ne hopap di tawon hidin nun'alanan un oha hiya an ta'on un hiyay miyatlun tawon hi numpapto'ana ti ne'dehhan an nun'ali ay amana. At mid mapto' ya 869 B.C. di tawona.

hinan puntalepnan ¹³ hinan do'ol an gina'uh did Judah. Ya hidih ad Jerusalem an kapitulyuday nangihinanah nan nun'atulid ya nun'ala'eng an tindaluna. ¹⁴ Ya hiyatuy napatadan nan ahimpahimpangapun tindalu:

Hay ap'apun nalpuh holag Judah an numpapto' ya hi Adnah an tuluy gahut di libu an tindalun mun'abi'ah di ipapto'na, ¹⁵ ya hay ap'apun nehnod ay hiya ya hi Jehohanan an duway libu ta han waluy gahut di tindaluy ipapto'na, ¹⁶ ya hay nehnod an miyatlu ya hi Amasiah an hina' Zikri an hiyay namhod an mi'tamuh nan tamun Apo Dios, ya hay ipapto'nah tindalu ya duway gahut di libu.

¹⁷ Ya hay ap'apun nalpuh nan holag Benjamin ya hi Eliadah an natulid an tindalu an hay ipapto'na ya duway gahut di libuh nan numpun'odon hi pana ya hapiaw, ¹⁸ ya hay nehnod ay hiya ya hi Jehozabad an nangipangpanguluh nan hinggahut ta han nawaluy libuh nan nidadaan an mi'gubat.

¹⁹ An amin hanan titindalu ya intamuanda nan alih ad Judah. Ya nan udum an titindaluna ya impihinanah nan nun'a'allup an babluy ad Judah.

18

*Hay Impadan Micaiah an Propetan Ahab
(I Ki. 22:1-28)*

¹ Immadangyan hi Jehoshaphat, ya nundongol an me'gonan. Ya nun'apuda ay Ahab* an alid

* **18:1** Hay nun'alian Ahab ad Israel ya hidin 874-853 B.C.

Israel ti nun'ahawa nan imbabaluyda.† ² Ya unat goh naluh di tawon ya immuy hi Jehoshaphat hi ad Samaria ta binihhitanah Ahab. At impaltian Ahab hiyah do'ol an kalnilu ya baka. Ya inal'alu'nah Jehoshaphat ta middumdan iJudah ay didan i'Israel ta umuyda gubaton ad Ramoth Gilead ³ an inalinan hiyay, “Pohdom an mitnud ay ha'in ta umuy tu'u gubaton ad Ramoth Gilead?”

Ya tembal Jehoshaphat an inaliday, “Nun'aputa, at nan tatagu' ya bagim goh! At nan tindalu' ya nidadaanda, at bumadang amin da'yun mi'gubat.” ⁴ Ya inalina goh hinan alin di i'Israel di, “Mu hay mahhun hi atonta ya mahapul an ibagatad ugwan ay Apo Dios di aat ten ma'at.”

⁵ At impa'ayag Ahab di opat di gahut an linala'in propeta,‡ ya binagana didan inaliday, “Mabalin an umuy mi' gubaton ad Ramoth Gilead, unu adi?”

Ya tembalda an inalidan hinohhay, “Umuy ayu ta gubatonyu dida, at da'yuy pangabakon Apo Dios!”

⁶ Mu imbagan goh Jehoshaphat an inaliday, “Undan mi'id hituy propetan Apo Dios ta hiyay pangibagan tu'u?”

⁷ Ya tembal Ahab an inaliday, “Ihnay oha an hay ngadana ya hi Micaiah an hina' Imlah. Mu abohla'

† **18:1** Hi Athaliah ya babain imbaluy da Ahab ay Jezebel an numpapto' ad Israel, ya impi'ahawan nan Alin hi Jehoshaphat ad Judah nan lala'in imbaluy nan hi Jehoram ay hiya. Ya na'appuhih ten babai ti pinadahnan ubahon an amin nan holag David (II Chron. 22:10), at makulug an hiyah ne atata'ot ti nan Alin Pento' Apo Dios ya malpuh nan holag David (II Sam. 7:16). ‡ **18:5** Mid mapto' ya diday propetan Ba'al an bulul Ahab.

ahan hiya ti mi'id ah imbaagnah pumhoda' an hay gunna ibaag ya nan nun'appuhin ma'at!"

Ya tembal Jehoshaphat an inalinay, "Adi ni' umat hinay panapitmun hiya."

⁸ At impa'ayag Ahab an alid Israel di ohah nan upihyalna, ya inalinay, "Umuy'a ta eka ayagan hi Micaiah an hina' Imlah, ya nunnaudom an itnud ta umali ayuh tu."

⁹ Ya nan duwan a'ali an da Ahab ay Jehoshaphat ya numpunlubungdah nan lubung di ali, ya inumbundah nan duwan tronodah nan way pun'elekan hi paguy an wah nan get-taw an pange'wan an humigup hi ad Samaria. Ya an amin din propeta ya wah didah nan way hinagangda an mumbabbaagdah ma'at hi udum di algaw. ¹⁰ Ya wada han ohan didan propetan hi Zedekiah an hina' Kenaanah, ya inyammanay gumo' hi ha'gud. Ya unat goh impattignan didan a'ali ya inalinay, "Umat hituy inalin Apo Dios: Heten ha'gud ya hiyay attigan di pana'guha'gudanyun amin hinan i'Aram ta nangamung unda ma'amin an matoy!"

¹¹ Ya an amin nan udumnan propeta ya numpapaddung di nangalidan invaliday, "Umuyyu gubaton ad Ramoth Gilead, at abakonyu dida ti badangan da'yun Apo Dios!"

¹² Ya palpaliwan ya nidatong nan upihyal an din immuy an nangayag ay Micaiah, ya inalinan hiyay, "Hay imbaag an amin nan propeta ya mangabak nan ali, at mahapul an umat goh hinay ibaagmu ta miyunnud hinan imbaagda."

¹³ Mu hay nambal Micaiah ya inalinay, “Ihapata' ay Apo Dios an adi matmattoy an hay ibaag'u ya nan ipa'innilanan ha" in ya anggay!”

¹⁴ Ya unat goh immuydah nan wadan nan Alin hi Ahab ya binagana hiyan inalinay, “Micaiah, mabalin nin an umuy amin duwan ali ya nan titindalumi ta gubatonmid Ramoth Gilead, unu adi ami umuy?”

Ya tembal Micaiah an inalinay, “Mabalin an umuyyu gubaton, at umannung an mangabak ayu ti hi Apo Dios di mamadang ay da'yu!” §

¹⁵ Mu inalin nan alin hiyay, “Uya'ay nangalya' ay he" a an ihapatam ay Apo Dios an hay immannung di ibagam ay ha" in!”

¹⁶ At tembal Micaiah an inalinay, “Hay im-mannung hi tinnig'u ya an amin nan i'Israel ya mun'iwa'atdah nan dudunduntug an umatdah kalnilun mi'id di mangipahtul ay dida. At inalin Apo Dios di, Daten tatagu ya mi'id di ap'apudah mangipapto' ay dida, at way ohan didaan umanamutda an mi'id di al'ali.”

¹⁷ Ya inalin nan alid Israel ay Jehoshaphat di, “Tigom adya an immannung din inali' ay he" a an mi'id ahan ah imbaagnah maphod hi ma'at ay ha" in! Ti an amin di ibaagna ya un hay nappuhi!”

¹⁸ Ya innaynayun Micaiah an himmapit an inalinay, “Donglom nan alyon Apo Dios! Tinnig'uh Apo Dios an inumbun hinan trononad abuniyan, ya an amin din a'anghelna ya numpan-gata'dogdah appit hi agwana ya iggidna. ¹⁹ Ya

§ **18:14** Hay panapit Micaiah ya nan malabagan an hapit, at ma'awatan ahan nan pohdonan hapiton.

himmapi an inalinay, Hay umuy an mangitudul ay Ahab an alid Israel ta umuyda gubaton ad Ramoth Gilead ta way atondan matoy hidi? Ya numbino'ob'on di nambaldan Hiya ti way ohaan nat'on di nambalda. ²⁰ Ya la'tot ya immuy nan ohan anghel an timma'dog hinan hinagang Apo Dios, ya inalinay, Ha"in di umuy an mangitudul ay hiya. Ya imbagan Apo Dios di, Hay aat di atom? ²¹ Ya inalinay, Umuya' ta pumbalino' an amin nan punhapiton Ahab hi ahilalayah ta mun'ibahhaw di ibaagda. Ya inalin Apo Dios ay hiyay, Umuy'a ta balbaliyam hiya, at ma'unud an ma'at nan ibagam.”

²² At inalin Micaiah goh di, “At ad ugwan ya inyabulut Apo Dios ta nan layah di hapiton nan propetam! Ti hi Apo Dios di nangiyabulut hinan ma'at ay he"ah nappuhi.”

²³ Ya immuy ay Micaiah nan propetan hi Zedekiah an hina' Kenaanah, ya tinapa'nay apengna, ya inalinay, “Anuud di nakakan nan Lennawan Apo Dios ay ha"in ta immalin ni'hapit ay he"a?”

²⁴ Ya tembal Micaiah an inalinay, “Ma'innilaam di aatnah nan algaw hi ayam an mipo"oy hinan kuwaltu!”

²⁵ Ya minandal Ahab nan tindalunan inalinay, “Dopoponyuh Micaiah! Ya imbangngadyu ay da Amon an gobelnadol hinan babluy ya hi Joash an imbaluy di ali, ²⁶ ya alyonyun diday, Hiyah te inalin nan ali: Ibaludyuh ten tagu, ya adi malgom di idatyun hiyah ma'an an ammunay tinapay ya danum ta nangamung di pumbangngada' hi alpuwa' an mi'gubat!”

²⁷ Ya inhamad Micaiah an nangalih, “Gulat ta mumbanggad'a an mi'id ma'at ay he"ah nan pi'gubatom ya aggyuy immannung an ni'hapit hi Apo Dios ay ha"iin!”

Ya inalina goh hinan tataguy, “Nonom-nomonyuh ten inali' ta adiyu aliwan!”

Nan Natayan Ahab ad Ramoth Gilead

(I Ki. 22:29-36)

²⁸ Ya nuntunud da Ahab an alid Israel ya hi Jehoshaphat an alid Judah an initnudda nan tindaluda ta umuyda gubatom ad Ramoth Gilead.

²⁹ Ya inalina Ahab ay Jehoshaphat di, “Hay nat'on di ilubung'u an umuy an mi'gubat ta adia' immatunanan hi un ha"iin di ali, mu he"a ya munlubung'ah nan lubung di ali.” At nan alid Israel ya nat'on di inlubungnan immuy ni'gubat.

³⁰ Ya nan alid Aram ya tinuguna din a'ap'apun nan tindalunan numpunlugan hinan kalesa an inalina, “Adiyu gubatom nan udum an tatagu an ammuna nan alid Israel.”

³¹ At unat goh tinnig din a'ap'apun nan tindaluh Jehoshaphat ya inaliday, “Hiyah te alin di i'Israel!” At pindugda ta gubatonda. Mu numpabadang hi Jehoshaphat ay Apo Dios, at binadangan Apo Dios hiya, at inhegwenay nange'wan nan mangubat ay hiya. ³² Ti unat goh tinnig nan a'ap'apun di tindalu an bo'on hiya nan alid Israel ya indinongdan namdug ay hiya.

³³ Mu wada han ohan tindalun malgom di panaonah nan titindalun nan i'Israel. At pinananay numbattanan di hapiaw nan alid Israel an nepto' hinan nunda"itan di hapiawna,

ya himmawang ta nepto' hi odolna, at nahugatan. Ya inalin Ahab hinan nangimunihuh nan kalesa di, “Mahapul an ibataana' hitun wadan di munggugubat ti ten nahugatana'!” ³⁴ Ya henen algaw ya inyal'algawdan nunggugubat, mu nan alid Israel ya un nihahadag hidin nunlugarana an hinahagangna nan i'Aram ta nangamung na'ahom.

At unat goh mun'a'ahom ya natoy hi Ahab.*

19

Hay Nangamuyuan Jehu an Propeta ay Jehoshaphat

¹ Hi Jehoshaphat an alid Judah ya mi'id al'alín hiyah din gubat, at immanamut hinan palasyunad Jerusalem. ² Ya hi Jehu an hina' Hanani an propeta* ya immuyna dinamu, ya inalín hiyah, “Anaad ta binadangam nan mangamangat hinan pumbaholan, ya penpenhodmu nan mi'bohhol ay Apo Dios? At dumalat henen inatmu ya hiyah bimmungtan Apo Dios ay he"a! ³ Mu ta"on un umat hinay inatmu ya wada damdamay maphod an inatmu an nan numpama"iam hi an amin hinan bulul an Asherah, ya nan nangunudam ay Apo Dios.”

Hay Namto'an Jehoshaphat hinan Huhuwis

⁴ Ta"on un nunhituh Jehoshaphat ad Jerusalem mu immuyna bina'el an amin nan tataguh nan

* **18:34** Na'at hidin 853 B.C. * **19:2** Hi aman Jehu an hi Hanani ya nipaddung di napadanana ay Asa an hi aman Jehoshaphat (II Chron. 16:7-9), mu hi Jehoshaphat ya agguyna inunud ti palpaliwan ya inatna damdama (II Chron. 20:35-37).

babluy an nete"ad Beersheba ta nangamung hinan madinuntug an babluy ad Ephraim,[†] ya inal'alu'na nan tataguh di ta hi Apo Dios di dayawonda an din Dios nan o'ommodda ta mum-banggadan Apo Dios.

⁵ Ya pento'nay huhuwis ta enepongnah nan nun'a'allup an babluy hi ad Judah. ⁶ Ya tinuguna didan inalinay, "Ihamadyuy atonyuh nan punhumalyanyu ti nomnomonyu an bo'on hay taguy ipadenolyuh nan pumpanuhanyu ti hi Apo Dios an wagwadan da'yuh nan pangibaaganyuh un numbahol nan tagu unu aggyu. ⁷ Hay maphod hi atonyu ya ita'otyuh Apo Dios, ya emayaanyu an munhumalya ti hi Apo Dios ya adina pohdon di layah an punhumalya, unu mipangngel, unu midatan hi mili"ud an lagbu."

⁸ Ya hidid Jerusalem goh an kapitulyuda ya pento' Jehoshaphat nan udumnan holag Levi, ya nan udum an papadi, ya nan himpangapu an holag Judah ta diday mangipanuh hinan way pumbaholan, ya nan adi mangunud hinan Uldin Apo Dios, ya nan way adi pun'u'unnudan nan tataguh nan babluy. Ya hidid Jerusalem di numpunhi-tuwanda. ⁹ Ya tinuguna didan inalinay, "Mahapul an ihamadyun mangat hinan nidat ay da'yuh tamuyu ta hi Apo Dios di ita'otyuh ta iyunnudyun amin hinan inalinah atonyu! ¹⁰ Ya an amin nan way diklamuh iyalin nan tatagun ni'babluyanyu

[†] **19:4** Hay impapto' Jehoshaphat ya nan tatagud Judah, mu hay immayana goh ya ad Ephraim an hiyah ne hakup di pumpapto'an nan a'alid Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. Mu dida ya holag Israel damdama ti Hudyudan amin.

an nan pimmatoy an agguyna ginulat, unu nan agguy nangunud hinan Uldin, unu Mandal, unu nan udum an ma'unud ya padananyu didah nan atonda ta adida mumbahol ay Apo Dios! Ti gulat ta adiyu aton di umat hina at bumungot hi Apo Dios ay da'yu, ya ta'on un hinan i'ibbayu! At mahapul an atonyu hana ta adi ayu mumbahol. ¹¹ At he"a, Amariah an Nabagtun Padi, di mangipapto' hinan mumpumpanuh hi an amin hinan way midiklamun dumalat nan adida umunud an ay Apo Dios, ya he"a, Zebadiah an hina' Ishmael an ap'apu tu'un holag Israel, di way haadnan mangipapto' hinan mumpumpanuh hinan adi umunud ay ha"in an ali. Ya nan holag Levi di bumadang an mannig hinan mihumalya ta adi mibahhaw. At hay maphod ya ihamadyuy atonyu, at wagahan Apo Dios nan tagun na'ahhamad di pangatna.”

20

Hay Nangabakan Jehoshaphat hinan holag Moab ya nan holag Ammon

¹ Agguy nadnoy ya nan tindalun iMoab, ya nan i'Ammon, ya nan udumnan holag Meun* ya immuyda ta gubatonda da Jehoshaphat an alid Judah.

² Mu waday linala'in immuy an nangibaag ay Jehoshaphat an inaliday, “Na'uyday do'ol ahan an titindalun holag Edom an mangubat ay ditu'un nalpudah nan dammang nan Natoy

* **20:1** Hay nunhituwan nan holag Meun ya hinan Duntug an Seir hi ad Edom (II Chron. 20:10).

an Lobong!† Ya wah didad ugwan ad Hazezon Tamar!” (Ma'innila an hay ohah ngadana ya ad En Gedi.) ³ Ya timma'ot hi Jehoshaphat, at nunluwalun Apo Dios an numpabadang. Ya nun'ipa'innilanan amin hinan iJudah ta way ohaan mahapul an munlangduda. ⁴ At nan tatagud Judah ya nunnaudondan na'amung ta numpabadangdan Apo Dios. Nan udum ay dida ya nun'alpudah nan numbino'ob'on an babababluy ad Judah, ya numpapanguydad Jerusalem an kapitulyuda ta munluwaluda.

⁵ Ya timma'dog hi Jehoshaphat hinan wadan di hinagang nan na'amung an iJudah hidih nan Timplun Apo Dios hinan pa'idyamman gettaw hidid Jerusalem, ⁶ ya enlotnan nunluwalun inalinay,

“He"a, Apo Dios an Dios din o'ommodmi, ya undan bo'on He"ay Dios ya anggay hi ad abuniyan? He"a goh di mangipapto' hi an amin hinan abablubabluy, ya nidugah di abalinam, at mi'id ah ohah way abalinanan mangameh ay He"a! ⁷ Ya undan bo'on He"a nan Diosmi an din numpamakak hidin tatagun numpunhitun ten babluy ya un ami mipallog an holag Israel? Ya undan agguymu indat heten babluy hinan holag nan ligwam an hi Abraham ta diday ad bagih enggana? ⁸ At hiyay bimmabluyanmi, ya inyammamih ten Timplu ta way a'amunganmin mundayaw ay He"a, ya inalay, ⁹ Wada ay di nappuhih ma'at an punligatanmi an umat hinan gubat, unu dogoh, unu batel, ya umali amin tuma'dog hinan

† 20:2 Unu nan Dead Sea.

way hinagang di Timplu ta munluwalu amin mumpabadang ay He"a ya donglom di luwalumi, ya baliwan da'mi!

¹⁰ Mu ten ad ugwan ya gubaton da'mih nan i'Ammon, ya nan iMoab, ya nan numpunhituh nan madinuntug an Seir! An didana din babluy an agguymu inyabulut an gubatonmin holag Israel hidin nalpuwan din o'ommodmid Egypt, at linauhanda dida ta agguйда inubah! ¹¹ Ya tigom di aatdad ugwan an hiyah ne balloh nan inatmin dida an ten umalidan mangubat ay da'mi ta way atondan mamakak ay da'mih tun babluy mi an indatmu! ¹² At He"a ni' an Diosmiy mummoltan dida! Ti mi'id di abalinanmin manangga ay daten nidugah an do'ol an titindalun mangubat ay da'mi! Ya ten mi'id di inilamih atonmi, mu He"ay pangidenlanmi!"

¹³ Ya an amin nan linala'id Judah, ya nan a'ahawada, ya nan imbabaluydan ung'ungungnga ya numpangata'dogdah dih nan way Timplu.

¹⁴ Ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Jahaziel an ohah nan linala'in na'amung hidi an hina' Zechariah an imbaluy Benaiah an hina' Jeiel an imbaluy Mattaniah an holag Asaph an ohah nan holag Levi. ¹⁵ At inalinay, "Donglonyu an da'yun numpunhitud Jerusalem ya nan udum an hinakup ad Judah, ya ta'on un he"an Alin hi Jehoshaphat ti hiyah te hinapit Apo Dios ay da'yu an inalinay, Adi ayu tuma'ot, ya adi ayu munlungdayan dumalat nan ado'ol di tindalu ti bo'on da'yuy mi'gubat ti okoda' an Dios! ¹⁶ At hi ma'et ya mundadyu ayu ta umuyyu hodon dida

ti hidih nan Bihhang an Ziz di pangiti'idanda, at ah'upanyu didah nan pogpog di nundotal an lutan mipluy hinan Mapulun an Jeruel. ¹⁷ Ya adiyu dida gubaton ti hay atonyu ya un ayu mundadaan hinan wadanyu ta unyu hodon, at tigonyuy ato' an Dios ti pangabako' da'yu! At adi ayu nongkay tuma'ot, ya adi ayu munlungdaya, at hi ma'et ya umuyyu hodon dida ti Ha'in an Dios ya wagwadaa' ay da'yu!"

¹⁸ At inyungyung Jehoshaphat, ya an amin nan iJudah ya nan tatagud Jerusalem an kapitulyuda ya nun'iyungyungda goh ta dayawondah Apo Dios. ¹⁹ Ya nan udumnan holag Levi an holag da Kohath ay Korah ya timma'dogda, ya init'u'dan nangipabagtun Apo Dios an Diosda.

²⁰ Ya heden helhelong hi nabiggat ya nala"uy din tatagu ta impadehdan immuy hinan Mapulun an Tekoa. Ya heden nangipadihanda ya timma'dog hi Jehoshaphat, ya inalinan diday, "Donglonyun i'ibba tun hapito' ay da'yu: E'kod tu'un Apo Dios, at abalanan tu'un mananggah nan mi'buhul, ya kulugon tu'u nan hapiton nan propeta, at ditu'uy mangabak!"

²¹ Ya heden nalpahan di ni'hapitan nan alih nan tatagu ya pento'nay linala'i ta ikantaday pun-dayawdan Apo Dios an dumalat nan anidugah di anahamadna. Ya impangpang'uda ta gun mangunud nan tindalu, at umat hituy ingkantadah din nundaldallanandan inaliday,

"Madayaw hi Apo Dios
ti adi mapogpog di pamhodna!"

²² Ya unat goh nungkantada ya ginulun Apo Dios nan tindalun i'Ammon, ya nan iMoab, ya

nan numpunhituh nan madinuntug an Seir an immuy nangubat ad Judah ta un didaan numpapattoyda. ²³ At hay na'at ya nan tinalun i'Ammon ya nan tinalun i'Moab ya ginubatda nan tinalun nalpuh nan madinuntug an Seir. Ya unat goh nalpah an numpatoydan amin dida ya inlanungdaan nunggubatda.

²⁴ Ya unat goh nidatong nan tinalun di iJudah hinan lugal an pangamangan hinan mapulun ya inamangda din nidugah an do'ol an titindalu, ya tinnigda an nun'atoydan amin. ²⁵ At immuy hi Jehoshaphat ya din tataguna ta hinamhamda din gina'u. Ya do'ol di numbino'ob'on hi inah'upandah nan nun'abalul an gina'un nan nun'atoy an umat hi malgom an usalonda, ya lubung, ya nan udumnan nun'anginan gina'u. Ya nunheglan do'ol nan gina'un hinamhamda, at hiyanan tinuluy algawda an nun'amung. ²⁶ Ya heden miyapat an algaw ya na'amungdah nan way Hadog an Berakah,‡ ya *impabagtudah* Apo Dios. Hiyah te dimmalat ya nginadnanda nan lugal hi Hadog an Berakah ta engganad ugwan.

²⁷ Ya impang'un Jehoshaphat an amin din iJudah ta numbanggaddad Jerusalem, ya nidugah di amlongda ti nangabakon Apo Dios dida. ²⁸ Ya unat goh nidatongdah nan kapitulyuda ya waday nangipagangoh hi alpa, ya nan gitala,§ ya nan talampet hidin immayandah nan Timplu.

²⁹ At timma'ot an amin nan Hentil hinan abablubabluy hi nangngolandah nan inat Apo

‡ 20:26 Hay pohdonan ibaga ya *ipabagtu*. § 20:28 Heten instrumento ya ma'alih *lute*, ya hiyah ne nan i"itang an gitala.

Dios an nangubat hinan buhul nan holag Israel.
³⁰ At pinumhod, ya mi'id al'alih nan pumpapto'an Jehoshaphat ti nan Diosda ya binaliwana hiyah nan abablubabluy an wah nan nunlene'woh.

*Hay Angunuh di Pumpapto'an Jehoshaphat
 (I Ki. 22:41-50)*

³¹ Hi Jehoshaphat ya ente"anan numpapto' ad Judah hidin tulumpulu ta lemay tawona, ya numpapto' ad Jerusalem an kapitulyudah duwampulu ta lemay tawon.* Ya hay ngadan inana ya hi Azubah an hina' Shilhi. ³² Ya maphod di nangatna an enengohnah amanan hi Asa, ya agguyna imbahbahhaw, at impa'amlongnah Apo Dios hinan nahamad an nangatna. ³³ Mu agguyna impapa"i nan nabagtun lugal an pundayawan nan adi umunud,† at nan tatagu ya agguy nihamad di nangulugdan Apo Dios an dayawon din o'ommodda.

³⁴ Ya nan udum an ina'inat Jehoshaphat hidin numpapto'ana an nete"ah hopapna ta engganah angunuhna ya nitudo' hinan Liblun Inulgud Jehu an lala'in imbaluy Hanani an ohah nan na'ulgud hinan Liblun di A'alin nan Holag Israel.

³⁵ Mu hidin agadyuhan di alpahan di nun'alian Jehoshaphat hi ad Judah ya ni'tulag ay Ahaziah an nappuhiy pangatnan alid Israel. ³⁶ At didan duway numpa'ammah pupul hidid Ezion Geber‡ ta punluganan an umuy hi ad

* **20:31** Bahaom nan footnote di II Chron. 17:1. † **20:33** Bahaom nan footnote di II Chron. 17:6. ‡ **20:36** Heten babluy ya wah nan Mumbolah an Baybay (unu Red Sea) hinan ma'alih Gulf of Aqaba.

Tarshish. § 37 Ya dumalat henen inatna ya hi Eliezer an hina' Dodavahu an iMareshah ya pinadananah Jehoshaphat an inalinay, “Dumalat nan ni'yohhaam ay Ahaziah ya pa"ion Apo Dios nan nun'ipiyammayu an pupul!” At palpaliwan ya nun'apa"i din pupul, at aggyuda mah immuy ad Tarshish.

21

¹ Hidin natoy hi Jehoshaphat,* ya inlubu'dah nan nilubu'an din o'ommodnah dih nan Babluy David an ad Jerusalem, ya han imbaluynan hi Jehoram di nihukat ay hiyah nun'ali.

Hay Nun'alian Jehoram ad Judah (II Ki. 8:16-24)

² Hi Jehoram ya onomday linala'in a'agina an hay ngadanda ya hi Azariah, ya hi Jehiel, ya hi Zechariah, ya hi Azariahu, ya da Michael ay Shephatiah. An amin hana ya didanay linala'in imbalaluy din hi Jehoshaphat an alid Judah.

³ Hiya ya impaboltanay do'ol an balitu', ya silver, ya nan udumnan mun'apla'an an gina'u, ya indatana goh didan hinohhah nun'a'allup an babluy hi ad Judah. Mu pinilina tuwalih Jehoram ta mihukat ay hiyan mun'ali ti hiyay pangpanglun lala'in imbaluyna. ⁴ Mu unat goh pinumhod an mi'id al'alih nan pumpapto'an Jehoram ya nun'ipapatoyna din a'agina, ya nun'iddumna din

§ 20:36 Mid mapto' ya ad Spain di awadan ten babluy. * 21:1 Natoy hidin 848 B.C.

udumnan u'upihyal hi ad Israel.† 5 Tulumpulu ta duway tawon Jehoram hidin nangete"anan nun'ali, ya un waluy tawon di numpapto'ananad Jerusalem an kapitulyuda.‡ 6 Ya inyunnudnay aatnah din nangat nan a'alih ad Israel, at nidugah an nappuhiy nangatnan umat hinan inat din Alin hi Ahab ti inahawana han ohan babain imbaluy Ahab.§ At na"appuhiy nangibilangan Apo Dios ay hiya. 7 Mu ta'on un umat hinay na'at ya aggyuy inyabulut Apo Dios an ma'ubah nan holag David an dumalat nan intulagnan David ti intulgna an nan holagna ya nan a'apunay manginaynayun an mumpapto' hi enggana.*

8 Ya heden gutud di numpapto'an Jehoram ya ni'bohhol nan holag Edom hinan iJudah, at nunlahhinda, ya numpoto'dah alida. 9 Ya immuy da Jehoram ya an amin nan titindalunan nunlugan-day udum hinan kalesa ta gubatonda nan holag Edom, mu diday lini'ub nan tindalun nan holag Edom. Mu heden nahdom ya numpunliguddan limmayaw ti helong. 10 Ya nete"an ne han gutud ta nangamung ad ugwan ya adi pohdon nan holag Edom an nan iJudah di mangipapto' ay dida.

Ya ni'bohhol goh ya nunlahhin nan iLibnah ay

† 21:4 Manu ay impapatoynay a'agina ta mid ah udumnan umam-naw an mun'ali, ya manu ay impapatoynay udumnan u'upihyal hi ad Israel ti mid mapto' ya pinahiwda nan ni'tulagan ya ni'ligwaan Jehoshaphat an iJudah hinan i'Israel. Ya mid mapto' ya didan i'Israel ya ad Judah damdamay nunhituwanda. ‡ 21:5 Hay nun'aliana ya hidin 853-841 B.C. Ya ni'dehhan hiyan nun'alina amanan hi Jehoshaphat ti natoy hi amanah din 848 B.C. § 21:6 Hi Athaliah di ngadan ten ahawana (II Chron. 22:10). * 21:7 II Sam. 7:11-16.

Jehoram ti dumalat nan nangaliwanan Apo Dios an Dios din o'ommodda. ¹¹ Ya nun'ipiyammana goh nan nabagtun lugal an pundayawan nan aggyu immunud hidid Judah, ya intuduwana goh nan tatagud Judah ta nan pumbaholan di gunda aton.

¹² Ya nan propetan hi Elijah[†] ya nuntudo' ay Jehoram an inalinay,

“Inalin Apo Dios an dayawon apum an hi David di, He" a ya aggyumu inyunnud hinan mun'aphod an nangat amam an hi Jehoshaphat unu hi apum an hi Asa an din a'alih nad Judah!

¹³ Mu hay enengngohmu ya din nun'appuhin ina'inat nan a'alid Israel, ya he" ay nangituduh nan i'ibbam an iJudah ti dinayawyu nan bulul an umat hidin inat Ahab an ali! Ya pinatoymu goh udot din a'agim an mapmaphod di aatda ya un he" a! ¹⁴ At dumalat henen aatmu ya nidugah di pummoltan Apo Dios hinan tatagum an ipapto'mu, ya nan imbabaluyumu, ya nan a'ahawam, ya ubahonan amin nan wan he" a an nan gina'um ya nan banohmu. ¹⁵ Ya nidugah di holtapom ti lumuwonay dogoh hi putum, at bumuhu' di putum.”

¹⁶ Ya palpaliwan ya impanomnom Apo Dios hinan iPhilistia ya hinan Arabo an numpunhituh nan nehegon hidid Cush[‡] ta umuyda gubaton da Jehoram. ¹⁷ At immuyda lini'ub ad Judah, ya ginubatda ta engganay unda nangabak, ya nun'aladan amin din mun'aphod an gina'uh nan palasyun Jehoram, ya nun'iddumdan enekak nan

[†] **21:12** Hay tawon hidin nuntamuana ya hidin 875-848 B.C.

[‡] **21:16** Unu ad Ethiopia.

imbabaluyna ya nan a'ahawana. At mi'id ah na'angang hinan linala'in imbabaluynan anggay hi Ahaziah an udidian.

¹⁸ Ya unat goh nalpah an amin hana ya in-dat Apo Dios di atata'ot an dogoh hi putun nan Alin hi Jehoram an adi ma'agahan. ¹⁹ Ya heden agadyuhan di angunuh den miyadwan tawon hi nundoghana ya bimmuhu' tatagwa din putuna, at natoy. Ya heden natayana ya agguy nunlung-daya nan tatagunah pangipattigandah homo'dan hiya an adi umat hinan inatdah din nahhun an o'ommodna an a'ali. §

²⁰ Tulumpulu ta duway tawon Jehoram hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Judah hi waluy tawon. Ya mi'id nongkay di nunlungdayah din natayana,* ya nilubu' hinan Babluy David an ad Jerusalem, mu agguyda nongkay iniddum hinan nilubu'an din a'ali.

22

Hay Nun'alian Ahaziah ad Judah (II Ki. 8:25-29; 9:21-29)

¹ Hi Ahaziah an udidian an imbaluy Jehoram di inhukat nan tataguh alida ti an amin nan nun'ahhun an linala'in a'agina ya pinatoy nan Arabo an nangubat ay dida.

² Ya duwampulu ta duway tawon Ahaziah hidin nangete"anan nun'ali, mu un ohay tawon di

§ **21:19** Bahaom nan II Chron. 16:14, ya Jer. 34:5, ya Am. 6:10 ta innilaom di ugalidah un way matoy. * **21:20** Natoy hidin 848 B.C.

numpapto'ana.* Hay ngadan inana ya hi Athaliah an ap'apun nan Alin hi Omri.†

³ Ya nappuhiy nangatna an inyunnudnah din inat nan holag Ahab ti hi inanay nangitudun hiyan mangat hi nappuhi, ⁴ at nan adi pohdon Apo Dios di ina'inatna. Ti unat goh natoy hi amana ya nan nappuhin nangat din Alin hi Ahab di inunudna nongkay ti hiyah ne gun nitugun ay hiya. At diday dimmalat hi pimmuhiana. ⁵ At inunudna nongkay nan nanugundan hiya, at niddumdan Joram‡ an alid Israel ta immuyda ginubat da Hazael an alid Aram§ hidid Ramoth Gilead. Ya nahugatan hi Joram hinan nunggugubatanda, ⁶ at numbanggad ad Jezreel ta hidiy nun'eblayanah nan hugatna.*

Ya unat goh dengngol Ahaziah an nadinul hi Joram at nundadyun immuy hidid Jezreel ta immuyna hinamad di aatna.

⁷ Mu ingga'id Apo Dios hidin immayan Ahaziah an nangidungaw ay Joram di nangubahanan hiya. Ti heden immayanah di ya initnud Joram hi Ahaziah ta immuyda dinamuh Jehu an hina' Nimshi an hiyay pento' Apo Dios an mangubah hinan holag Ahab.† ⁸ Ya nipaddeh eden pamatayan da Jehu hinan holag Ahab ya wadada nan

* **22:2** Unu 841 B.C. † **22:2** Hay nun'alian Omri ad Israel ya hidin 885-874 B.C. ‡ **22:5** Hay nun'alian Joram ad Israel ya hidin 852-841 B.C. § **22:5** Unu ad Syria. * **22:6** Mid mapto' ya immandal nan Alin hi Joram ay General Jehu an hina' Nimshi an ohan mumpapto' hi tindaluna ta hiyay ma'angang hi mumpapto' ad Ramoth Gilead. † **22:7** Bahaom nan II Ki. 8:28-9:28 ta innilaom di namto'an Apo Dios ay General Jehu an na'angang ad Ramoth Gilead.

u'upihyal ad Judah ya nan linala'in a'amuna'on Ahaziah an mangidungaw ay Ahaziah, at numpatoyda didan amin. ⁹ Ya immuy impa'anap Jehu hi Ahaziah, ya inah'upan nan tindaluna hiyan nipo"oy hi ad Samaria. At dempapda ta inyuydan Jehu ya unda patayon. Ya enephodda hiyan inlubu' ti alyonday, “Hiya ya ap'apun Jehoshaphat an nahamad di pangulugnan Apo Dios.”

Mu mi'id ah ohah nan holag Ahaziah hi na'angang an mabi'ah an manginayun an mumpapto' hinan babluyda.

Hay Nun'alian Athaliah ad Judah

(II Ki. 11:1-3)

¹⁰ Hi Athaliah ya unat goh dengngolna an pinatoyda din imbaluynan hi Ahaziah at nun'ipapatoyna goh an amin din holag di familyan nan alid Judah ta hiya tuwali mun'ali.‡

¹¹ Mu hi Jehosheba an babain agin Ahaziah an imbaluy nan Alin hi Jehoram ya nunligud, ya inawitnah Joash an ohah nan imbabaluy Ahaziah an wah din niddum hinan udum an imbabaluy nan ali an magadyuh di pamatayanda. Ya enekaknah Joash ya nan tumungaw ay hiya ta inyuynan impo"oy hinan ohan kuwaltuh nan Timplu. At agguy pinatoy Athaliah din unga ti impo"oy nongkay Jehosheba an ahawan nan Nabagtun Padin hi Jehoiada.§ ¹² Ya onom di

‡ **22:10** Hay nun'alian Athaliah ad Judah ya hidin 841-835 B.C. Hiya ya anggay di queen an numpapto' ad Judah, ya mid ah queen an numpapto' ad Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw. § **22:11** Ta'on un mid inalinan ten verse an hiya ya Nabagtun Padi mu hiyah ne inalinah nan II Chron. 24:6, at niddum eten translation.

tawon hi nipopo"oyan den ungha nan Timplun Apo Dios hidin numpapto'an Athaliah.

23

Hay Nunlahhinan nan Tatagun Mamuhul ay Athaliah
(II Ki. 11:4-16)

¹ Heden miyapitun tawon hi nun'alian Athaliah* ya ninomnom nan Nabagtun Padiy† maphod hi atona. At immuy ni'tulag hinan leman a'ap'apun nan tindalu an da Azariah an hina' Jeroham, ya hi Ishmael an hina' Jehohanan, ya hi Azariah an hina' Obed, ya hi Maaseiah an hina' Adaiah, ya hi Elishaphat an hina' Zikri. ² At immuyda lene'od an amin nan abablubabluy hi ad Judah ta hinayupdan amin nan holag Levi ya an amin nan hinohhan mumpapto' hinan himpangapuh nan holag Israel an numpunhituh nan abablubabluy ad Judah, ya initnudda ta immuydad Jerusalem. ³ Ya na'amungdah nan way Timplun Apo Dios ta hidiy nangitulagandah nan ungan Alin hi Joash an badanganda hiya.

Ya inalin Jehoiada ay diday, "Wah tu han imbaluy din natoy an ali, at ad ugwan ya mahapul an hiyay mun'ali ti hiyah ne intulag Apo Dios an hay holag David di mumpapto' ay ditu'u.‡ ⁴ At ad ugwan ya umat hituy atonyu: nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi an mangitamuh nan tamudah nan ngilin an Habadu ya mun'atluda ta nan miyatlung godwan dida ya iyadugdan amin

* **23:1** Unu 835 B.C. † **23:1** Bahaom nan footnote di II Chron. 22:11. ‡ **23:3** II Sam. 7:11-16.

nan pantaw di allup nan Timplu. ⁵ Ya nan ohan miyatlun godwa ya diday mun'adug hinan palasyu, ya nan oha goh an miyatlun godwa ya diday mun'adug hinan Buhhu'an an Pantaw hinan Allup an miyuy hinan babluy. Ya an amin nan udum an linala'i ya mihinadah nan gettaw nan Timplun Apo Dios. ⁶ Ya mahapul an adi malgom di humigup hinan Timplun Apo Dios an ammuna nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi an muntamuh di ti nidawatda, at me'gonanda. Mu an amin nan udumnan linala'i ya mahapul an unudonda nan intugun Apo Dios ay didah atonda an adida humigup. ⁷ Ya nan holag Levi di mun'adug hinan ali, at an amin di ayana ya mim-itnuddan hiyan adida taytaynan. Ya mahapul an o'odnanda nan hanggapda ta wa ay di nat'on an tagun humigup hinan Timplu ya pinatoyda.”

⁸ Ya inunud nan holag Levi ya an amin nan tatagud Judah din immandal Jehoiada. At way ohah din a'ap'apu ya nunhayupda nan linala'in ipapto'da an muntamuh nan ngilin an Habadu, ya agguy goh impa'anamut Jehoiada din nangelpah hi potodan nuntamu ta niddumdah nan mihukat ay didan mangitamuh nan potoda. ⁹ Ya indat Jehoiada hinan a'ap'apu din gayang ya nan o'ongol ya i"itang an hapiaw an din gina'un David an alin nun'italepon hinan Timplu. ¹⁰ Ya impiyadugnah nan linala'in numpangdon hi hanggapda nan ali, at nun'ihinadah nan nunlene'woh hinan Timplu ta baliwanda hiya.

¹¹ Ya unat goh nalpah hana ya initnud da Jehoiada ya din linala'in imbabaluy nah Joash an imbaluy di ali, ya impiyuklupda din uklup

di ali, ya indatda din nitud'an di uldin hinan pumpapto'an,§ at indawatda hiyan Apo Dios, ya inalidan amin di, “Minaynayun di pumpapto'am an ali!”

¹² Ya unat goh dengngol Athaliah din tumanu'u' an tatagun mangipabagtuh nan ali ya nunnaudonan immuy ay didah nan Timplun Apo Dios.

¹³ Ya tinnigna nan balu an alin timmata'dog hinan ihinan di ali an delloh nan tu'ud hinan pantaw.* Ya nan a'ap'apun nan tindalu ya nan mangipagangoh hinan talampet ya linili'ubda nan ali, ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya umamlo'amlongda, ya gunda ipagangoh nan talampet. Ya nan mungkanta ya impagangohda nan gina'un ma'usal hinan pungkantaan ta impangpanguluda nan tatagun mungkantan mangipabagtun Apo Dios. Ya ma'abbungot hi Athaliah, ya pini'inay lubungna, ya init'u'nan inalina, “Linayahana! Linayahana!”

¹⁴ Ya impa'ayag Jehoiada din a'ap'apun mangipapto' hinan tindalu, ya inalinan diday, “Ekakuyu hiya ta ibataanyuh tun Timplu ta bo'on hituy pamatayanyun hiya. Ya patayonyu goh nan mamadah an mamaliw ay hiya!”

¹⁵ At initnudda hiya ta inyatamdah nan Pantaw an Owon di Kabayu an miyuy hinan palasyuna ta hidiy namatayandan hiya.

Hay Nangipaphodan Jehoiada hinan Ma'ma'at (II Ki. 11:17-21)

§ **23:11** Henen uldin ya nitudo' hinan Deut. 17:18-20. * **23:13** Bahaom nan footnote di II Chron. 34:30 ta innilaom di aat ten tu'ud.

16 At hi Jehoiada an Nabagtun Padi, ya nan Alin hi Joash, ya nan tatagu ya intulagda ta hi Apo Dios di dayawonda. 17 At an amin din tatagu ya immuydah nan wadan di Timplun Ba'al ta numpa"ida. Ya nunggimu'da din do'ol an pun'onngan ya din abulubulul, ya pinatoydah Mattan an padin Ba'al hinan hinagang di do'ol an pun'onngan.

18 Ya ene'kod Jehoiada hinan udum an i'ibbanan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi nan matamuan hinan Timplu ti hiyah ne tuwali din indat nan Alin hi David hi itamuda.† Ya dida goh di manghob hinan midat an onong ay Apo Dios ti hiyah ne nan nitudo' hinan Uldin Moses.‡ Ya dida goh di okod an mangipapto' hinan mikantah nan pundayawan ti hiyah ne immandal David.§
19 Ya wada goh di mun'adug hi an amin hinan pantaw di Timplun Apo Dios ta mi'id ah humigup hi tagun alyon di Uldin hi pimmuhy aatna.

20 Ya initnud Jehoiada nan a'ap'apun nan tindalu, ya nan mun'a'e'gonan an tatagu, ya nan mumpumpapto' hinan tatagu, ya an amin nan tataguh nan babluy ta iyuyda nan Alin hi Joash hinan palasyu. Ya ene'wadah nan Nammagtun Pantaw di Allup, ya impabunda hiyah nan tronon di ali.

21 Ya an amin nan tataguh nan abablubabluy ya nidugah di immamlonganda. Ya mi'id di al'alih nan babluy ti natoy hi Athaliah.

† 23:18 I Chron. 23:1-26:32. ‡ 23:18 Lev. 1:1-7:38. § 23:18 I Chron. 23:5; 25:1-31.

24

Hay Nun'alian Joash ad Judah (II Ki. 12:1-16)

¹ Hi Joash ya un pituy tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, at napat di tawon di numpapto'ananad Jerusalem an kapitulyuh di.* Ya hay ngadan inana ya hi Zibiah an iBeersheba. ² Ya maphod di nangat Joash, at immamlong hi Apo Dios hinan gunna ina'inat eden gutud di atagun Jehoiada an Nabagtun Padi.† ³ Ya hi Jehoiada di numpilih duwah binabai ta impa'ahawanan Joash. Ya palpaliwan ya nahlagda, at waday linala'i ya binabai.

⁴ Ya wada han ohay algaw ya ninomnom nan Alin hi Joash an ipipaphod nan Timplun Apo Dios. ⁵ At hay inatna ya impa'ayagna nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi, ya inalinan diday, "Umuy ayud ugwan hinan abablubabluy ad Judah ta amungonyu nan pihhuh nan tatagu an din gunda idat hi tinawon ta ma'usal hi ipaphodan nan Timplun Apo Dios." Mu nan holag Levi ya aggyuda inat.

⁶ At impa'ayag nan alih Jehoiada, ya inalinan hiyay, "Anaad ta aggyumu hennag nan i'ibbam an holag Levi an umuy mangngal hinan buwit nan tatagu ta iyalidah tud Jerusalem an kapitulyu tu'uh tud Judah ti hiyah ne din inyuldin Moses an baal Apo Dios hidin o'ommod tu'un holag Israel

* **24:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 835-796 B.C. † **24:2** Bahaom nan footnote di II Chron. 22:11.

ta ma'usal hinan Abung an pundayawan ay Apo Dios?"‡

⁷ Mu mahapul an mipaphod damdama nan Timplu ti nan linala'in imbabaluy nan nabaholan an babain hi Athaliah di nama"ih nan Timplun Apo Dios, ya inusalda goh nan nun'e'nong an gina'uh nan nundayawandah nan abulubulul an hi Ba'al! ⁸ At immandal nan ali ta iyam-maday kahon an pangiyamunganda, ya inhi-nadah nan way pantaw di allup nan Timplun Apo Dios. ⁹ Ya impa'inniladah an amin hinan abablubabluy ad Judah ta an amin nan tatagu ya mahapul an iyuyda din buwitdan Apo Dios an hiyah ne din inyuldin Moses an baal Apo Dios hi idat nan holag Israel hidin awadandah nan mapulun. § ¹⁰ Ya din a'ap'apu ya nan tatagu ya mun'am'amlongda, at an aminda ya nun'iyuyday buwitda, ya nun'ittudah din kahon ta nangamung un napnu. ¹¹ Ya abigabigat ya gun iyuy nan holag Levi din napnun kahon hinan u'upihyal di ali ta idatdah nan manalimun hinan pihhu ya nan ohan baal nan Nabagtun Padi ta etanda nan pihhu, ya imbanggadda goh din kahon hinan nihinana. Hiyah ne aat di inatdah abigabigat ta nangamung un dimmo'ol nan pihhu.

¹² Ya nan ali ya hi Jehoiada di mangidat hinan pihhuh nan mangipapto' hinan mangiyammah nan napa"ih nan Timplu, ya impabo'ladah nan nala'eng an ad tamuh nan batu, ya karpentero,

‡ **24:6** Agguy nibaag di anaad ta agguyda inat, mu hay alyon di udum ya mid mapto' ya agguyda penhod an ma'usal di buwit hi ipaphodan nan Timplu ti nob'on di pangusalandan nen pihhuh nan Timplu. § **24:9** Ex. 30:16.

ya nan ad tamu' nan gumo' ya gambang ta diday mangipaphod hinan napa"ih nan Timplu. ¹³ Ya hinalimunan nan mumpapto' nan mumpuntamu, at inhamaddan nun'iyamma nan Timplu ta umat hidin aatnah din hopapnan nihamad.

¹⁴ Ya unat goh nalpah an nipaphod nan Timplu ya nidat din na'angang an balitu' ya silver hinan ali ya hi Jehoiada. Ya impiyamman Jehoiada hi gina'un ma'usal hinan Timplun Apo Dios an nan ma'usal hinan pundayawan, ya nan ma'usal hinan pun'onngan hi onong, ya nan duyu, ya nan udumna. Ya heden amatagun Jehoiada ya innay-nayundan nange'nong hinan Onong an Moghob hinan Timplun Apo Dios.

¹⁵ Ya na'alla'ay ahan hi Jehoiada an hinggahut ta han tulumpuluy tawona ya un matoy. ¹⁶ Ya in-lubu'da hiyah nan Babluy David an ad Jerusalem hidih nan ilubu'an nan a'ali ti maphod di inatnah nan holag Israel ya hi ay Apo Dios.

*Hay Numbaholan Joash
(II Ki. 12:17-21)*

¹⁷ Unat natoy hi Jehoiada ya immuy din a'ap'apud Judah ay Joash an ali ta inal'alu'da, ya inabulutna nan inalida. ¹⁸ At indinongdan mundayaw hinan Timplun Apo Dios an Dios din o'ommodda ta nundayawdah nan bulul an Asherah ya nan udumnan abulubulul. Ya hanan numbaholanday dimmalat hi bimmungtan Apo Dios hi nummoltaanad Judah. ¹⁹ Ya ta"on un waday do'ol an propetan hennag Apo Dios an

nangal'alu' hinan tatagu ta way atondan mum-bangngad ay Hiya mu aggyuda inunud nan hinapitda.

²⁰ Ya wa han ohan algaw ya niyodol nan Na'abuniyanan an Lennawan Zechariah an hina' Jehoiada an din Nabagtun Padi. Ya immuy an timma'dog hinan hinagang nan tatagu, ya inalinyay, "Hiyah te inalin Apo Dios: Anaad ta adiyu unudon nan Uldina? Adi pumhod di nitaguanyu ti inaliwanyu Hiya, at aliwan da'yu goh ay Hiya!"

²¹ At nunhahapit din tatagu ta patayondah Zechariah. At immandal nan ali ta patayonda, at nundotnaydah batu ta natoy hinan way gettaw nan Timplun Apo Dios. ²² At naliwan nan Alin hi Joash din nahamad an nangat Jehoiada an hi aman Zechariah ay hiya ti unnaat goh impipatoy hi Zechariah. Mu unat goh wan ma'umhutan ya inalinyay, "Maphod ni' un tigon Apo Dios nan ato'atom, ya minolta da'a!"

²³ Ya heden te"an di balbalun tawon ya immuy nan tindalun nan i'Aram ta ginubatda da Joash, at inabakdad Judah an niddum ad Jerusalem an kapitulyuda, ya numpatoyda din a'ap'apun nan tatagu. Ya do'ol di hinamhamdan gina'u, ya impiyuydah nan alidad Damascus. ²⁴ Ya ta"on unda itang nan tindalud Aram mu inyabulut Apo Dios an abakonda nan nidugah an do'ol an tindalud Judah ti dumalat nan nan'ugan nan tatagun Apo Dios an Dios din o'ommodda. At hiyah ne moltan Joash. ²⁵⁻²⁶ Ya heden nakakan nan buhulda ya nataynan hi Joash an nidugah di hugatna. Ya waday duwan upihyalnan da Zabad an hina' Shimeath an babain i'Ammon ay

Jehozabad an hina' Shimrith an babain iMoab, ya nunhahapitda ta patayonda hiya ta awit din impapatoyna an lala'in imbaluy Jehoiada an din Nabagtun Padi. At pinatoyda hiyah nan nolo'ana.

At inlubu'dah Joash hinan Babluy David an ad Jerusalem, mu bo'on nan lubu' an din nun'ilubu'an din a'ali. ²⁷ Ya din na'ulgud hinan linala'in imbabaluyna, ya din nibaag an na'at ay hiya, ya nan nangipaphodanah nan Timplun Apo Dios ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'ali.

Ya hi Amaziah an imbaluynay nihukat ay hiyan nun'ali.

25

Hay Nun'alian Amaziah ad Judah (II Ki. 14:1-6)

¹ Hi Amaziah ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' hiyad Jerusalem an kapitulyud Judah hi duwampulu ta hiyam di tawon.* Ya hay ngadan inana ya hi Jehoaddin an iJerusalem. ² Ya waday nahamad hi inatna an umipa'amlong ay Apo Dios, mu aggyu nahamad di udum. ³ Ya unat goh nihamad di pumpapto'ana ya impapatoyna din u'upihyal an namatoy ay amana.† ⁴ Mu agguyna iniddum an ni'patoy din imbabaluydan linala'i ti inunudna nan intugun Apo Dios an inyuldin Moses an in-alinay,

* **25:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 796-767 B.C. † **25:3** Da Zabad ay Jehozabad (II Chron. 24:26).

“Adi mapatoy nan ommod an dumalat nan nappuhin inat nan imbaluyna,
 ya adi goh mapatoy nan imbaluynan dumalat di nappuhin inat nan ommodna,
 ti hay mipapatoy ya anggay ya nan tagun numbahol an dumalat nan nappuhin inatna.”‡

*Hay Nangubatan Amaziah hinan Holag Edom
 (II Ki. 14:7)*

⁵ Ya hay inat goh Amaziah ya impa'ayagna nan linala'id Judah ta na'amungda, ya inuhi'uhignan amin nan ahimpahimpangapu, ya umat goh hinan holag Benjamin. Ya linammulammungna didah hingagahut ya hinlilibu, ya pento'nay a'ap'apuda ta waday mangipangpangulun dida. Ya unat goh nalpah ya inlahhina nan linala'in muntawon hi duwampulu unu nahuluk ya hay uyapdan amin ya tuluy gahut di libu. Ya nun'ala'engdan mi'gubat, ya mangusal hinan gayang ya hapiaw. ⁶ Ya nun'ayag goh hiyah hingagahut di libuh nan nun'ala'eng an mi'gubat an nalpud Israel, ya linagbuana didah tuluy libu ta han opat di gahut di kiluh silver.

⁷ Mu wada han propetan Apo Dios an immuy hinan ali, ya inalinay, “Apu Ali, hay maphod ya adida mitnud ay da'yu nan tindalun nalpud Israel hi umuyyu pi'gubatan ti din'ug Apo Dios didan amin. ⁸ Mu ta'on un ayu do'ol ya mabi'ah an umuy mi'gubat mu ipa'abak da'yun Apo Dios damdama! Ti hi Apo Dios ya abalinanan bumadang ta mangabak ayu unu adi.”

‡ 25:4 Deut. 24:16.

⁹ Ya inalin Amaziah hinan propetay, “Mu hay ato' mah hidin tuluy libu ta han opat di gahut di kilun silver an nunlagbu' hinan tindalun nalpud Israel?”

Ya tembal nan propetan inalinay, “Hi Apo Dios ya idatnan he"ay do'do'ol ya un henen indatmu!”

¹⁰ At impa'anamut Amaziah hinan a'abungda nan nalagbuan an tindalun nalpud Ephraim. Ya nidugah di bohoidah din umanamutanda, at bimbungotdah nan holag Judah.

¹¹ At impabi'ah Amaziah di punnomnomana, ya impanguluna din tindaluna ta immuydah nan Hadog an Ahin ta hidiy nunggugubatanda, ya pinatoyday himpuluy libuh nan tindalun holag Edom. ¹² Ya nat'on goh din himpuluy libun kinaphul nan tindalud Judah an inittuddah nan ata'nang an daplah ta hidiy numpangipa'akbawandan dida, at nun'a'ipung di tungalda.

¹³ Ya din titindalun i'Israel an din agguy inittud Amaziah an immuy ni'gubat ya immuyda ginubat nan ahigihigib ad Judah an nete"ad Samaria ta engganad Beth Horon. Ya pinatoyday tuluy libuh din tatagu, ya do'ol di hinamhamdah nan gina'uda.

¹⁴ Ya unat goh numbangngad hi Amaziah hidin nalpahan di nangabakandah nan holag Edom ya waday innalnah numbino'ob'on an bulul an dayawon nan tataguh di. Ya impaphodnan nun'ipatang ta diday dayawonda, ya inonganda. ¹⁵ Ya nidugah di bimmungtan Apo Dios ay Amaziah an dumalat henen inatna, at hennagna han propetan immuy ay hiya, ya inalinay,

“Anaad udot ta dayawom nan numbino'ob'on an bulul nan holag Edom an mi'id di ologdan namaliw ay didah din nangabakam?”

¹⁶ Ya otog di gun humaphapitan nan propeta ya inalin han alin hiyay, “Undan he"ay pento"uh manugun ay ha"in? Idinongmun humapihapit hi unmu adi pohdon an patayon da'a!”

Mu waday itang an hinapitna pay ya unna idinong an humapit an inalinay, “Inila' an immannung an moltaon da'an Apo Dios ti nan napuhin inatmu ya nan adim pangngolan hinan intugun'u!”

*Hay Nangubatan Amaziah ad Israel
(II Ki. 14:8-20)*

¹⁷ Ya palpaliwan ya nun'ipa'ayag Amaziah an alid Judah nan gun manugun ay hiya ta nunhahapitda. Ya unat goh nalpah ya nunhonag hi immuy nun'angit ay Jehoash[§] an hina' Jehoahaz an hina' Jehu an din alid Israel an inalinay, “Umali'a ta mumpatoyta!”

¹⁸ Ya hay nambal Jehoash an alid Israel ay Amaziah an alid Judah ya inalinay, “Hidih nan duntug ad Lebanon ya wada han hubit an holo' an nunhonag ta umuyda alyon hinan ayiw an cedar ad Lebanon di, Iyabulutmu han babain imbaluymu ta ahawaon han lala'in imbaluy'u! Ya hin'alina ya wada han animal hi inalahan ad Lebanon an naluh, ya nun'igatigatina din hubit an holo'. ¹⁹ At he"a, Amaziah, hay ninomnommu ya un'a mabi'ah an dumalat di nangabakam hinan holag Edom. At numpahiya'a! Mu hay

§ 25:17 Hay nun'alianad Israel ya hidin 798-782 B.C.

maphod hi atom ya un'a mihinah nan abungmu! Un'a ay mun'anap hi mama"in he"a, ya adim ilagat nan tatagum ad Judah?"

²⁰ Mu agguy ahan inunud Amaziah nan inalina ti hi Apo Dios ya pepenhodnan ipa'abak hiyan Jehoash an dumalat nan nundayawanah nan numbino'ob'on an dayawon nan holag Edom.

²¹ At immuy da Jehoash an alid Israel ta nundammuda ay da Amaziah an alid Judah hidid Beth Shemesh ad Judah, ya nunggugubatda.

²² Ya inabak nan i'Israel nan tindalud Judah, at numpangalayawda, at numpanga'anamutda.

²³ Ya dempap Jehoash an alid Israel hi Amaziah an alid Judah an imbaluy Joash an hina' Ahaziah. Ya inyuynad Jerusalem, ya pina"ina nan allup nan babluy an nete"ah nan ma'alih Ephraim an Pantaw ta engganah nan Pantaw di Dugun di Allup. Ya hay lukud di inadu"oy nan pina"ina ya hi'itangan onom di gahut hi umpi. ²⁴ Ya nun'ipa'alanan amin din balitu', ya silver, ya an amin din gina'un wah nan Timplun Apo Dios an din impapto' nan holag Obed-Edom.* Ya nun'iddumnan numpi'yala din nun'anginan gina'un wah nan palasyu, ya nun'itnudna din tatagun nundopapda ta inyuynad Samaria.

²⁵ Ya himpulu ta lemay tawon hi naluh hidin natayan Jehoash an alid Israel ya un matoy hi Amaziah an hina' Joash an din alid Judah.

²⁶ Ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Judah an amin nan udum an ina'inatnah din numpapto'ana an nipalpuh din nangite"aana

* 25:24 I Chron. 26:15.

ta engganay angunuhna. ²⁷ Mu hidin gutud din nangidinngan Amaziah an mangunud ay Apo Dios ya hiyay dimmalat hi namoholandan hiyad Jerusalem. At limmayaw ta immuy ad Lachish, mu waday hennagdah linala'in nangunud ay hiyah di ta pinatoyda. ²⁸ Ya intakaydah nan kabayu ta imbangngadda ta inlubu'dah din nilubu'an din o'ommodnah nan babluay ad Judah.†

26

Hi Uzziah an Alid Judah (II Ki. 14:21-22; 15:1-3)

¹ Hidin natoy hi Amaziah ya nan imbaluynan hi Uzziah* an himpulu ta onom di tawonay impallog nan tatagud Judah hi alida. ² At hinakupnad Elath, ya impipaphodna.

³ Ya un himpulu ta onom di tawon Uzziah nongkay hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Jerusalem an kapitulyudad Judah hi nabongle ta han duway tawon.† Hay ngadan inana ya hi Jekoliah an hay babluyna ya ad Jerusalem. ⁴ Ya nahamad di ina'inat Uzziah an umpa'amlong ay Apo Dios an umat hidin ina'inat amanan hi Amaziah. ⁵ Ti hi Zechariah‡ di nanugun ay hiyah aat Apo Dios. At heden

† **25:28** Natoy hidin 767 B.C. * **26:1** Duway ngadana an hi Uzziah (ya mid mapto' ya hiyah ne na'ahamad an ngadanan impingadandan hiyah din nun'aliana) ya hi Azariah (ya mid mapto' ya hiyah ne hopap di ngadanah abungda). † **26:3** Hay nun'alianad Judah ya hidin 792-740 B.C. Ya ne'dehhan hiyah din nun'alín amanan hi Amaziah hidin 792-768 B.C. ‡ **26:5** Mid ah udumnah alyon nan Bibliah aat ten lala'i, ya nob'on hi Zechariah an nibaag hinan II Chron. 24:20-22 an napatoy.

nangunudanan Apo Dios ya winagahana hiya ta pinumhod di nitaguana.

⁶ Ya immuy da Uzziah ta ginubatda nan iPhilistia, ya numpa"ida nan allup ad Gath, ya ad Jabneh, ya ad Ashdod. At nun'ipaphodna nan ahigihigib hinan neheggon ad Ashdod ya nan udumnan babluy ad Philistia. ⁷ Ti binadangan Apo Dios hiya ya nan tindalunah din nangubatan-dah nan iPhilistia, ya ta"on goh nan Arabo an din numpunhitud Gur Ba'al, ya din holag Meun. ⁸ Ya ta"on un nan holag Ammon ya gunda idat di buwitdan Uzziah. At nuntembag di haadnah nan abablubabluy ta engganad Egypt ti nidugah di abalinana.

⁹ Ya impiyamman goh Uzziah nan atata'nang an abung an pun'adugan ad Jerusalem hidih nan way Pantaw di Dugun nan Allup, ya hidih nan Pantaw di Allup hinan Hadog, ya hidih nan Pantaw hinan Nuntikkuan di Allup. ¹⁰ Ya impiyammana goh di atata'nang an abung an pun'adugan hinan mapulun, ya do'ol di impiyammanah bubun ti do'ol di a'animalnah nan aluhadhad di duntug ya hinan way nundotal an luta. Ya do'ol goh di tataguh puntamuonah nan payawna, ya wadada goh di manalimun hinan greypnah nan way madinunduntug ya hinan malumong an luta ti pa'appohdonan munhabal.

¹¹ Ya nidugah an do'ol di nun'ala'eng hi mi'gubat an tindalun Uzziah an nidadaan an na'uhi'uhig an umuy mi'gubat an ipangpangulun Hananiah

an ohah nan upihyalna an ali. § Ya da Jeiel an secretary ay Maaseiah an ohan upihyal di nanguhi'uhig ay dida ya nangipanuh hi atonda. ¹² Ya hay uyap nan a'ap'apuh nan ahimpahimpangapun mangipapto' hinan tindalu ya duway libu ta han onom di gahut. ¹³ Ya hay uyap di ipapto'dah nan tindalu ya tuluy gahut ta han pituy libu ya han lemay gahut di nun'ala'eng an mi'gubat an tindalu, at mabi'ahdan mamaliw hinan alidah nan buhulna. ¹⁴ At nun'idatan Uzziah an amin din tindaluh gina'udan umuy mi'gubat an nan hapiaw, ya gayang, ya uklup, ya hanin di palagpag an gumo', ya pana, ya nan paldi'it. ¹⁵ Ya hidid Jerusalem ya waday nun'iyamman nan nun'ala'eng an linala'in mangawid hinan pana ya batu, ya nun'ihinadah nan way ata'nang an abung an pun'adugan ya hinan way nuntikkuan nan allup. At ma'al'alih nan adadagwin babluy ti binadangan Apo Dios, at niyal'allay abalinana.

Hay Amoltaan Uzziah an Dumalat nan Pumbagtuana

(II Ki. 15:5-7)

¹⁶ Mu unat goh immal'allay anidugah di abalinan Uzziah ya numpahiya, at hiyay dimmalat hi nipa'ampaana. Ti numbahol ay Apo Dios an Diosnah din himmigupanah nan Timplu ta gohbona din incense hinan pun'onngan. ¹⁷ Mu in-

§ **26:11** Impitudo' nan Alin hi Tiglath-Pileser III ad Assyria an hidin 743 B.C. ya ni'gubat ay hiya “hi Azriau an Yaudi” (unu “Azariah an Hudyu,” an hiyah ne ohan ngadana an nibaag hinan footnote di II Chron. 26:1).

unud Azariah an Nabagtun Padi* ya din nawalun nun'atulid an papadi hiya. ¹⁸ Ya inhingaldan inalidan hiyay, “Apu Ali, mi'id biyangmun manghob hinan incense ta e'nongmun Apo Dios! Ti da'min papadin holag Aaron di nidawat hi manghob! At lumahun'a ni' eten Timplu ti numbahol'an Apo Dios, at adina abuluton nan inatmu!”

¹⁹ Ya ma'abbungot hi Uzziah an nidugah di nanapitnah nan papadih din nanangdonanah din e'nongnan incense an wagwah didan timmata'dog hinan way pun'onngan hi incense. Ya himbumagga ya nalmuy dogohnan unit† hi tu'pawna. ²⁰ Ya unat goh tinnig Azariah ya nan udumnan papadin waday dogohnan unit hi tu'pawna ya nun'ituludda hiyan pumitaw. At napannitaw din ali ti enelanan minoltan Apo Dios.

²¹ Ya ninaynayun henen unit Uzziah ta engganay un natoy. Ya nilahhin din nunhituwana ti na'unit nongkay, ya agguy ahan niyabulut an humigup hinan Timplun Apo Dios, ya agguy goh hiya numpapto', at han imbaluynan hi Jotham di nihukat hinan palasyun di ali ta hiyay mangipapto' hinan tataguh nan babluyda.

²² Ya nan udumnan ina'inat Uzziah hi nangete"anan numpapto' ta engganah nan angunuhna ya intudo' nan propetan hi Isaiah an hina' Amoz.‡ ²³ Ya hidin natayan Uzziah§

* **26:17** Bahaom nan II Chron. 26:20 ta innilaom di aatna an Nabagtun Padi. † **26:19** Hay pohdon ten hapit hinan Biblia an hapiton ya malgom an dogoh hi up'up an bo'on nan palla' ya anggay. ‡ **26:22** Bo'on nan Liblu an Isaiah di nitud'ana ti habaliy libluna. § **26:23** Natoy hidin 740 B.C.

ya inlubu'dah nan lutan nan ali, mu dumalat hinan dogohnan unit ya agguyda iniddum an inlubu' hidin nun'ilubu'an din a'ali tuwali. At han imbaluynan hi Jotham nongkay di nihukat ay hiyah nun'ali.

27

Hay Nun'alian Jotham ad Judah

(II Ki. 15:33-38)

¹ Hi Jotham ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya himpulu ta onom di tawon hi numpapto'anan Judah.* Ya hay ngadan inana ya hi Jerusha an hina' Zadok. ² Ya nahamad di pangatna an umipa'amlong ay Apo Dios an umat hidin ina'inat amanan hi Uzziah, mu agguy himmigup hinan Timplun Apo Dios an adi umat ay amana. Mu nan tatagu ya innaynayundan nanganang hi nappuhi. ³ Ya impipaphod Jotham an impiyamma nan Nammagtun Pantaw hinan Timplun Apo Dios, ya impipaphodna nan allup ad Ophel. ⁴ Ya numbabluyanda nan dudunduntug ad Judah, ya nun'ipiyammanay na'allup an pungkampuan ya nan atata'nang an abung an pun'adugan hidih nan inalahan.

⁵ Ya impapto'nay tindalunan immuy nangubat hinan tindalun impapto' nan alin nan holag Ammon, ya inabakda dida. Ya tuluy tawon di gun nangidatan nan holag Ammon ay hiyah buwitda, ya hay indatdah ohay tawon hi bayad di buwitda

* **27:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 750-735 B.C. Ya ne'dehhan hiyan nun'alih amanan hi Uzziah an na'unit hidin 750-740 B.C., ya ne'dehhan goh an nun'alih din nun'alian nan imbaluynan hi Ahaz hidin 735-732 B.C.

ya tuluy libu ta han opat di gahut di kiluh silver, ya hinggahut di libuy kaban hi wheat, ya hinggahut di libuy kaban hi barle.

⁶ At nidugah di abalanan Jotham ti un'unnud ay Apo Dios an Diosna.

⁷ Ya an amin nan ina'inat Jotham hidin numpapto'ana ya din ni'gubatana ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Israel ya ad Judah. ⁸ Ya duwampulu ta lemay tawona nongkay hidin nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Judah hi himpulu ta onom di tawon. ⁹ Ya hidin natayana† ya nilubu' hinan Babluy David an ad Jerusalem. At han imbaluynan hi Ahaz di nihukat ay hiyah ali.

28

Hay Nun'alian Ahaz ad Judah

(II Ki. 16:1-4)

¹ Hi Ahaz ya duwampuluy tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' hi ad Judah hi himpulu ta onom di tawon.* Ya agguyna inanung nan maphod an ina'inat apunan hi David an umipa'amlong ay Apo Dios. ² Ti inyunnudnah din nun'appuhin ina'inat nan a'alid Israel, at numpahibug hi abulubulul an Ba'al ta way dayawona. ³ Ya nun'onong hiyah dih nan Hadog an Ben Hinnom, ya ene'nongnan genhob goh nan linala'in imbalaluyna an inunudna din gun

† 27:9 Natoy hidin 732 B.C.

* 28:1 Hay nun'alianad Judah ya hidin 732-715 B.C. Mu ne'dehhan hiyan nun'alín amanan hi Jotham hidin 735-732 B.C. an agguy niddum enen nun'alianah himpulu ta onom di tawon.

ina'inat din tatagun pinakak Apo Dios hinan numbabluyanda ya un midatong nan holag Israel. ⁴ Ya nun'onong hi Ahaz, ya genhobna goh nan incense hinan nun'abagtun lugal an pundayawan ya hinan way puun nan o'ongol an ayiw.

Hay Nangubatan nan i'Aram ya nan i'Israel ad Judah

(II Ki. 16:5)

⁵ Dumalat henen numbaholan Ahaz ya impa'abak Apo Dios hiyah nan i'Aram, ya do'ol di nundopapdah nan tataguna ta initnuddan inyuy hi ad Damascus.

Ya ginubat goh nan alid Israel ya nan titindaluna hiya, ya impa'abak goh Apo Dios, at do'ol di numpatoydah nan tatagun Ahaz. ⁶ Ti un ohay algaw ya hinggahut ta han duwampuluy libuh nan iJudah di pinatoy nan i'Israel an impangulun Pekah an hina' Remaliah. Ya manu ay na'at hana ti dumalat nan nan'ugan nan iJudah ay Apo Dios an Dios din o'ommodda. ⁷ Ya nan tindalu an hi Zikri an i'Ephraim ya pinatoyna da Maaseiah an imbaluy di ali, ya hi Azrikam an ap'apuh nan palasyu, ya hi Elkanah an mehnod di haadnah nan ali. ⁸ Ya nundopap nan i'Israel di duway gahut di libun tutulangdan iJudah an nun'alhin an binabai ya nan inung'ungungnga. Ya do'ol goh di hinamhamdan gina'u ta nun'iyuydad Samaria.

Nan Propetan hi Oded

⁹ Wah did Samaria han propetan Apo Dios an hi Oded, ya immuy an nanamuh nan tindaluh din numbangngadandad Samaria, ya inalinan diday,

“Dumalat di bimmungtan Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'un iJudah ya inyabulutna ta abakonyu dida. Mu nidugdugah di bimmung-tanyuh numpamatayanyun dida, at henen inatyu ya inilan Apo Dios ad abuniyan! ¹⁰ Ya ad ugwan ya hay wah nomnomyu ya unyu ibilang hi baalyu nan linala'i ya binabain iJudah ya iJerusalem an kapitulyuda. Mu undan agguy ayu goh numbahol ay Apo Dios an Diosyu! ¹¹ At donglonyu tun alyo'! Hanan nundopapyu ya tutulangyu damdama, at pa'anamutonyu dida ti ini ya bumungot hi Apo Dios ay da'yu!”

¹² Ya nan udumnan a'ap'apud Ephraim an da Azariah an hina' Jehohanan, ya hi Berekiah an hina' Meshillemoth, ya hi Jehizkiah an hina' Shal-lum, ya hi Amasa an hina' Hadlai ya agguyda goh penhod nan inat danen tindalu. ¹³ At inaliday, “Hay mahapul ya adiyu iyalih tu hanan nundopapyu ti mumbahol tu'un Apo Dios! Unyu dan pohdon an udman nan numbaholan tu'u? Ti nidugah di numbaholan tu'un Apo Dios, at hiyanan bimmubungot ay ditu'un i'Israel!”

¹⁴ At nuntaynan din tindalu nan tatagu, ya din hinamhamdah dih nan u'upihyal, ya nan na'amung an tatagu. ¹⁵ Ya waday pinilidan linala'i ta badanganda din nun'adpap, at nun'alada din gina'un nun'ahamham ta nun'ipilubungdah din mid lubangda. At nun'idatanda didah lubang, ya hapatus, ya hay ononda, ya inumonda, ya nun'agahanda nan way hugatna. Ya nuntakayon-dah nan dongki din mi'id olognan dumalan ta imbangngadda didah nan wadan nan i'ibbadad

Jericho an ma'alih Siudad an Palma, ta nalpah ya numpanga'anamutdad Samaria.

*Hay Numpabadangan Ahaz ad Assyria
(II Ki. 16:7-9)*

¹⁶ Henen gutud ya binagan nan Alin hi Ahaz han alid Assyria ta bumadang ¹⁷ ti immuy goh ginubat nan holag Edom ad Judah, ya nun'ekakda nan nundopapda. ¹⁸ Ya ginubat nan iPhilistia nan babluy hinan puun di duntug ya ad Negev hidid Judah. Ya penlohda nan babluy ad Beth Shemesh, ya ad Aijalon, ya ad Gederoth, ya ad Soko, ya ad Timnah, ya ad Gimzo, ya nan babluy an nun-lene'woh hidi, at numpunhitudah di. ¹⁹ Ya manu ay inyabulut Apo Dios an umat hinay ma'at hi ad Judah ti hi Ahaz an alida ya hiyay mangipang-panguluh nan tatagunan mumbahol ta adida un-udon hi Apo Dios. ²⁰ Ya da Tiglath-Pileser an alid Assyria ya immuyda ta badanganda dida, mu undaat goh binuhul da Ahaz an aggyuda binadangan dida. ²¹ Ya ta'on un nun'alan Ahaz din udumnan gina'un nun'anginah nan Timplun Apo Dios, ya nan gina'uh nan palasyuna, ya nan gina'uh nan a'abung nan a'ap'apun nan tatagu ta indatnah nan alid Assyria mu aggyuda damdama dida binadangan.†

† **28:21** Mu itudun II Ki. 16:9 an binadangan da Tiglath-Pileser nan iJudah ti inabakdad Damascus, ya enekakda nan iDamascus ta impiyuydah nan adagwin babluy, ya impapatoyda nan Alin hi Rezin an alidah di. At hay pohdonan hapiton nin ya ta'on un binadangan nan iAssyria nan iJudah mu nappuhiy na'at ay dida damdama, at paddungnay mid ah bimmadang ay dida.

*Nan Do'ol an Bahol Ahaz
(II Ki. 16:6, 10-20)*

²² Heden nunligligatan nan Alin hi Ahaz ya unnaat goh inyal'allan bumahobahol ay Apo Dios.

²³ Ti inonngana nan do'ol an dayawondad Damascus an din nangabak ay dida ti hay ninomnomna ya alyonay, “Gapu ta binadangan nan numbino'ob'on an bulul an dayawon nan a'alín di i'Aram dida at diday onnga' ta way atonda goh an bumadang ay ha'in!” Mu un at goh hiyay dimmalat hi na'abakana ya nan i'ibbanan holag Israel.

²⁴ Ya hay oha goh hi inat Ahaz ya innalnan amin nan gina'uh nan Timplun Apo Dios, ya numpa"ina, ya nun'itangobna nan pantaw di Timplu, ya impiyammana nan pun'onngandah bulul hi an amin hinan lugal hi ad Jerusalem.

²⁵ Ya an amin nan abablubabluy ad Judah ya nun'ammadah pun'onngandah nan dayawonda, at hiyah ne dimmalat hi bimmungtan Apo Dios an Dios din o'ommodda.

²⁶ Ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Judah ya ad Israel nan udumnan na'na'at hinan numpapto'an Ahaz an nete"ah din nangete"ana ta nangamung di nalpahan di numpapto'ana. ²⁷ Ya hidin natayan Ahaz‡ ya inlubudad Jerusalem, mu bo'on nan lubu' din a'aliy nilubu'ana. Ya han imbaluynan hi Hezekiah di nihukat ay hiyah nun'ali.

29

‡ 28:27 Natoy hidin 715 B.C.

*Hay Nun'alian Hezekiah ad Judah
(II Ki. 18:2-3)*

¹ Hi Hezekiah ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Judah hi duwampulu ta hiyam di tawon.* Ya hay ngadan inana ya hi Abijah an hina' Zechariah.

² Ya nahamad di ina'inatnan umipa'amlong ay Apo Dios an umat hidin inat apunan hi David.

³ Heden hopap di bulan eden hopap di tawon hi numpapto'ana† ya nun'ibughulna din pantawan Timplun Apo Dios,‡ ya nun'ipipaphodna din nun'apa"i. ⁴ Ya impa'ayagnan amin din papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ta na'amungdah nan gettaw hi appit hi buhu'an di algaw, ya inalinay, ⁵ "Da'yun holag Levi ya donglonyu tun alyo"! Mahapul an idawatyuy odolyud ugwan, ya idawatyugoh tun Timplun Apo Dios an dayawon din o'ommod tu'u! Ya inaanyun amin nan pumuhin nan Me'gonan an Kuwaltu. ⁶ Din o'ommod tu'u ya aggyuda inunud hi Apo Dios an Dios tu'u, at numbaholda ti nan nappuhin ina'inatda, ya din'ugda goh Hiya, ya ingnganuyda nan lugal an pundayawan ay Hiya. ⁷ Ya nun'itangobda nan pantawan Timplu, ya endopda nan apuy hinan punhilawan, ya aggyuda goh nunggohob hinan incense, ya aggyuda goh nun'onong hinan Onong an Moghob eten Timplun Apo Dios an Dios tu'un holag Israel. ⁸ At dimmalat henen inatda ya

* **29:1** Hay nun'alianad Judah ya hidin 715-686 B.C. Niddum hinan nun'alianay himpulu ta leman tawon an niddum nan nun'aliana an aggyu nibaag hinan Liblu an II Chronicles (II Ki. 20:6). † **29:3** Unu 715 B.C. ‡ **29:3** Manu ay inatna ti intangob amanan hi Ahaz (II Chron. 28:24).

bimmungot hi Apo Dios ay ditu'un tatagud Judah, at hiyanan inyabulutna nan nidugah an napuhin na'at ay ditu'u ti nunholholtapon ditu'u, ya nabainan tu'u, ya nipa'ampa tu'u an titinnigyuy na'na'at ay ditu'u. ⁹ At hiyah te dimmalat ya nun'atoy din o'ommod tu'uh nan gubat, ya nundopapda goh nan imbabaluy tu'u ya nan a'ahawa tu'u, ya enekakda. ¹⁰ At ad ugwan ya ninomnom'un mi'tulag ay Apo Dios an Dios tu'un holag Israel ta way aton nan nidugah an bungotnan ditu'un ma'udyaan. ¹¹ At da'yun imbabaluy'u an holag Levi ya adiyu inganuy nan tamuyu ti da'yuy pinilin Apo Dios an manghob hinan incense, ya da'yu goh di mangipangpanguluh nan tatagun mundayaw ay Hiya ta Hiyay itamuanyu.”

¹² Didatuy holag Levi an wah din muntamu:§

Hay nalpuh nan holag Kohath ya hi Mahath an hina' Amasai, ya hi Joel an hina' Azariah; ya hay nalpuh nan holag Merari ya hi Kish an hina' Abdi, ya hi Azariah an hina' Jehallelel, ya hay nalpuh nan holag Gershon ya hi Joah an hina' Zimmah, ya hi Eden an hina' Joah,

¹³ ya hay nalpuh nan holag Elizaphan ya da Shimri ay Jeiel,

§ 29:12 Nan tulun linala'in nibaag hinan verse 12 an hi Kohath, ya da Merari ay Gershon ya imbabaluy Aaron (I Chron. 6:1). Ya hi Elizaphan an nibaag hi verse 13 ya ohan nundengwan holag Kohath an numpapto' hinan i'ibbana (Num. 3:30). Ya nan tulun linala'in nibaag hinan verses 13-14 an hi Asaph, ya da Heman ay Jeduthun ya tuludan pamilyan holag Levi an nungkantah nan Tabernacle hidin amatagun din Alin hi David (I Chron. 6:31-48; 25:1-31).

ya hay nalpuh nan holag Asaph ya da Zechariah ay Mattaniah,

¹⁴ ya hay nalpuh nan holag Heman ya da Jehiel ay Shimei,

ya hay nalpuh nan holag Jeduthun ya da Shemaiah ay Uzziel.

¹⁵ Ya unat goh nalpah ya immuyda nun'ayagan nan tutulangdan holag Levi ta indawatday odoldan amin at nahamad di aatda. Ya unat goh nalpah ya indawatda nan Timplu ta pinumhod an alyon di Uldin ti hiyah ne inalin nan ali an immandal Apo Dios hi atonda. ¹⁶ At himmigup nan papadih nan Me'gonan an Kuwaltu ta idawatda ta pumhod an alyon di Uldin. At nun'ibuhu'dan amin din gina'un adi iyabulut di Uldin an ma'usal ta inyuydah nan gettaw di Timplu, ya nun'alan nan holag Levi din gina'u ta inyuydah nan Hadog an Kidron.

¹⁷ Ya heden hopap di algaw hinan hopap di bulan* ya ente"ada nan tamudah nan gettaw di Timplun Apo Dios, ya heden miyawaluy algaw† ya niyatamdah nan salas. Ya himmigupdah nan Nidugah an Me'gonan an Kuwaltu ya nan Me'gonan an Kuwaltuh nan Timplu ta waluy algaw goh di nangipaphodanda, at heden miyapulu ta onom di algaw eden hopap di bulan‡ ya nalpah mahkay.

Hay Nidawatan Nan Timplu

* **29:17** Unu Nisan/Aviv 1, 715 B.C. Hiyah ne March-April hinan calendar tu'ud ugwan. † **29:17** Unu Nisan/Aviv 8, 715 B.C.

‡ **29:17** Unu Nisan/Aviv 16, 715 B.C.

18 Ya immuy din holag Levi hinan Alin hi Hezekiah ta umuyda alyon din inatda. At inalidan hiyay, “Lempahmin lenenehan nan Timplun Apo Dios, ya nan pun'onngan hinan Onong an Moghob, ya nan gina'un ma'usal hidi, ya nan lamehaan an pangihinan hinan me'gonan an tinapay, ya an amin nan ma'usal hidi. 19 Ya imbangngadmin amin din nun'itapal nan Alin hi Ahaz hidin numpapto'anah nan'uganan Apo Dios, at wah didan amin hinan way hinagang nan pun'onngan ay Apo Dios.”

20 Ya heden nabiggat hi helhelong§ ya nun'ipa'ayag nan Alin hi Hezekiah nan a'ap'apuh nan babluy ta na'amungda, ya immuydah nan Timplun Apo Dios. 21 Ya inyuyday pituh manilhig an baka, ya pituh buta'al hi kalnilu, ya pituh buta'al an uyaw an kalnilu, ya pituh buta'al an gandeng hi Onong di Bahol ta ma'aliwan di bahol nan familyan nan ali, ya nan tatagud Judah, ya nan Me'gonan an Kuwaltu.* Ya hennag nan ali nan papadin holag Aaron ta ene'nongda hanan a'animal hinan pun'onngan. 22 At hinunnada an genlot din manilhig an baka, ya inwalhin nan papadi din dalah nan pun'onngan. Ya inehnodan genlot nan buta'al an kalnilu, ya inwalhida goh nan dalah nan pun'onngan ya unda goh ehnod an golton nan uyaw an kalnilu, ya nun'iwalhida goh nan dalanah nan

§ 29:20 Unu Nisan/Aviv 17, 715 B.C. * 29:21 Anaad udot ta mahapul nan Me'gonan an Kuwaltuy Onong di Bahol? Manu ay ya mid abalanan nan kuwaltun mumbahol, mu mahapulna damdama ta malenehan an dumalat nan numbaholan nan papadin gun muntamuh di.

pun'onngan. ²³ Ya hay angunuh hi inatda ya innalda din do'ol an gandeng, ya inyuydah nan wadan nan ali ya nan na'amung an tatagu ta an aminda ya nun'eh'aday ngamaydah nan a'animal.

²⁴ At genlot nan papadi din gandeng, ya inyuydan inhiit nan dalanah nan pun'onngan ta Onong di Bahol ta way a'aliwan di bahol an amin nan holag Israel ti hiyah ne immandal nan ali an mahapul an mun'onongdah nan Onong an Moghob ya Onong di Bahol ta onong an amin nan holag Israel.

²⁵ Ya pento' nan Alin hi Hezekiah nan holag Levi ta diday mihinah nan Timplun Apo Dios ta diday muntukal hinan cymbals, ya nan ongol an alpa, ya nan i'itang an alpan ma'alih lyres. Ya inyunnuddah din immandal da David ya nan duwan propetanan da Gad ay Nathan ti hiyah ne impa'innilan Apo Dios hi mahapul an ma'at.

²⁶ At timma'dog din holag Levi an nun'odnanda din gina'un ma'usal hinan pungkankataan an din impiyamman nan Alin hi David,[†] ya numpan-gata'dog goh din papadin numpangdon hi talampet.

²⁷ Ya immandal Hezekiah ta e'nongda nan Onong an Moghob hinan pun'onngan, ya hidin nangete"an nan tatagun nungkantah nan pun-dayawdan Apo Dios ya ni'pagangohda din talampet ya din gina'un ma'usal hinan pungkankataan an din impiyamman David an alid Israel.

²⁸ Ya an amin din na'amung ya nundayawda, ya din kumakanta ya impagangohda nan talampet, ya innaynayunda ta engganay un nalpah an

[†] 29:26 I Chron. 23:5.

nun'oghob din ene'nongda.

²⁹ Ya unat goh nalpah heden nun'onnganda ya numpunhippidan nundayaw ay Apo Dios nan ali ya an amin nan tatagun wah di. ³⁰ Ya inalin goh nan Alin hi Hezekiah ya nan a'ap'apuh nan babluy nan holag Levi ta ikantaandah Apo Dios hinan kantan pundayaw an intudo' da David ya hi Asaph an propeta. At gunda nun'am'amlong an nungkanta eden numpunhippiandan nundayaw ay Apo Dios.

³¹ At inalin Hezekiah ay diday, “Ten indawat tu'un Apo Dios di odol tu'u, at ad ugwan ya mabalin an iyaliyuy a'animal hinan Timplu ta ipe'nongyu nan Onong di Punyamanan ay Apo Dios.”

At din tatagu ya inyuyday Onong di Punyamanan Apo Dios, ya nan udum ya unda tuwali inumdat hi animal hi Onong an Moghob. ³² At hay lammung nan Onong an Moghob ya napituh manilhig an baka, ya hinggahut an buta'al an kalnilu, ya duway gahut hi buta'al an uyaw an kalnilu. ³³ Ya nan a'animal an nidawat an ne'nong di udum ya nihday udum ya onom di gahut hi baka ya tuluy libuh kalnilu ya gandeng. ³⁴ Ya unda nahnot nan papadi, at mi'id ologdan munlalat an amin hinan do'ol an ne'nong hi Onong an Moghob, at binadangan nan tutulandang holag Levi dida ta nangamung un nalpah ta way aton din udum an papadin midawat ta mibilang an nahamad di ugalida. Ti nan holag Levi ya mahmahludan mangipaphod hi ugalida

ya un nan i'ibbadan papadi.‡ 35 At nidugah an do'ol ahan di ene'nongdan Onong an Moghob, ya nan taban di Onong hi Pi'lenggopan, ya nan Onong an Ma'inum an middum hinan Onong an Moghob.

At nipabanggad mahkay nan aton din tatagun mundayaw hinan Timplun Apo Dios. 36 At ma'am'amlong hi Hezekiah ya an amin nan tatagunah nan inat Apo Dios an bimmadang ti aggyu nadnoy ya na'at din ninomnomda.

30

Hay Nangidadaan Hezekiah hinan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel

1 Ya impa'ayag nan Alin hi Hezekiah nan tatagud Israel* ya ad Judah, ya namamah nan holag Ephraim ya nan holag Manasseh ta umuydah nan Timplun Apo Dios ad Jerusalem ta middumdah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. 2 Ya manu ay ninomnomnayan umat hina ti hinahapitdah nan u'upihyalna ya nan tatagun na'amung ad Jerusalem an

‡ 29:34 Paniaw hi un mumpadi nan holag Levi hi unda bo'on immannung an holag Aaron goh, mu inatda damdama, at inaliwan Apo Dios ti inggohohana dida (Ex. 28:1; 29:9; Num. 3:10, 38; 4:15, 19-20; 18:1-7; 25:10-13).

* 30:1 Nalpah di nangekakan nan i'Assyria hinan i'Israel, at mid mahkay nan Pumpapto'an di i'Israel hi appit hi iggid hi un hagangon di buhu'an di algaw ti napa"ih din 721 B.C. an nibaag hinan II Ki. 17:1-41. Mu hihidya damdama nan Pumpapto'an di iJudah hi appit hi agwan hi un hagangon di buhu'an di algaw. Nan na'ayagan an i'Israel ya nan na'angang an tatagun aggyu ne'yekak (II Chron. 30:6).

ibehtaanda nan Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel hinan miyadwan bulan. ³ Ya manu ay aggyuda numbehtah din bulan an pangatanda ti nahnotda nan papadin nidawat, ya aggyuda goh na'amung nan tatagud Jerusalem.† ⁴ At ma"amlong nan ali ya nan tataguh nan hinahapitdan ma'at. ⁵ At ninomnomdan ipa'innilah an amin hinan holag Israel an mete"ad Beersheba ta engganad Dan‡ ta umuydan amin hi ad Jerusalem ta middumda nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. Ya anggay heneh numbehtaandah ado'ol di tatagun adi umat hidin gun na'at.

⁶ At hennag nan ali nan baalna ta umuydah nan abablubabluy ad Israel ya ad Judah ta iyuyda din tudo' nan ali ya nan u'upihyalna. Ya umat hituy nitudo' an inalinay,

“Da'yun i'ibban holag Israel an na'angang an nelwang hinan abalanan nan alid Assyria ya mumbangngad tu'u ni' ay Apo Dios an Dios din a'apu tu'un da Abraham, ya hi Isaac, ya hi Jacob ta way atonan mamadang goh ay ditu'u! ⁷ Ya adi tu'u unudon din ina'inat din a'apu tu'un holag Israel an aggyu nangunud ay Apo Dios ti hiyah ne dumalat ya nidugah di hinoltapdah ligat an tinnig tu'u! ⁸ At adi tu'u ngumhay an umat hinan aatda, mu hay maphod hi aton

† **30:3** Hay ustuh bulan hi pumbehtaandan ten behtah atawotawon ya nan mahhun an bulan an Nisan/Aviv an bo'on nan miyadwan bulan an Ziv (Ex. 12:2; Deut. 16:1). Ya ta'on un panaiw ay Apo Dios nan inatda mu inaliwan Apo Dios damdama (bahaom goh nan footnote di II Chron. 29:34). ‡ **30:5** Bahaom nan footnote di II Sam. 3:10 ta innilaom di aat daten duwan lugal.

tu'u ya hi Apo Dios di unudon tu'u! At umali ayuh nan Timplunan nidawat ta me'gonan hi munnononnong! Ya Hiyay dayawon tu'u ta way aton nan bungotnan ditu'un ma'udyaan! ⁹ At adya haggungon tu'uh Apo Dios ta Hiyay unudon tu'u at malmuy gohgohnah nan nampap hinan i'ibba tu'u ya imbabaluy tu'u, at ipa'anamutna didah tun babluy tu'u! Ti hi Apo Dios ya nidugah di homo'na, ya ma'aggogoh, ya gulat ta mumbangngad tu'un Hiya at abuluton ditu'u!"

¹⁰ At din nahnag, ya bina'eldan amin nan abalubaluy an nete"ah nan babluy nan holag Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya ta"on nan holag Zebulun. Mu nan tataguh di ya undaat goh ab'abatlan, ya linayalayanan dida. ¹¹ Mu wadaday udumnah nan holag Asher, ya holag Manasseh, ya holag Zebulun an nangabulut an umuy ad Jerusalem. ¹² Ya winadan Apo Dios di pamhod nan iJudah ta atonda nan immandal nan ali ya nan u'upihyalna ta unudonda.

Hay Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel

¹³ At heden miyadwan bulan ya do'ol ahan di tataguh na'amung ad Jerusalem ta mi'yamlongdah nan Behtan di Tinapay an Agguy Nabino'bo'an. ¹⁴ Ya nun'aandan amin din nappuhin pun'onngan hinan moghob an onong ya nan panghoban hi incense ta inyuydan intapal hinan way Hadog an Kidron.

15 Ya nan miyapulu ta opat di algaw eden miyadwan bulan[§] ya genlot nan tatagu din kalnilun onong di Behtah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. Ya nabainan nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ti agguay nahamad di ugalida, at indawatday odoldan Apo Dios ya unda iyuy an e'nong nan Onong an Moghob hinan Timplu. 16 Ya itamuda mahkay din tamudan inyuldin Moses an baal Apo Dios hi atonda.* Ya indat nan holag Levi din dalan di a'animal hinan i'ibbadan papadi ta nun'iwahidah nan pun'onngan. 17 Ti nan tatagun na'amung ya do'olday agguay nangat hinan niyuldin ta pumhodda, at hiyanan din holag Levi di nanglot hinan kalniludan me'nong.† 18 Ya hay ado'lan hi agguay nangat hinan niyuldin hi alenehanda ya nan tatagun nalpuh holag Ephraim, ya nan holag Manasseh, ya nan holag Issachar, ya nan holag Zebulun, mu ne"andah din ne'nong hinan Behtan di Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel.‡ Mu inluwaluan nan Alin hi Hezekiah didan inalinay, "He"a ni' Apo Dios an ma'ahhimmo' ya aliwam di baholdan amin 19 an mamhod an mundayaw ay He"an Diosmi an ta'on

§ 30:15 Unu Ziv 14 (hiyah ne April-May hinan calendar tu'ud ugwan). * 30:16 Bahaom nan footnote di II Chron. 29:34.

† 30:17 Intudun nan Uldin an nan lala'in mumpapto' hi pamilyanay manglot hi uyaw an kalnilu (Ex. 12:6; Deut. 16:6), mu inalihan Apo Dios hene ti nan pa"ali an nalpuh nan abablubabluy ya agguayda ni' nidawat ay Apo Dios. ‡ 30:18 Paniaw ay Apo Dios hi un way me"an hinan Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel hi un hiya ya agguay nidawat ya naleneh (Num. 9:6-13; Jn. 11:55).

ni' hi unda mapahiw!" ²⁰ At dengngol Apo Dios din inluwalun Hezekiah, at inaliwanay bahol nan tatagu. §

²¹ At umat hinay na'at an imbehtaan nan tatagun na'amung ad Jerusalem din Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan holag Israel ya unda inayun an ibehtaan nan Tinapay an Agguy Nabino'bo'an hi pituy algaw.* At nan holag Levi ya nan papadi ya kimmantakantadah abigabigat, ya gunda goh impagangoh din gina'un ma'usal hi pundayawdan Apo Dios. At nun'am'amlong an amin din holag Israel an na'amung ad Jerusalem.

²² At hi Hezekiah ya inalinah nan papadi ya nan tulangdan holag Levi an ma"aphod di inatdan nangipangpanguluh nan pundayawan ay Apo Dios. At heden pituy algaw ya indawatday e'nongdan Apo Dios an nan Onong di Pi'lenggopan, ya inanda nan nun'e'nong an ma'an, ya dinayawdah Apo Dios an dinayaw goh din o'ommoda.

²³ At nunhahapit goh nan tatagu ta innay-nayunda nan behtah pitu goh di algaw. † ²⁴ Ya indat Hezekiah an alih ad Judah hinan na'amung di hinlibuh manilhig an baka ya pituy libuh kalnilu, ya bimmadang goh di a'ap'apu ta indatday hinlibuh manilhig an baka ya himpuluy libuh kalnilu ya gandeng. Ya do'olday papadin nangidawat hi odolda ta pinumhod di ugalida ti hiyah ne

§ **30:20** Intudun Jesu Kristu an ta"on un aptan nan inyuldin Apo Dios hidin penghana mu iyal'allanan aptan ahan nan pangulug di tagu, at abakon nan pangulug nan Uldin (Mk. 7:1-23; Jn. 7:22-23; 9:14-16). * **30:21** Unu Ziv 15-21. † **30:23** Unu Ziv 22-28.

niyuldin. ²⁵ At an amin din na'amung an iJudah ya nidugah di amlongda, ya ta"on nan papadi, ya nan holag Levi, ya an amin din ni'yamung an nalpud Israel, ya nan ni'yamung an bunag an ni'hitud Israel ya ad Judah. ²⁶ At nidugah di amlongdah nan na'at an behtad Jerusalem. Ya mi'id ah na'at hi umat hinah nun'amlongan din tataguh atagun Solomon an hina' David an alid Israel. ²⁷ At timma'dog nan papadi ya nan holag Levi ta winagahanda nan tatagu, ya dengngol Apo Dios din inluwaluda.

31

¹ Unat goh nalpah heden na'at ya nan holag Israel an din wah di ya immuyda bina'el an amin nan babluy ad Judah, ya numbangwahda nan bulul, ya nuntu"indan amin din tu'ud an batun bulul an Asherah, ya numpa"ida nan nabagtun lugal an pundayawanda, ya numpa"ida goh an amin din pun'onngan, ya ta"on un nan pun'onngan goh hidih nan babluy nan holag Benjamin, ya nan holag Ephraim, ya nan holag Manasseh ya unda mahkay mumpanga'anamut.

*Hay Aat di Nidat ay Apo Dios
(II Ki. 18:5-7)*

² Ya inuhig Hezekiah nan tamun nan papadi ya nan holag Levi ta way ohan didaan inatday tamuda. At diday mange'nong hinan Onong an Moghob, ya nan Onong di Pi'lenggopan hi i'ibba, ya mangipangpanguluh nan pundayawan ay Apo Dios hinan way Timplu. ³ Ya hay enetbal nan alih idatnah malpuh nan pahtuna ya nan animal an Onong an Moghob hi gunda e'nong hi

abigabigat hinan helhelong ya nan mahdom, ya nan me'nong hinan Habadu, ya nan Behtan di Akayangan di Bulan, ya nan udumnan behta an nitudo' hinan Uldin Apo Dios. ⁴ Ya inyuldin nan alih nan tatagun nunhitud Jerusalem ta gunda idat di adaw an midat tuwalih nan papadi ya nan i'ibbadan holag Levi ta way atondan mangihihi'al an mangitamuh nan tamuda tuwali an bo'on hay udumnan tamu. ⁵ Unat goh dengngol nan tataguh den niyuldin ya way ohan didaan inyuyda nan ammungdan midat an nan hopap di ma'alah nan inhabalda an paguy, ya nan pa'apgot an bayah, ya nan lanan olibo, ya nan danum an alig, ya an amin nan nalpuh nan inhabalda. Ya nun'idatda din mun'iyapuluh nan way bino'lada, at do'ol ahan di na'amung. ⁶ Ya nun'iyuyda goh nan mun'iyapuluh nan a'animalda an baka, ya kalnilu, ya nan udum goh an ammungda an nan onongdan Apo Dios an dayawonda. ⁷ At hay nangete"aandan nun'amung ya hidin miyatlun bulan* ta engganah din miyapitun bulan† ya un malpah.‡ ⁸ Ya hidin tinnig nan Alin hi Hezekiah ya nan u'upihyalna nan do'ol an na'amung hi nidat ya impabagbagtudah Apo Dios, ya ta"on un nan i'ibbadan holag Israel.

⁹ Ya hinanhanan nan alih nan papadi ya nan holag Levi hi aat nan na'amung, ¹⁰ at tembal Azariah an Nabagtun Padin nalpuh holag Zadok an inali-

* **31:7** Unu Sivan (May-June). Waday Behtan di Pentecost an na'at eten bulan (Lev. 23:15-22). † **31:7** Unu Tishri/Ethanim (September-October). ‡ **31:7** Waday Behtan di A'ab'abbung an na'at hinan miyapitun bulan (Lev. 23:33-43).

nay, "Nete"ah din nangamungan nan tataguh nan ammundah nan Timplu ya nun'olog di ma'an, ya do'ol goh di nahawal. Ya wadan amin hatu ay ditu'u ti dumalat nan nungwagahan Apo Dios hinan tataguna."

¹¹ At immandal Hezekiah ta iyammaday kuwal-tuh nan Timplun Apo Dios ta way pangitalep-nan. At inatda. ¹² Ya nun'ipahigupdan amin din amnung ya din mun'iyapulun indatda. Ya pento'da nan ohan holag Levi an hay ngadana ya hi Konaniah ta hiyay manalimun hinan pun-talepnan, ya hi aginan hi Shimei di mehnod ay hiya ta way bumadang. ¹³ Ya pento' da Hezekiah an ali ay Azariah an Nabagtun Padih nan Timplu di bumadang ay da Konaniah ay Shemei. At hay pento'da ya da Jehiel, ya hi Azaziah, ya hi Nahath, ya hi Asahel, ya hi Jerimoth, ya hi Jozabab, ya hi Eliel, ya hi Ismakiah, ya da Mahath ay Benaiah.

¹⁴ Ya hi Kore an hina' Imnah an ohah nan holag Levi di mangipangpanguluh nan mun'adug hinan Pantaw hi Appit di Buhu'an di Algaw hinan Tim-plu, ya hiya goh di manawat ya mangipiyapong hinan iyalidan me'nong ay Apo Dios. ¹⁵ Ya hay bumadang ay hiya ya hi Miniamin, ya hi Jeshua, ya hi Shemaiah, ya hi Amariah, ya hi Sheka-niah. At diday nangipiyapong hinan pamilyan di papadih nan numbino'ob'on an babluy. Ya numpapaddung di nidat hinan u"unga ya ta'on un hinan nun'ala'ay.

¹⁶ Ya ni'yidatda goh di datag nan udum an linala'in tuluy tawona unu nahuluk an ni'patad ay didan himpangapu an gun mi'yuy hinan

o'ommoddah nan Timpluh abigabigat an man-gitamuh nan numbino'ob'on an nidat an itamuda. ¹⁷ At indatanda nan papadin nun'itudo' di ngadandan hina'amah nan napatadandan himpangapu, ya umat goh hinan holag Levi an muntawon hi duwampulu unu nahuluk an na'uhi'uhig di itamuda. ¹⁸ Ya ni'yiddumda goh an indatan nan imbabaluy ya nan a'ahawan an amin nan na'amung an nitudo' di ngadandah nan napatadanda. Ti inunudda nan Uldin hi ma'at hi alenehanda.

¹⁹ Ya umat goh hinay na'at hinan nun'itudo' di ngadandah nan napatadandan himpangapun holag Levi an numpunhituh nan punhabalan hinan nunlene'woh hinan babluy unu hinan nunhituh nan udum an babluy. Ti waday pento'dah nan linala'i ta diday mangidat hi datag an amin nan linala'ih nan pamilyan nan papadi.

²⁰ At umat hinay inat nan Alin hi Hezekiah hinan abablubabluy ad Judah an impaphodna ya impapto'na, ya inhamadnay nangatna an impatignan Apo Dios an Diosna. ²¹ Ti numpabadang ay Apo Dios ta way inatnan nangihamad an nangipapto' hinan tamuh nan Timplu, ya nan Uldin, ya nan Mandal. At madadawoh di nangitamuanan amin.

32

Hay Nangipali'uban nan Alid Assyria hi ad Jerusalem

(II Ki. 18:17-35; 19:35-37; Isa. 36:1—37:38)

¹ Mu ta'on hi un nahamad di nangun'unudan Hezekiah hinan Diosna mu immuy da Sennacherib an alid Assyria ta hinakupda nongkay ad Judah.* At minandalna nan tindaluna ta li'ubonda an amin nan abablubabluy an nun'a'allup hi atata'nang ti hay punnomnomna ya hakupona nongkay dida. ² Ya unat goh tinnig Hezekiah an immuy da Sennacherib an mangubat ad Jerusalem ³ at impa'ayagna din a'ap'apu ya nan titindaluna ta numpabadang ay dida ta nan danum an malpuh nan obob ya ipawadah bunol di lutan umuy hinan babluy. ⁴ At do'ol di linala'in immuy an nangipawah nan danum hi bunol di lutan malpuh an amin hidin obob ya hidin giginginnaw an umayuh hinan babluy. Ti alyonday, "Hene ta mi'id di ah'upan nan alid Assyria ya nan titindalunah danum." ⁵ At impihamadnan nun'ipiyamma nan nun'apa'in allup hinan babluy, ya nun'ipiyamma goh di atata'nang an abung an pun'adugan, ya impiyammana goh di miyadwah allup ta nigottap, ya nun'ipipaphodna goh din tapeng ad Millo hidih nan Babluy David ad Jerusalem. Ya impiyammana goh di do'ol ahan an gayang ya hapiaw.

⁶ Ya pentonay titindalun mangipapto' hinan tatagu. Ya impa'ayagna didan amin ta ma'amungdah nan wadanah nan gettaw an neheggon hinan pantaw di allup nan babluy, ya inalinan diday, ⁷ "Tumulid ayu, ya pabi'ahonyuy punnomnomanyu, ya adi ayu tuma'ot unu

* **32:1** Na'at hidin 701 B.C. hinan miyapulu ta opat di tawon hi nun'alian Hezekiah (II Ki. 18:13; Isa. 36:11).

madismayah nan alid Assyria unu nan do'ol an tindaluna ti ditu'uy nidugah di abalinana ya un dida! ⁸ Ti hay abalinanda ya un hay nalpuh nan abalinan di tatagu, mu hay wadan ditu'u ya hi Apo Dios an Dios an dayawon tu'u, at Hiyay bumadang hinan pi'gubatan tu'u!” At munlenot din tataguh nangngolandah din inalin han alid Judah an hi Hezekiah.

⁹ Ya heden nunli'uban nan alid Assyria ad Lachish ya wadaday hennagnah umuy ad Jerusalem an mangipa'innilah nan ibaganan da Hezekiah an alid Judah ya an amin nan tataguh di. ¹⁰ An inalinay:

“Hay mangidat hi anatulidyu an mihinah nad Jerusalem an ten lini'ub di tindalu? ¹¹ Henen inalin Hezekiah an baliwan da'yun Apo Dios an Diosyuh nan abalinan di alid Assyria ya un da'yu balbaliyan! Ti hay pohdona ya mun'atoy ayuh hinaangyu ya inuwawyu! ¹² Undan bo'on hi Hezekiah di numpama"ih din pundayawan hinan nabagtun lugal ya nan pun'onngan? Ya inalinah nan tatagud Judah di un oha ya anggay di pundayawanda, ya un oha goh di pun'onngan hi pange'nongan hinan Onong an Moghob?

¹³ Unyu dan agguy inilay inat'u ya nan ina'inat din o'ommodmih an amin hinan tataguh nan udumnan babluy? Ya undan way bululyuh namaliw hinan tataguh din ina'inatmi? ¹⁴ Ya undan way bulul hinan do'ol an babluy an pina"in din o'ommodmin namaliw hinan tataguh nan abalinanmi? At undan udot way abalinan nan Diosyuh

nan abalinanmi? ¹⁵ At ihamadyu ta adi ayu mabalbaliyan ay Hezekiah hinan panaphapitna! Ya adiyu goh ahan hiya kulugon ti mi'id ahan di bulul hinan malgom an babluy unu pumpapto'an an namaliw hinan tataguh nan abalina' unu nan abalinan din o'ommod'u! Ya alyonyu udot di un nan Diosyu ya abalinanan mamaliw ay da'yuh nan abalina'?"

¹⁶ Ya inyal'allan din nahnag an namahipahiw ay Apo Dios ya hi Hezekiah an baalna. ¹⁷ Ya wa'adyaan nuntudo' nan Alin hi Sennacherib hi pamahiwnan Apo Dios an Dios nan holag Israel an inalinay, "Agguy binaliwan nan bulul di tataguh nan udumnababluy nan tatagunah nan abalina', at umat goh hinan Dios Hezekiah an mi'id di abalinanan mamaliw hinan tatagunah nan abalina'!"

¹⁸ Ya danen nahnag ya nan hapit di Hebrew di nanapitdah din imbahadan tudo', ya hiya goh di nanapitdah din nan'u'andah din tatagud Jerusalem an wah nan neheggon hinan allup ta ta'ta'tonda dida ta way atondan manakup hinan babluy. ¹⁹ Ya inalida an nan aat di Dios ad Jerusalem ya nipaddung hinan aat nan bulul di tataguh tun lutan hay taguy nangiyamma.

²⁰ Ya dumalat heten na'at ya da Hezekiah an ali ya nan propetan hi Isaiah[†] an hina' Amoz ya nunluwaludan Apo Dios ta badangana dida. ²¹ At hennag Apo Dios han Anghelna[‡] ta numpatoynan

[†] **32:20** Hay amataguna ya hidin 740-681 B.C. [‡] **32:21** Do'ol di mangali an hiyah teh Jesu Kristun nipattig hinan Old Testament.

amin din nun'atulid an linala'in mi'gubat, ya din a'ap'apu, ya din u'upihyal hinan way nungkam-puan nan alid Assyria. § At nidugah di bain nan alin numbanggad hinan babluydad Assyria. Ya palpaliwan ya immuy hinan timplun nan diosna, ya nan udum an linala'in imbabaluy^a ya pinag-itda hiya ta natoy. †

²² Hiyah ne inat Apo Dios an nangibaliw ay da Hezekiah ya nan tatagud Jerusalem hinan abalanan da Sennacherib an alid Assyria ya an amin nan udumnan buhulda. At binaliwana dida ta malenggopdan nunhituh di. ²³ Ya do'ol di tatagun nangiyuy ad Jerusalem hi e'nongdan Apo Dios ya nan nun'anginan gina'uh ipa'dawdan Hezekiah an alid Judah. Ya mete"an de ya hi Hezekiah di e'gonan an amin nan Hentil an wah nan abablubabluy.

Hay Nundoghan Hezekiah
(II Ki. 20:1-11; Isa. 38:1-22)

²⁴ Heden gutud ya nundogoh hi Hezekiah, ya hi'itangan an matoy. Ya nunluwalun Apo Dios, at dengngolna nan inalin Hezekiah, at wada han umipanoh'an inatna ta panginnilaana an umadaog. ‡ ²⁵ Mu numpahiyah Hezekiah an aggyuy nunyaman ay Apo Dios hi immadaogana, at hiyah ne dimmalat ya nunholtapon Apo Dios hiya, ya

§ **32:21** Hay bilang nan nun'a'atoy ya 185,000 (II Ki. 19:35).

* **32:21** Hay ngadandan duwa ya da Adrammelek ay Sharezer (II Ki. 19:37). † **32:21** Natoy hi Sennacherib hidin 681 B.C., ya nan nangubatanad Jerusalem ya na'at hidin 701 B.C. At mattig an naluh di duwampuluy tawon ya un matoy. ‡ **32:24** II Ki. 20:9-11; Isa. 38:7-8.

nan iJudah, ya nan tatagud Jerusalem an kapit-ulyuda. ²⁶ Mu intutuyun Hezekiah din inatna, at numpa'ampa, ya umat goh hinan tatagud Jerusalem. At agguy nunholtapon Apo Dios dida eden gutud di numpapto'an Hezekiah.

*Hay Inadangyan ya nan A'e'gonan Hezekiah
(II Ki. 20:12-19; Isa. 39:1-8)*

²⁷ Nidugah di immadangyanan Hezekiah, ya me'gonan goh hiya. Ya impiyammanay o"ongol an abung ta pangitalepnahan nan balitu', ya silver, ya nan nun'anginan batu, ya bangbanglun lana, ya hapiaw, ya an amin nan udumnannumbino'ob'on an nun'anginan gina'u. ²⁸ Ya impiyammana goh di o"ongol an alang hi ihinan nan paguy, ya bayah, ya nan lanan olibo, ya impiyammana goh di a'ab'abbung ta ihi'ugan nan numbino'ob'on an a'animalna an baka ya kalniluna. ²⁹ Ya binabluyana goh nan ahigihigib ta ihinan nan do'ol an bakana ya kalniluna ti indat Apo Dios nongkay di nidugah hi inadangyana.

³⁰ Nan Alin hi Hezekiah di nangipiyammah din owon di danum hinan obob an numpa'uy ad Gihon ta enewelnah appit di alimuhan di algaw an mipluy hinan Babluy David an ad Jerusalem. At an amin din inatna ya maphod di numbalinana.

³¹ Mu unat goh nidatongda din baal an hennag nan ap'apud Babylon ta ibagadan hiya nan aat nen umipanoh'an na'at hinan babluy na ya agguy bimmadang hi Apo Dios ay hiya ta tapngana ta innilaonan amin di wah nomnomna.

*Hay Napogpogan di Numpapto'an Hezekiah
(II Ki. 20:20-21)*

32 Nan udumnan ina'inat Hezekiah hidin numpapto'ana ya nan anahamad di inatna ya nitudo' hinan nitud'an nan nipa'innilah nan propetan hi Isaiah an hina' Amoz hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Judah ya ad Israel. 33 Ya hidin natayana§ ya nilubu' hinan duntug an neheggon hinan nun'ilubu'an din i'ibbanan a'alín holag David, ya an amin din tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda ya impattigday nange'gonandan hiya. At hi Manasseh an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

33

Hay Nun'alian Manasseh ad Judah

(II Ki. 21:1-10)

1 Hi Manasseh ya un himpulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'ali, ya numpapto' ad Jerusalem an kapitulyud Judah hi nabongle ta han lemay tawon.* 2 Ya numbahol hiyan Apo Dios an dumalat nan nangunudanah nan nun'appuhin ato'aton nan iCanaan an din pinakak Apo Dios hinan babluy ya un dumatong nan holag Israel. 3 Ya impaphodna din nabagtun lugal an pundayawan an din numpa"in amanan hi Hezekiah, ya impiyammana goh nan pun'onngan hinan do'ol an bulul an Ba'al, ya impiyammanay bulul an Asherah, ya nundayaw goh hinan numbino'ob'on an bittuan. 4 Ya ta"on un hinan Timplun Apo Dios an hiyah ne din nangalyan

§ 32:33 Natoy hidin 686 B.C. * 33:1 Hay nun'alianad Judah ya hidin 697-642 B.C. Nan nun'alianay na'abbayag ya un nan nun'alian nan a'alín numpapto' ad Judah.

Apo Dios hi adayawan di ngadanah enggana ya nun'ammadah dih pun'onnganah nan bulul.† ⁵ Ya hidih nan duwan gettaw nan Timplun Apo Dios di nangipiyammaana goh hinan pun'onngan hinan numbino'ob'on an bittuan. ⁶ Ya ene'nongna nan linala'in imbabaluy nah dih nan Hadog an Ben Hinnom,‡ at impulu'na didah nan apuy, ya numba'i, ya numpabadang hinan mumbuyun, ya nun'utungdah nan lennawan di nun'atoy. At nidugah di baholnan Apo Dios ta hiyay dimmalat hi bimmungtan Apo Dios ay hiya.

⁷ Ya inyuy Manasseh nan bulul an impiyamaana ta inhinanah nan Timplun Apo Dios an lugal hi nangalyan nongkay Apo Dios ay da David ya hi Solomon an imbaluyna di, “Hetan Timpluh tun ad Jerusalem di pento"u ay daten himpulu ta duwan babluy nan holag Israel di lugal hi pundayawanyun Ha"i hi enggana. ⁸ Ya gulat ta atonyun amin an holag Israel nan immandal'u ya unudonyun amin nan intugun'u ya nan inyuldin'u an indat'un Moses at adi' abuluton an mapakak ayun ne han lutan din indat'uh din a'apuy.”§ ⁹ Mu aggyuyu inunud an inyal'allanan Manasseh ti hiyay nangipangpanguluh nan ijudah ya nan tatagud Jerusalem an kapitulyuda ta nidugdugah di numbaholanda ya un din inat nan tatagun din pinakak Apo Dios ya un midatong nan holag Israel.

Hay Nuntutuyuan Manasseh

† **33:4** I Ki. 9:3. ‡ **33:6** Hiyah ne goh inat apunan hi Ahaz hidih nan Hadog an Ben Hinnom (II Chron. 28:3). § **33:8** II Sam. 7:10; II Chron. 7:16.

¹⁰ Ta'on un ni'hapit hi Apo Dios ay Manasseh ya nan tataguna* mu aggyuda inunud Hiya. ¹¹ At inyabulutna ta immuy nan a'ap'apun nan tindalun nan alid Assyria ta dempapidah Manasseh, ya hinulitday olongnah gumo', ya binoboddah nan kanhel an gambang, ya inyuydad Babylon. ¹² Ya heden nunligligatan Manasseh ya nunluwalun Apo Dios an Diosna, ya impa'ampanay odolna ta nunluwalun numpahpahmo' ay Apo Dios an dayawon goh din o'ommodna. ¹³ At dengngol Apo Dios nan luwaluna, at hemmo'na, ya inabulutna ta numbanggad hiyah did Jerusalem ta numpapto' goh. Ya ininnilan mahkay Manasseh an hi Apo Dios ya Dios.

¹⁴ Ya na'at hana ya ninomnom Manasseh an ipiyamma nan gottap di allup nan Babluy David an ad Jerusalem an nete"ah appit di alimuhan nan algaw ad Gihon an wadan di obob hidih nan nundotalana ta engganah nan buhu'an hinan way Pantaw di Ekan, ya nunlikkakuh nan Duntug an Ophel. Ya inata'angnah de han allup. Ya an amin nan nun'a'allup hinan babluy ad Judah ya nun'ihinana nan a'ap'apun di tindalu.

¹⁵ Ya nun'ipa'aana din do'ol an dayawon nan tatagun bunag, ya din bulul an din inhinanah nan Timplun Apo Dios, ya din pun'onngan an wad Jerusalem, ya ta'on un din impiyammanah nan Timplu ya nun'ipaana goh. Ya impitapalnah nan nibataan hinan babluy. ¹⁶ Ya impipaphodna nan pun'onngan ay Apo Dios, ya nun'onongdah

* **33:10** Hay inat Apo Dios an ni'hapit ay da Manasseh ya inusalna nan propeta ta hiyay nunhapitona (II Ki. 21:10-15).

Onong di Pi'lenggopan ya Onong di Punyamanan. Ya tinuguna din i'ibbanad Judah ta hi Apo Dios an dayawonda holag Israel di dayawonda. ¹⁷ Mu din tatagu ya bo'on nan Timpluy immuyda nun'onngan ti gunda immuy hinan nabagtun lugal an ta'on un hi Apo Dios di inonnganda ya anggay.

*Hay Nalpahan di Numpapto'an Manasseh
(II Ki. 21:17-18)*

¹⁸ An amin din ina'inat Manasseh hidin nun'aliana, ya din nunluwaluanan Apo Dios an Diosna, ya din hinapit nan propetan nahnag ta padananda hiya ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alid Israel ya ad Judah. ¹⁹ Ya nitudo' goh hinan Liblun di Propetan amin din numbaholana, ya din agguyna immunudan ya un muntutuyu, ya din nambal Apo Dios. Ya nitudo' goh din nun'ipiyamanan pundayawan nan adi umunud ay Apo Dios hinan nabagtun lugal, ya din numbino'ob'on an bulul, ya nan bulul an Asherah. ²⁰ Ya hidin natoy† ya inlubu'dah nan palasyuna, at hi Amon an imbaluynay nihukat hi nun'ali.

*Hay Nun'alian Amon ad Judah
(II Ki. 21:19-24)*

²¹ Hi Amon ya duwampulu ta duway tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, ya duway tawon di nun'alianah di.‡ ²² Ya umat hiya goh ay amanan hi Manasseh an numbahol ay Apo Dios ti dinayawnan amin nan bulul an din dinayaw

† **33:20** Natoy hidin 642 B.C. ‡ **33:21** Hay nun'alianad Judah ya hidin 642-640 B.C.

amana, ya enonngana dida. ²³ Mu agguy immat hiya ay amana ti agguy nuntutuyun Apo Dios ti nidugdugah di numbaholana ya un hi amana.

²⁴ Mu nan u'upihyal Amon ya waday ninomnomdah atondan hiya, at nunhahapitda ta pinatoyda hiyah nan palasyuna. § ²⁵ Mu nan tatagud Judah ya numpatoyda din namatoy ay Amon an ali, ya inhukatdah Josiah an imbaluyna ta hiyay nun'ali.

34

Hay Nun'alian Josiah ad Judah

(II Ki. 22:1-2)

¹ Hi Josiah ya un waluy tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, ya numpapto' hidih tulumpulu ta ohay tawon.* ² Ya nahamad di ina'inatnan umipa'amlong ay Apo Dios an inyunnudnah din maphod an inat apunan hi David ti inunudnan amin nan Uldin Apo Dios an agguyna imbahbahhaw.

Hay Nangipadinngan Josiah hinan Mundayaw hi Bulul

(II Ki. 22:4-20)

³ Heden miyawalun tawon hi numpapto'ana† ya ta"on un unga hiya mu ente"anan nundaydayaw ay Apo Dios an din Dios apunan hi David. Ya unat goh naluh di opat hi tawon‡ ya ente"anan numpama"ih nan nabagtun lugal an pundayawan nan adi umunud ay Apo Dios,

§ 33:24 Natoy hidin 640 B.C. * 34:1 Hay nun'alianad Judah ya hidin 640-609 B.C. † 34:3 Unu 632 B.C. ‡ 34:3 Unu 628 B.C. Hay tawon Josiah ya duwampulu.

ya nan bulul an Asherah, ya nan abulubulul an nahibug, ya nan udumna. ⁴ Ya immandalna ta numpa"ida nan pun'onngandah nan bulul an hi Ba'al, ya nan pun'onngandah incense an neheggon hinan bulul an Ba'al, ya numbongwahda goh nan bulul an Asherah,[§] ya nan abulubulul an nahibug, ya nan udumna. An amin hana ya nunggimu'da, ya inyuydan nun'ihabuag hidin nilubu'an din nundayaw ay danen bulul. ⁵ Ya impaghob goh Josiah din tunggal din papadin nun'onong hinan bulul. Ya an amin hanan inatda ya hiyay pinumhodan ad Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda. ⁶ Ya hidi goh hinan babluy ad Manasseh, ya ad Ephraim, ya ad Simeon, ta engganah nan babluy ad Naphtali, ya nan nun'apa"in babluy hinan nunlene'woh ⁷ ya nun'ipapa"in Josiah an amin din pun'onngan, ya nan tu'ud an Asherah ya nun'ipagimu'na nan batun bulul ta numbalin hi hupu', ya pina"ida nan pun'onngandah incense. At na'at an amin hanad Israel ya unda mahkay mumbangngad da Josiah ad Jerusalem.

Hay Nangah'upan Josiah hinan Liblun Nitud'an di Uldin

(II Ki. 22:3-20)

⁸ Heden miyapulu ta waluh numpapto'an Josiah* hidin nunlenehandah nan Timplu ya nan babluy ti hiyah ne niyuldin ya hennagna da Shaphan an hina' Azaliah, ya hi Maaseiah an

§ 34:4 Manu ay numbongwahda ti heten babain bulul ya nipa'ot hinan tu'ud. * 34:8 Unu 622 B.C. Hay tawon Josiah ya duwampulu ta han onom.

ap'apuh nan babluy, ya hi Joah an hina' Joahaz an muntudtudo' hinan ma'ma'at ta umuyda mahkay ipaphod nan nun'apa"ih nan Timplun Apo Dios.

⁹ Ya impadeh daden tulun immuy ay Hilkiyah an Nabagtun Padi, ya indatdan hiya din pihhun na'amung hinan Timplun Apo Dios an din in-amung nan holag Levi an mun'ad'adug hinan pantaw. Heden pihhu ya hay indat nan holag Manasseh, ya nan holag Ephraim, ya nan i'ibbadad Israel, ya nan iJudah an ta"on un nan holag Benjamin. ¹⁰ Ya indat Hilkiyah din pihhuh nan linala'in napto' an mangipapto' hinan muntamuh nan Timplun Apo Dios. Ya danen linala'iy okod an mangidat hi bo'laon nan muntamun mangipaphod hinan nun'apa"ih nan Timplu. ¹¹ Ya indatday udumnah din pihhuh nan karpentero ta diday luma'uh nan batun nahilhilan ya ayiw an ma'usal hinan akuwalkuwaltuh nan Timplu din ingganuy din a'alid Judah.

¹² Ya inhamad din mumpuntamun nangat hinan tamuda. Ya hay mangitudtuduh nan tamuanda ya da Jahath ay Obadiah an nalpuh nan holag Merari an holag Levi, ya da Zachariah ay Meshullam an nalpuh nan holag Kohath an holag goh Levi. Ya nan holag Levi an nun'ala'eng an muntukal ¹³ ya diday okod an mangipapto' hinan mumpuntamu ya nan matamuan. Ya nan udumnan holag Levi ya diday muntudtudo' ya mun'adug hinan pantaw.

¹⁴ Ya heden pangibuhu'andah din pihhun nitalepon hinan Timplu ya inah'upan Hilkiyah an Nabagtun Padi din Liblun Nitud'an di Uldin Apo Dios an din indatnan Moses. ¹⁵ Ya inalin

Hilkiah ay Shaphan an muntudtudo' di, “Tigom an inah'upa' hitun Timplu nan Liblun Nitud'an nan Uldin Apo Dios!” At indatnan Shaphan heden liblu.

¹⁶ At inodnan Shaphan din libluh immayanah nan ali, ya inalinan hiyay, “An amin nan u'upihyalmu ya inatdan amin din inalim. ¹⁷ Ti inamungda din pihhun niyuy hinan Timplun Apo Dios, ya indatdah nan a'ap'apu ya nan numpuntamu.” ¹⁸ Ya inalina goh hinan aliy, “Wah tu goh han liblu an indat Hilkiah an Nabagtun Padi ay ha'in.” At binahanah den nitudo' ta dengngol nan ali.

¹⁹ Ya unat goh dengngol nan ali din Uldin ya henekheknyay lubungna. ²⁰ Ya inalinan da Hilkiah, ya hi Ahikam an hina' Shaphan, ya hi Abdon an hina' Micah, ya hi Shaphan an muntudtudo', ya hi Asaiah an baalnay, ²¹ “Umuyyu ni' hanhanan di pohdon ten nitudo' an ibagan ditu'un iJudah! Ti immannung an nidugdugah di bimmungtan Apo Dios ay ditu'u ti din o'ommod tu'uh din penghana ya aggyuda inunud an amin nan nitudo' eten liblu!”

²² At immuy da Hilkiah ya din opat an linala'in ni'hapit ay Huldah[†] an babain propetan ahawan Shallum an imbaluy Tokhath an hina' Hasrah. (Ma'innila an hi Shallum ya hiyay manalimun hinan lubung di ali, ya hay nunhituwandan himbaluy ya hidih nan Miyadwan Hinakup ad

[†] **34:22** Mattig an nan duwan propetan da Jeremiaiah ay Zephaniah di mabalin hi nangibaganda ti mataguda goh eden timpu, mu nan nahnag ya pento'dah Huldah.

Jerusalem.) Ya minahmahandan Huldah di aat nan nitudo'.

²³ Ya tembalnan inalinay, “Hiyah te ibagayuh nan nannag ay da'yu ti umat hituy hinapit Apo Dios an Dios tu'un holag Israel an inalinay, ²⁴ Moltao' heten babluy ya nan tatagun numpunhitu, ya hay pummolta' ya an amin nan nitudo' hinan liblun nibahah nan alid Judah! ²⁵ Ti inaliwana', at nan nibahhaw an madayaw di nange'nongandah nan genhobdan incense, ya nidugah di bungot'u an dumalat hanan nun'iyammadan dayawonda, at nan bungot'un ten babluy ya adi ma'udyaan!” ²⁶ Ya inalin goh Huldah di, “Alyonyuh nan alin nannag ay da'yu an inalin goh Apo Dios di, ²⁷ Dumalat nan nuntutuyuam, ya nan numpa'am an mange'gon ay Ha"i an hi Apo Dios, ya pina"im di lubungmu, ya limmugwa'an Ha"i hidin nangngolam hi pummoltaa' ad Jerusalem ya nan tatagun bimmabluy hidi at dengngol'un amin din numpahmo'am. ²⁸ At hay ato' ya iddum da'ah nan o'ommodmu ta adim tigon hatu nan ma'ma'at hi un'u moltaon tun babluy ya nan nunhituh di ta mi'id al'alih atayam.”

At numbanggad din nahnag, ya imbaagdah nan ali nan nambal din babain propeta.

Hay Nangitulagan Josiah ta hi Apo Dios di Unudonda

(II Ki. 23:1-3)

²⁹ At impa'ayag nan Alin hi Josiah an amin din mumpangipangpangulud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda. ³⁰ Ya immuy nan alih nan Timplun Apo Dios an didan amin hidin tatagud Judah

an ta'on un din nun'awotwot unu adadangyan, ya din papadi, ya nan i'ibbadan holag Levi. Ya enlot nan ali an imbaha din nitudo' hinan Liblun Nitud'an di Uldin an na'ah'upan hinan Timplun Apo Dios. ³¹ Ya immuy timma'dog hi awadan nan tu'ud an tuma'dogan di ali,‡ ya inhapatanan Apo Dios an Hiyay unudona, ya an amin din nitudo' an nan Mandal, ya nan Uldin, ya nan Tugun.

³² Ya minandalna an amin nan tatagud Jerusalem ya nan holag Benjamin ta itulagda an ta'on un dida ya atonda goh. At an amin din tatagu ya inunuddan amin nan Uldin Apo Dios an Dios din a'apuda.

³³ Ya ta'on un hidid Israel an numpama'ianah nan bululda ya hidiy nangalyana goh hinan tatagu ta hi Apo Dios di dayawonda. At heden ataguna ya aggyuda ahan imbahhaw an nangunud ay Apo Dios an Dios din o'ommodda.

35

*Hay Numbehtaan da Josiah hinan Namaliwan
nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel
(II Ki. 23:21-23)*

¹ Ya ninomnom da Josiah an ibehtaandad Jerusalem din Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel, at pinaltida din do'ol an

‡ **34:31** Mid mapto' ya hiyah ne tu'ud an mungngadan hi Jakin unu hi Boaz ti duwadan especial an tu'ud (I Ki. 7:15-22).

kalnilu ta onong eden miyapulu ta opat hi algaw eden hopag di bulan.* ² Ya pento'na nan papadi ta indatnay numbino'ob'on hi tamudah nan Timplun Apo Dios eden gutud di behta. ³ At imbaganah nan holag Levi an pento' Apo Dios hi munhulbin Hiya ya nan muntudtuduh nan i'ibbadan holag Israel di, “Iyuyyu mahkay nan Kahon Apo Dios hinan Timplun impiyamman Solomon an imbaluy din Alin hi David ta hidiy punonngana an adi mahkay ibinna'el.† ⁴ Ya an amin nan hinohhan da'yun himpangapu ya atonyu nan nidat an tamuyu ta unudonyu din intudo' din hi David an alid Israel ya hi Solomon an imbaluyna. ⁵ At malammung ayun hinohhah nan Timplu ta midadaan ayu, ya badanganyuy hinohhah nan i'ibbayun himpangapun holag Israel. ⁶ Ya paltionyu nan do'ol an uyaw an kalnilun me'nong, ya atonyu nan ma'at hi alenehan an din inyuldin Apo Dios an indatnan Moses ta midadaan ayun bumadang hinan i'ibbayun holag Israel an mi'yamung.”

⁷ At indat nan Alin hi Josiah hinan tataguy tulumpuluy libuh kalnilu ya gandeng ta onongda, ya tuluy libu goh di bakah iniddumnan indat an nalpuh nan pahtuda.

⁸ Ya immidat goh nan u'upihyalnah ammungda.

* **35:1** Unu Nisan/Aviv 14 (an hiyah ne umat hi March-April hinan calendar tu'ud ugwan). Hiyah ne ustuh algaw ya bulan hi numbehtaanda an adi umat hinan inat nan Alin hi Hezekiah (bahaom nan foonote di II Chron. 30:3). † **35:3** Mid mapto' ya intata'inda nan Kahon an Nittuwan nan Uldin Apo Dios hidin na'appuhin nun'alian da Manasseh ay Amon ta adida pa"ion.

Hi Hilkiyah an Nabagtun Padi, ya da Zechariah ay Jehiel an a'ap'apuh nan Timplun Apo Dios ya immidatda goh hinan papadih duway libu ta han onom di gahut hi uyaw an kalnilu ya tuluy gahut hi baka ta me'nong hinan Behtah Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. ⁹ Ya ta'on daten a'ap'apun nan holag Levi an da Konaniah, ya nan duwan a'aginan da Shemaiah ay Nethanel, ya hi Hashabiah, ya da Jeiel ay Jozabad ya immidatda goh hinan i'ibbadan holag Levi hi lemay libuh uyaw an kalnilu ya lemay gahut hi baka ta way e'nongdan den gutud di Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel.

¹⁰ Ya nidadaan an amin nan mahapul eden gutud di behta, at immuy nan papadi ya nan holag Levi hinan lugal an ihinanda, ya way ohaan inatda din napto' an itamudan inalin Josiah an ali. ¹¹ At nunggolot nan holag Levi din a'animal, ya indatda din dalah nan papadi ta inwalhidah nan pun'onngan, ya nan holag Levi goh di nunalat hinan a'animal. ¹² Ya inlahhingan amin din Onong an Moghob, ya inwa'atdah din ahimpahimpangapu an na'uhi'uhig ta e'nongdan Apo Dios ti hiyah ne nitudo' hinan Liblun Moses hi atonda.‡ Ya umat goh hinay inatdah nan baka. ¹³ Ya nun'ipulu'da din nunggolotdan a'animal an

‡ **35:12** Inlahhinda nan ma"aphod an alimatung di uyaw an kalnilu an mihdah nan Behtan di Namaliwan nan Anghel Apo Dios hinan Holag Israel, ya nan na'angang an dotag ya numbalinondah Onong di Pi'lenggopan an niyunnudan hinan Lev. 3:1-17. At nan hinohhan uyaw an me'nong ya paddungnay nunduway aatda.

umat hi inalin nan niyuldin an atonda, § ya inhaangda din udum an onong hinan banga, ya palyu', ya kawali ta nalutu, ya nunnaudondan inwanah hinan tatagu. ¹⁴ Ya unat goh nalpah hana nan na'at ya nunhaangdah ononda ya onon nan papadi ti mi'id inat nan papadin nunhaang ti unda immono'onong hinan Onong an Moghob ya nan me'nong an taba ta engganay nahdom. At nan holag Levi di nangidadaan hinan ononda ya nan papadin holag Aaron.

¹⁵ Ya din nun'ala'eng an mangipagangoh hinan ma'usal hi pungkantaan an holag Asaph ya nihihinnadah din inalin David hi ihinanda an da Asaph, ya hi Heman, ya hi Jeduthun an propetan puntamuon nan ali. Ya din mun'adug hinan apantapantaw di allup ya aggyuda nakak hinan nihinanda ti indatan nan i'ibbadan holag Levi didah ononda.

¹⁶ Ya inatdan amin din immandal nan alih atonda eden behta ti nun'onongdah Onong an Moghob hinan pun'onngan ay Apo Dios. ¹⁷ At an aminda nan holag Israel an na'amung ad Jerusalem ya niddumdan den nagtud an Punnomnomandah Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel. At inayundan ngilinin hi pituy algaw* nan Tinapay an Aggy Nabino'bo'an. ¹⁸ Nete"ah din atagun Samuel an propeta ya mi'id di umat hinah na'at. Ti henen inat da Josiah an nungngilin hinan Punnomnomandah Namaliwan di Anghel Apo Dios hinan Holag Israel ya anggay di nidduman an amin nan papadi, ya

§ 35:13 Ex. 12:2-11. * 35:17 Unu Nisan/Aviv 15-21.

nan i'ibbadan holag Levi, ya nan tatagud Judah ya ad Israel. ¹⁹ Ya heden numbehtaanda ya din miyapulu ta waluy tawon hi numpapto'an Josiah an ali.†

*Hay Natayan nan Alin hi Josiah
(II Ki. 23:28-30)*

²⁰ Unat goh lempah nan Alin hi Josiah an amin nan inatnah nan Timplu ya initnud Neco‡ an alid Egypt nan tindaluna ta umuyda gubaton ad Carchemish an neheggon hinan Wangwang an Euphrates, ya initnud Josiah din tindaluna ta umuyda damuwon dida ta mi'gubatda. §

²¹ Mu hennag Neco nan baalna an umat hituy impa'innilanan inalinay, “Undan way numbohholantan duwa an he"an alid Judah? Bo'on he"ay gubato' ad ugwan, mu nan pi'buhul'u!* Ti hi Apo Dios di nangalin ha"in hi punnaudo' an umuy mangubat ay dida, at adia' padinnongon ta adi da'a moltaon ay Hiya!”

²² Mu agguy inunud Josiah din impa'innilan Neco an ta"on un hi Apo Dios di nangimandal. Ya unnaat goh inlubung din lubung di tindalu ta adi ma'immatunan at inluludnan immuy ni'gubat ay

† **35:19** Unu 622 B.C. Ya hay tawon Josiah ya duwampulu ta han onom. ‡ **35:20** Hay nun'alian Neco II ad Egypt ya hidin 610-595 B.C. § **35:20** Hene ya 609 B.C. * **35:21** Heden timpu ya nan Alin hi Necro ya nan titindaluna ya binadanganda nan i'Assyria ta olom ya abakonda nan iBabylon. Ya nan Alin hi Nabopolassar di alid Babylon, ya nan imbaluynan hi General Nebuchadnezzar di numpapto' hi titindaluna.

Neco hinan way nundotal an babluy an neheggon ad Megiddo.†

²³ Ya heden nunggubatanda ya napana hiya, ya inalinah nan baalnay, “Ekaka' ta ibataana' hitu ti ten nidugah di hugat'u!” ²⁴ At inekakdan den niluluganana ta inyeweldah nan ohan kalesa an inta'inda, ya inyuydad Jerusalem, at hidiy natayana.‡ Ya an amin nan tatagud Judah ya ad Jerusalem an kapitulyuda ya nunlungdayada eden natayana. Ya inlubu'da hiyah din nilubu'an din a'apuna.

²⁵ Ya nan propetan hi Jeremiah§ ya waday intudo'nah ebel ay Josiah, ya ta'on ad ugwan ya an amin nan kumakantan linala'i ya binabai ya heden ebel di hiyay panginomnomandan Josiah. Ya henen ebel an kanta ya nitudo' hinan Liblun Ebel,* at nan tatagud Israel ya gunda kantaon.

²⁶ Ya an amin din inat Josiah hi numpapto'ana, ya nan inatnan nangunud hinan Uldin Apo Dios, ²⁷ ya an amin din ina'inatnan nete"ah hopapna ta engganay angunuhna ya nitudo' hinan Liblun Nitud'an di Na'ulgudan din A'alid Israel ya ad Judah.

36

¹ At hidin natayan Josiah ya pento' nan tatagud

† **35:22** Heten lugal di awadan nan oha goh an nidugah an gubat hi angunuh di Punligatan di Tatagun ma'alih Gubat ad Armageddon (Rev. 16:16). ‡ **35:24** Natoy hidin 609 B.C. § **35:25** Hay amataguna ya hidin 626-585 B.C. * **35:25** Mu bo'on henen libluy Liblu an Lamentations (unu Ebel) an nitudo' hinan Biblia ti nob'on.

Judah han imbaluynan hi Jehoahaz ta hiyay nihukat hi alida.

Hay Nun'alian Jehoahaz ad Judah
(II Ki. 23:31-34)

² Hi Jehoahaz ya un duwampulu ta tuluy tawonah din nun'aliana, mu un tuluy bulan ya anggay di nun'ap'apuwana.* ³ Ti imbalud nan alid Egypt hiya, at immandalnah nan tatagud Judah ta idatday tuluy libu ta han opat di gahut di kiluh silver, ya tulumpulu ta opat di kiluh balitu' hi buwitda. ⁴ Ya pento' Neco an alid Egypt han agin Jehoahaz an hi Eliakim ta hiyay alid Judah, ya hinukatanay ngadana ta hi Jehoiakim.† Ya impiyuy Neco hi Jehoahaz ad Egypt.

Hay Nun'alian Jehoiakim ad Judah
(II Ki. 23:36—24:6)

⁵ Hi Jehoiakim ya duwampulu ta lemay tawonah din nangete"anan nun'alid Judah, ya himpulu ta ohay tawon di numpapto'anah di.‡ Ya nan nun'appuhuy gunna inat an umipabohol ay Apo Dios an Diosna.

⁶ Ya wa han ohan algaw ya da Nebuchadnezzar an alid Babylon ya ginubatda nan iJudah, at dempapdah Jehoiakim, ya kinanhilanda, ya impiyuydad Babylon.§ ⁷ Ya do'ol di mun'apla'an

* **36:2** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609 B.C. † **36:4** Manu ay hinukatanay ngadana ta way inat nan alid Egypt an nangipattig hi anabagtunan hiya ti ta"on hi un hi Eliakim ya alid Judah mu mahapul an nomnomona an waday nabagbagtun alin mumpapto' ay hiya an nan alid Egypt, at na'ampa hiya damdama. ‡ **36:5** Hay nun'alianad Judah ya hidin 609-598 B.C. § **36:6** Na'at goh ay da Daniel ay Shadrach, ya da Meshach ay Abednego (Dan. 1:1-7).

an gina'uh nun'alan Nebuchadnezzar hinan Timplun Apo Dios ta nun'iyuynad Babylon, ya nun'italeponah nan timplun di bululnah di.*

⁸ Ya nan nun'appuhy ina'inat Jehoiakim hidin nun'aliana ya nitudo' hinan Liblun Na'ulgudan nan A'alih ad Israel ya ad Judah. At han imbaluy-nan hi Jehoiachin di nihukat ay hiyah nun'ali.

Hay Nun'alian Jehoiachin ad Judah

(II Ki. 24:8-17)

⁹ Hi Jehoiachin ya un himpulu ta waluy tawonah din nun'alianad Judah, ya un tuluy bulan ya han himpuluy algaw di numpapto'ana.† Ya un goh nan pumbaholan an umipabungot ay Apo Dios di gunna inat.

¹⁰ Ya heden te"an di tawon‡ ya nunhonag han Alin hi Nebuchadnezzar ta immuyda dempap hi Jehoiachin, ya nun'alada din nun'anginan gina'uh nan Timplun Apo Dios ta iniddumdan Jehoiachin an inyuy hi ad Babylon. Ya hi ulitaon Jehoiachin an hi Zedekiah di pento' Nebuchadnezzar hi alid Judah.

Hay Nun'alian Zedekiah ad Judah

(II Ki. 24:18-20; Jer. 52:1-3)

¹¹ Hi Zedekiah ya un duwampulu ta ohay tawonah din nun'alianad Judah, ya un himpulu ta ohay tawon di numpapto'anah di.§ ¹² Ya nan nappuhy gunna inat an umipabohol ay Apo

* **36:7** Hay itudun nan udum an nabayag an nali'up an pepel ya hay palasyunay nangihinan Nebuchadnezzar an bo'on nan timplun di bululna. † **36:9** Hay nun'alianad Judah ya hidin December, 598-April, 597 B.C. ‡ **36:10** Unu 597 B.C. § **36:11** Hay nun'alianad Judah ya hidin 597-586 B.C.

Dios an Diosna an agguyna inunud nan padan Jeremiah an propeta. ¹³ Ya ni'buhul goh ay Nebuchadnezzar an alid Babylon an ta'on hi un nunhapatah ngadan Apo Dios ta hi Nebuchadnezzar di unudona. Mu imbahhawna, ya agguy nuntutuyu, ya adina goh pohdon an mumbangngad ay Apo Dios an Dios nan holag Israel. ¹⁴ Ya ta'on goh nan a'ap'apun nan papadi ya an amin nan tatagu ya inyal'alladan din'ug hi Apo Dios ti undaat goh inyunnud hi ugalin nan tatagun adi umunud. Ya nan Timplu an din indawatdan Apo Dios an me'gonan ya pinuhida an dumalat nan nun'appuhin ina'inatdah di.

Hay Napa"ian ad Jerusalem

(II Ki. 25:1-21; Jer. 52:4-27)

¹⁵ Mu hohom'on Apo Dios an Dios din o'ommodda nan tataguna ya nan Timplun pundayawanda, at gunna hennag nan propeta ta umuyda gun padanan nan tatagu ta way atondan mangidinong hinan pumbaholan an gunda aton. ¹⁶ Mu nan tatagu ya undaat goh hinhannulon nan propeta, ya gunda abatlan nan pohdon Apo Dios hi ibagana. Ya la'tot ya nidugah di nangipabungtandan Apo Dios an adi ahan ma'udyaan. ¹⁷ At hennagna nan alid Babylon an hi Nebuchadnezzar ya nan titindaluna ta immuyda ginubat ad Judah.* Ya numpatoyda din ungunan linala'in wah nan Timplu an mi'id ah inadyuwanda an ta'on un nan linala'i

* **36:17** Ente"adan nunli'ub ad Jerusalem hidin 588 B.C., ya duway tawon di nangedpolan nan iJerusalem ta engganay na'abakdah din tiyalgaw hidin 586 B.C.

unu binabai, ya ungunga unu nun'ala'ay ya numpatoyda. Ti hi Apo Dios di nangiyabulut an nangipipatoy hinan tataguh nan babluy. ¹⁸ At nun'alan Nebuchadnezzar an amin din gina'un na'angang hinan Timplu, ya nan wah din kuwaltun puntalepnan, ya nan gina'un nan ali, ya ta'on din gina'un nan u'upihyalna. Ya nun'iyuydad Babylon. ¹⁹ Ya inapuyanda nan Timplun Apo Dios, ya numpa"ida nan allup ad Jerusalem, ya nunggohobdan amin din a'abung nan a'ali, ya numpa"idan amin din mun'apla'an an wah di.

²⁰ Ya din tatagun na'angang an aggyuy napatoy ya nun'iyuydad Babylon ta numbaling baal nan ali ya baal nan imbabaluyna ta engganay un bimmi'ah di abalanan nan pumpapto'an nan iPersia. ²¹ At ad Judah ya mi'id ah bimmabluy hi napituy tawon ta mipa'annung din impa'innilan Apo Dios ay Jeremia an propeta.†

Hay Inyuldin Cyrus an Alid Persia hi Aat nan Umanamutan nan Hudyu

(Ezra 1:1-3)

²² Ya unat goh naluh di napituy tawon‡ ya nun'alih Cyrus ad Persia,§ ya hidin hopap di tawon hi nun'aliana ya impanomnom Apo Dios ay hiya ta mangammah uldin, ya intudo'na ta

† **36:21** Jer. 25:11-12; 29:10. ‡ **36:22** Nan nahhun an nangekakan nan iBabylon hinan Hudyu ya nete"ah din 605 B.C., ya nan miyatun nangekakandah nan Hudyu ya 538 B.C., at hi'itangan napituy tawon. § **36:22** Unu March, 538 B.C. Nan Alin hi Cyrus ya inabak nan tindaluna nan Pumpapto'an nan iBabylon hidin October, 539 B.C., ya hay nun'alianad Persia ya hidin 559-530 B.C.

mipa'annung din intulag Apo Dios ay Jeremiah ta miwa'at hi abablubabluy. ²³ Hay intugun Cyrus ya inalinay,

“Hi Apo Dios an Ap'apud abuniyan ya indatanan ha" in an amin nan pun'ap'apuwan hitun luta. Ya ha" in goh di pento'nah mangipata'dog hi Timplunad Jerusalem hidid Judah. At wada ay di namhod ay da'yun mumbangngad ya numbangngad ayud Judah. At hi Apo Dios di bumadang ay da'yu.”*

* **36:23** Matuluy nan inyuldinah nan Ezra 1:4.

cxxxviii

Nan Hapit Apo Dios
Ifugao, Batad: Nan Hapit Apo Dios (Bible)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Batad Ifugao

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Audio recording © 2012 Hosanna

All rights reserved.

2021-02-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022

73caf6e3-622f-5761-a5ec-fa654aef623d